

Τ.Ε.Ι. ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

(πρ. Τ.Ε.Ι. Πάτρας & πρ. Τ.Ε.Ι. Μεσολογγίου)

ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

Πτυχιακή εργασία:

*Η κατάρρευση των επιχειρήσεων στην Ελλάδα λόγω της
οικονομικής κρίσης. Αιτίες, λάθη, παραλήψεις*

Σπουδαστές: Στίγκας Δημήτρης AM 8639

Χατζηευλογημένος Παναγιώτης AM 8934

Φλαμιάτος Βασίλειος - Μιχαήλ AM 8810

Επιβλέπων Καθηγητής: Ντεμής Κωνσταντίνος

Πάτρα 2014

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

	ΣΕΛ.
ΠΡΟΛΟΓΟΣ	4
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο: Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΗ ΚΡΙΣΗ	
1.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ	6
1.2 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΣΤΙΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΕΣ ΚΡΙΣΕΙΣ	8
1.3 Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΤΟΥ 2007	17
1.4 ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ	21
1.5 Η ΚΡΙΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ	24
1.5.1 Η ΠΙΣΤΩΤΙΚΗ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑ, ΟΙ ΣΥΝΕΠΙΕΣ ΚΑΙ Η ΠΟΡΕΙΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ	24
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΟΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΤΟΥΣ	
2.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ	30
2.2 ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ	31
2.3 ΟΙ ΜΜΕ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ- ΒΑΣΙΚΑ ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ	32
2.4 ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ	34
2.4.1 ΤΟ ΜΑΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	34
2.4.1.1 ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΚΑΙ ΑΝΕΡΓΙΑ	36
2.4.1.2 ΑΚΑΘΑΡΙΣΤΟ ΕΓΧΩΡΙΟ ΠΡΟΙΟΝ	43
2.4.1.3 ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΣ	45
2.4.1.4 Ο ΜΕΣΟΣ ΜΙΣΘΟΣ	50
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΟΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΥΦΕΣΗΣ	
3.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ	54
3.2 ΜΙΚΡΟΜΕΣΑΙΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ	54
3.3 ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ	60

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο: Η ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ	
4.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ	63
4.2 ΟΙ ΤΡΑΠΕΖΙΚΕΣ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΕΙΣ	64
4.2.1 ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΣ ΔΑΝΕΙΣΜΟΣ	64
4.2.1.1 ΕΙΔΗ ΔΑΝΕΙΩΝ	65
4.2.2 ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΕΙΣ ΜΕΣΩ ΠΙΣΤΩΣΕΩΝ ΑΝΟΙΧΤΟΥ ΑΛΛΗΛΟΧΡΕΟΥ ΛΟΓΑΡΓΙΑΣΜΟΥ	68
4.2.3 ΤΡΑΠΕΖΙΚΕΣ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΚΙΝΗΣΗΣ	69
4.3 ΤΟ ΤΑΜΕΙΟ ΕΓΓΥΟΔΟΣΙΑΣ ΜΙΚΡΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΥ ΜΙΚΡΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ (ΤΕΜΠΜΕ)	70
4.4 ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ	
4.4.1 ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΙΚΗ ΜΙΣΘΩΣΗ ΜΕΣΘΩΣΗ (LEASING)	71
4.4.2 ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΩΝ ΑΠΙΤΗΣΕΩΝ (FACTORING)	74
4.4.2.1 ΜΟΡΦΕΣ FACTORING	76
4.4.3 ΚΑΦΑΛΑΙΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΩΝ ΣΥΜΜΕΤΟΧΩΝ (VENTURE CAPITAL)	76
4.4.3.1 ΘΕΡΜΟΚΟΙΤΙΔΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ & ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΑ ΠΑΡΚΑ	77
4.6 ΣΥΣΤΗΜΑ ΕΠΙΧΟΡΗΓΗΣΕΩΝ, ΕΠΙΔΟΤΗΣΕΩΝ ΚΑΙ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΩΝ ΔΙΕΥΚΟΛΥΝΣΕΩΝ / ΑΠΑΛΛΑΓΩΝ	79
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ-ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	85
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	89

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Με αρχή την κατάρρευση της Lehman Brothers (Σεπτέμβριος 2007), το παγκόσμιο χρηματοπιστωτικό σύστημα ήρθε αντιμέτωπο με τη σοβαρότερη οικονομική κρίση των τελευταίων δεκαετιών, καθώς τράπεζες-κολοσσοί υποχρεώθηκαν σε διαγραφές χρεών, συγχωνεύσεις και εξαγορές, ενώ κυβερνήσεις και κεντρικές τράπεζες επωμίστηκαν το βάρος της εξυγίανσης, επιβαρύνοντας έτσι το δημόσιο χρέος. Ως μέρος του παγκόσμιου οικονομικού συστήματος, η Ελλάδα δε θα μπορούσε να μείνει αλώβητη από την κρίση.

Η ελληνική οικονομία εισήλθε σε τροχιά ύφεσης το 2008 βλέποντας σημαντικά μακροοικονομικά μεγέθη όπως ΑΕΠ και απασχόληση να μειώνονται με αποτέλεσμα το οικονομικό κλίμα της χώρας να αλλάζει άρδην. Οι επιχειρήσεις και δη οι μικρομεσαίες μέσα σε αυτό το δύσκολο οικονομικό περιβάλλον αντιμετωπίζουν σημαντικό πρόβλημα επιβίωσης, καθώς βλέπουν τα κέρδη τους να μειώνονται, τη φορολογία συνεχώς να αυξάνεται και τις πόρτες των τραπεζών κλειστές. Από τα μεγαλύτερα προβλήματα που αντιμετωπίζουν είναι η χρηματοδότηση.

Υπό το φως των παραπάνω διαπιστώσεων στην παρούσα εργασία καταβάλλεται μια προσπάθεια που στόχο έχει να αποτυπώσει τη πορεία της πρωτοφανής κρίσης που αντιμετωπίζει η χώρα μας, να μελετήσει τις συνέπειες στις ελληνικές επιχειρήσεις και τέλος να προτείνει τρόπους χρηματοδότησης.

Προκείμενου να γίνουν κατανοητά τα παραπάνω η εργασία αποτελείται από τέσσερα κεφάλαια.

Το πρώτο κεφάλαιο μελετά τη διεθνή χρηματοπιστωτική κρίση του 2007. Μέσα από μια ιστορική αναδρομή των οικονομικών κρίσεων φτάνουμε στο σήμερα σχολιάζοντας τα αίτια της παρούσας οικονομική κρίσης.

Το δεύτερο κεφάλαιο αποτυπώνει την διαχρονική εξέλιξη κάποιων στοιχείων από το μακρο περιβάλλον των επιχειρήσεων τα οποία επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό την εξέλιξη των τελευταίων.

Το τρίτο κεφάλαιο εκθέτει τη σημερινή κατάσταση των επιχειρήσεων καθώς και τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν κατά της διάρκεια της μακράς οικονομικής ύφεσης.

Τέλος το κεφάλαιο τέσσερα αναλύει τους τρόπους χρηματοδότησης των ελληνικών επιχειρήσεων.

Η εργασία ολοκληρώνεται με την παράθεση των συμπερασμάτων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

1.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σύμφωνα με τη μελέτη της Οικονομικής Ιστορίας αποκαλύπτεται ότι συστημικές κρίσεις πλήττουν τον καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής. Σοβαρές αντιφάσεις δημιουργούνται στον πυρήνα της δομής του συστήματος έχοντας σα συνέπεια τις συγκεκριμένες κρίσεις. Έτσι, απαιτούν για το ξεπέρασμά τους τη ριζική ανάκτηση θεμελιωδών στοιχείων ή, στην ακραία περίπτωση, την αντικατάσταση του συστήματος.

Συστημική μπορεί να χαρακτηριστεί και η παρούσα κρίση που εκδηλώθηκε στη χρηματοπιστωτική σφαίρα. Θα ήταν, βέβαια, χρήσιμο, να εξηγηθεί ο όρος «συστημική» κρίση αρχικά: με τον όρο συστημική εννοείται ότι γεννήθηκε από τα στοιχεία και τις σχέσεις που συνθέτουν τον πυρήνα του νεοφιλελευθέρου υποδείγματος επηρεάζοντας αρνητικά έτσι σημαντικούς κόμβους του συστήματος, όπως είναι, λόγου χάρη, οι αγορές και τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα των ΗΠΑ (αλλά και της Βρετανίας) αφού και οι δύο περιπτώσεις υπήρξαν οδηγητικοί κόμβοι του συνολικού συστήματος για την οργάνωση όλων των αγορών.

Δυο είναι οι βασικές συστημικές κρίσεις του περασμένου αιώνα:

- Πρώτον, η κρίση στο τέλος της δεκαετίας του 1920 που συνεχίστηκε όλη την επόμενη δεκαετία, και
- Δεύτερον, η κρίση που εκδηλώθηκε τη δεκαετία του 1970, όταν διασπάστηκε το σοσιαλδημοκρατικό συναινετικό υπόδειγμα και αντικαταστάθηκε από έναν θριαμβεύοντα νεοφιλελευθερισμό.

Μετά το πέρας της Μεγάλης Κρίσης του 1930, όπως χαρακτηρίστηκε, και ως τις μέρες μας, πολλοί διαλαλούσαν και διαβεβαίωναν ότι δεν θα επαναλαμβανόταν

παρόμοια κρίση, διότι ο Keynes¹ είχε υποδείξει πώς να την αποφύγουμε. Αντιθέτως, οικονομολόγοι μη υποστηρικτές του Keynes ισχυρίζονταν, ότι το σύστημα έχει αναδιαρθρωθεί κατά τέτοιο τρόπο που εμποδίζει την επανεμφάνιση του οικονομικού κύκλου. Για παράδειγμα, ο κάτοχος του βραβείου της Σουηδικής Κεντρικής Τράπεζας (στη μνήμη του Alfred Nobel) Robert Lucas, στην ετήσια συνέλευση της American Economic Association το 2003, δήλωνε ότι «το κεντρικό πρόβλημα της αποφυγής των οικονομικών κρίσεων έχει επιλυθεί». Υποστηρίχθηκε δηλαδή, ότι η ανάπτυξη του καπιταλισμού δεν επηρεάζεται από καμία περιοδική κρίση ή διαφορετικά, «είχε μεταβεί πλέον σε μια κατάσταση ηρεμίας».

Στον αντίποδα των παραπάνω έρχεται η δήλωση του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (IMF)² το 2009, όταν είχε γνωστοποιήσει το εξής: *«Όπως και να μετρηθεί, αυτή η πτώση της οικονομικής δραστηριότητας αντιπροσωπεύει τη βαθύτερη, κατά πολύ, παγκόσμια ύφεση μετά τη Μεγάλη Κρίση»*. Ο Willem Buiter, επιπροσθέτως, καθηγητής του London School of Economics, είχε δηλώσει στους *Financial Times* (17/9/2008): *«Παρατηρούμε το τέλος του καπιταλισμού που γνωρίζουμε»*. Με την παραπάνω δήλωση φαίνεται πως συμφωνεί κι ο Robert Wade, καθηγητής και αυτός του London School of Economics, ο οποίος επισήμαινε ότι διανύουμε *«κρίση του καπιταλιστικού συστήματος και όχι απλά μια κρίση μέσα στο καπιταλιστικό σύστημα»*, ενώ ο επί σχεδόν 19 χρόνια επικεφαλής της Κεντρικής Τράπεζας των ΗΠΑ Alan Greenspan χαρακτήριζε την κρίση που διανύουμε ως την *«πιο σημαντική κρίση εδώ και έναν αιώνα»* (Βλάχου, κ.α., 2011).

¹ Ο John Maynard Keynes δημιούργησε, με τα έργα του και τους οπαδούς του, τη λεγόμενη Κεϋνσιανή σχολή στην οικονομική επιστήμη. Ο Keynes θεωρείται από πολλούς ιστορικούς της οικονομικής σκέψης ως ένας από τους σημαντικότερους οικονομολόγους του 20ού αιώνα. Ο κύριος λόγος για αυτό είναι ότι η θεωρητική του προσέγγιση έφερε επανάσταση στη μακροοικονομική ανάλυση και όρισε το πλαίσιο μέσα στο οποίο συνεχίζεται η μακροοικονομική έρευνα για πολλές δεκαετίες..

² Το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο είναι ένας διεθνής οργανισμός ο οποίος επιβλέπει το παγκόσμιο χρηματοπιστωτικό σύστημα παρακολουθώντας τις συναλλαγματικές ισοτιμίες και τα ισοζύγια πληρωμών και προσφέροντας οικονομική και τεχνική βοήθεια όταν του ζητηθεί. Το ΔΝΤ ιδρύθηκε στις 27 Δεκεμβρίου του 1945 στην Ουάσιγκτον, πρωτεύουσα των ΗΠΑ κατόπιν συνομιλιών 29 Χωρών που είχαν συμβάλει στο 80% του κεφαλαίου. Η ίδρυση του Οργανισμού αυτού είχε προπαρασκευαστεί κατά τη Διεθνή Νομισματική και Χρηματοδοτική Συνδιάσκεψη που συνήλθε στο Μπρέτον Γουντς, του Νιού Χαμσάιρ των ΗΠΑ, ενάμισι χρόνο πριν, από 1ης Ιουλίου μέχρι 22 Ιουλίου του 1944. Έδρα του Οργανισμού ορίστηκε η Ουάσιγκτον ως πρωτεύουσα της χώρας με το μεγαλύτερο ποσοστό συμμετοχής (<http://el.wikipedia.org/>).

1.2 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΣΤΙΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΕΣ ΚΡΙΣΕΙΣ

Για να γίνει καλύτερα κατανοητή η κρίση του 2007 είναι χρήσιμο να γίνει πρώτα μια ιστορική αναδρομή. Οι οικονομικές κρίσεις, όπως φαίνεται παρακάτω, δεν είναι σύγχρονο φαινόμενο, αντίθετα έχουν εμφανιστεί πολλάκις φορές στο παρελθόν. Το φαινόμενο αυτό έκανε την εμφάνισή του τον 4^ο αιώνα π.Χ στις Συρρακούσες επι τυρρανίας του Διονυσίου. Το 13^ο αιώνα μ.Χ ακολουθεί μια κρίση εξαιτίας του νομίσματος ανάμεσα σε δυο αυτοκρατορίες, τη Ρωμαϊκή και τη Βυζαντινή. Αλλά και το Μεσαίωνα υπήρξαν χώρες(Αγγλία, Γαλλία, Ισπανία) στις οποίες εμφανίστηκαν οικονομικές κρίσεις, με αφορμή τις μεταξύ τους συγκρούσεις. Η πρώτη τέτοιου είδους κερδοσκοπικού τύπου κρίση εμφανίζεται στην Ολλανδία όπου η τιμή της τουλίπας, ενός λουλουδιού που μανιωδώς αγόραζαν οι Ολλανδοί, εκτοξεύθηκε και απέκτησε διαστάσεις φούσκας (μια τουλίπα τότε πουλιόταν 10 φορές περισσότερο από το ετήσιο εισόδημα ενός ειδικευμένου εργάτη).

Αλλά και αργότερα και συγκεκριμένα τον 18^ο αιώνα κράτη όπως Γαλλία, Αγγλία παρουσιάζουν υψηλό χρέος. Προς τα τέλη του αιώνα η κρίση εμφανίζεται στην άλλη άκρη του Ατλαντικού και πιο συγκεκριμένα στο ισχυρό τότε Χρηματιστήριο της Νέας Υόρκης. Το φαινόμενο αυτό οφείλεται στη διαμάχη που είχαν δυο ισχυρές οικογένειες όσων αφορά τα συμφέροντά τους. Ειδικότερα η μια επιδίωκε την αύξηση των τιμών των μετοχών του Χρηματιστηρίου ενώ η άλλη την πτώση αυτών. Αλλά και το 1797 ξεσπά στη Μ. Βρετανία μια απ τις μεγαλύτερες οικονομικές κρίσεις εξαιτίας των πολέμων που έλαβαν χώρα μετά τη Γαλλική Επανάσταση και τον πανικό που προκάλεσαν στους κατοίκους. Έτσι λοιπόν πολλοί απ τους κατοίκους της Μ. Βρετανίας, πιστεύοντας ότι ο πόλεμος θα περάσει και στα εδάφη της, αρχίζουν να αποσύρουν τις καταθέσεις απ τις τράπεζες. Ο πανικός αυτός μάλιστα επιβεβαιώνεται κι απ την απόφαση της Τράπεζας της Αγγλίας για παύση πληρωμών σε μετρητά. Η οικονομική αυτή κρίση επηρέασε όπως ήταν φυσικό κι έναν απ τους μεγαλύτερους πιστωτές της Μ. Βρετανίας(τις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής). Η κατάσταση αυτή διήρκησε έξι(6) χρόνια.

Η πρώτη σημαντική χρηματοπιστωτική κρίση των ΗΠΑ εμφανίζεται στις αρχές του **19ου αιώνα**. Οι παγκόσμιες συγκρούσεις, το Εμπάργγο και ο **πόλεμος του 1812**

προκάλεσαν κατασχέσεις ευρείας κλίμακας, παύσεις πληρωμών από τις τράπεζες, ανεργία, και σημαντική πτώση στον τομέα της γεωργίας και της μεταποίησης. Στην προσπάθειά της να στηρίξει την κατάσταση αυτή η Αμερικάνικη ηγεσία συστήνει και δεύτερη Κεντρική Τράπεζα κόβοντας και μοιράζοντας ανεξέλεγκτα χρήμα, οδηγώντας την οικονομία σε γρήγορη ανάπτυξη. Όλα τα ανωτέρω διασπείρουν το 1819 τον πανικό, ο οποίος σηματοδοτεί το τέλος της οικονομικής ανάπτυξης που ακολούθησε τον πόλεμο του 1812, αλλά και τη δημιουργία νέων οικονομικών πολιτικών που θα οδηγήσουν στην μετέπειτα ανάπτυξη.

Τα προβλήματα για τη Μ. Βρετανία δεν τελειώνουν εδώ μιας και το 1825 έρχεται αντιμέτωπη με την πρώτη χρηματιστηριακή της κρίση, η οποία προκλήθηκε από κερδοσκοπικού τύπου τοποθετήσεις Άγγλων επενδυτών στη Λατινική Αμερική και ειδικότερα σε μια ανύπαρκτη-φανταστική χώρα την *Roçais* την οποία επινόησε ο *Gregor Macgregor* ένας Σκωτσέζος στρατιώτης ο οποίος παρουσιάστηκε ως διοικητής της χώρας αυτής, επιδιώκοντας και πετυχαίνοντας απ τους Άγγλους επενδυτές να στηρίξουν την ανάπτυξη της, υποσχόμενος γρήγορο πλούτο, μια υπόσχεση βέβαια που ποτέ δεν ευοδώθηκε.

Το 1837 στις ΗΠΑ, παρατηρείται η πρώτη πραγματική κρίση προερχόμενη από κερδοσκοπικές επενδύσεις στα ακίνητα και τη δημιουργία υπεραξιών. Ο πανικός ήταν αναμενόμενος. Τα επόμενα πέντε χρόνια διαδέχεται οικονομική ύφεση, αδυναμία πληρωμής των Τραπεζών με χρήμα και μεγάλο ποσοστό ανεργίας. Το 1847 η κατάρρευση μιας ακόμα κερδοσκοπικής αγοράς, αυτής των σιδηροδρόμων, ήταν αυτή που οδήγησε στο κραχ της Χρηματιστηριακής αγοράς στο Λονδίνο. Η λύση που δόθηκε ήταν η παραχώρηση όλων των αρμοδιοτήτων έκδοσης χρήματος στην Κεντρική Τράπεζα της Αγγλίας. Ο κύκλος της κρίσης αυτής ολοκληρώθηκε το 1855.

Η χρεοκοπία μιας άλλης Βρετανικής Τράπεζας, με την επωνυμία *Overend, Gurney & Company* είναι η αιτία της επόμενης οικονομικής κρίσης στη Μ. Βρετανία το 1866. Η φήμη που διαδόθηκε ότι η συγκεκριμένη Τράπεζα ενδέχεται να χρεοκοπήσει επέφερε πανικό στους καταθέτες της με αποτέλεσμα να αποσύρουν άμεσα τα χρήματά τους. Η Τράπεζα οδηγήθηκε στη χρεοκοπία συμπαρασύροντας και άλλες τράπεζες, ενώ ακολούθησε κι εδώ χρηματιστηριακό κραχ. Μια ακόμη χρεοκοπία Τράπεζας δημιουργεί πανικό το 1873 στην Αμερικανική αγορά στη Φιλαδέλφεια, ενώ ταυτόχρονα στην Ευρώπη παρατηρείται κραχ στη χρηματιστηριακή αγορά της Αυστρίας. Ακολουθεί οικονομική ύφεση που διαρκεί 6 χρόνια στις ΗΠΑ και 25 στην παγκόσμια αγορά (Κίτσος, 2010 - Μυλωνάκης, 2010,

Μανιάτης 2012).

Το 1890 ακολουθεί μια οξεία κρίση στην αγορά της Μ. Βρετανίας εξαιτίας δανείων στην αγορά της Αργεντινής τα οποία δεν μπόρεσαν να αποπληρωθούν στην Τράπεζα Baring. Παρά το γεγονός ότι η Τράπεζα είναι στα πρόθυρα χρεοκοπίας, σώζεται ύστερα από παρέμβαση της Κεντρικής Τράπεζας της Αγγλίας, η οποία αποτρέπει την οικονομία από μεγαλύτερη ύφεση. Ωστόσο για τις επόμενες 4 δεκαετίες ανά δεκαετία εμφανίζονται σημαντικές κρίσεις στη χρηματιστηριακή και χρηματοπιστωτική αγορά των ΗΠΑ.

Η μεγαλύτερη οικονομική κρίση όλων των εποχών σύμφωνα με πολλούς έκανε την εμφάνισή της το 1929 και έφτασε έως και τον 21^ο αιώνα να χρησιμοποιείται ως παράδειγμα προς αποφυγή. Ύστερα από μια περίοδο συνεχούς ανάπτυξης, η οποία ωστόσο προκλήθηκε από συνεχόμενο δανεισμό, ο οποίος με τη σειρά του δημιούργησε τρομακτικές υπερ-αξίες μετοχών, στις 29 Οκτωβρίου 1929 οι τιμές των μετοχών στο Χρημαστήριο της Νέας Υόρκης βυθίζονται ακολουθώντας πτωτική πορεία για ένα μήνα. Αυτό είχε ως άμεση συνέπεια την πτώση και στις αγορές ακινήτων. Σε διάστημα ενός μήνα καταρρέουν όλες οι αγορές ενώ οι μετοχές των Χρηματιστηρίων δεν έχουν κανένα αντίκρουσμα. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι ως το 1931 είχαν χρεοκοπήσει 2.500 Τράπεζες ενώ σε διάστημα δυο χρόνων ο αριθμός τους διπλασιάστηκε.. Συμπέρασμα όλων αυτών των γεγονότων είναι ότι η οικονομική ανάπτυξη όλων των προηγούμενων ετών είχε στηριχθεί σε μια “φούσκα” όπως λέμε και σήμερα. Η στρατηγική της κυβέρνησης της Αμερικής σε όλο αυτό ήταν να στηρίζει τις Τράπεζες και όχι τους απλούς πολίτες των οποίων οι οικονομίες είχαν εξανεμιστεί. Η ύφεση επεκτείνεται με κάποια καθυστέρηση (1933-1934) σε όλες τις τότε βιομηχανοποιημένες χώρες του κόσμου. Τη λύση έρχεται να δώσει ο πόλεμος και η κυβέρνηση Ρούσβελτ με την επένδυση πολλών εκατομμυρίων δολαρίων στην ανάπτυξη της πολεμικής βιομηχανίας, συνεπώς στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας. Έτσι η κρίση σε άλλες χώρες διήρκησε ως το 1930 και σε άλλες ως τις αρχές του 1940.

Την κατάρρευση ακολούθησε μια περίοδος μακράς ανάπτυξης, λόγω της συνεχόμενης επέκτασης της βιομηχανοποίησης και της χρήσης νέων πρώτων υλών, κυρίως του πετρελαίου. Έτσι, κατά τις πρώτες μεταπολεμικές δεκαετίες και μέχρι την πρώτη πετρελαϊκή κρίση και την κατάρρευση του συστήματος των σταθερών

ισοτιμιών (του Bretton Woods)³, το διεθνές τραπεζικό σύστημα ήταν προσαρμοσμένο στις υπηρεσίες διαμεσολάβησης, δηλαδή την άντληση αποταμιεύσεων και το δανεισμό δημοσίων και ιδιωτικών επιχειρήσεων.

Η παρουσία των κεφαλαιαγορών την περίοδο εκείνη χαρακτηρίζεται περισσότερο ως περιορισμένη και υποτονική. Οι εμπορικές τράπεζες και γενικότερα τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα είχαν ως βασική δραστηριότητα την άντληση πόρων για τη χρηματοδότηση της ταχύτατης ανασυγκρότησης και ανοικοδόμησης των οικονομιών που είχαν πληγεί από τον πόλεμο. Κατά την περίοδο αυτή, το διεθνές χρηματοπιστωτικό σύστημα διακρίνεται για την ποικιλομορφία του και τον εθνικό του χαρακτήρα. Δεν υπήρχε ζήτημα συναλλαγματικού κινδύνου, λόγω του καθεστώτος των σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών, ενώ τα επιτόκια της αγοράς ήταν σε μεγάλο βαθμό διοικητικά ελεγχόμενα από τις κεντρικές τράπεζες. Από την άλλη, αυτό που χαρακτήριζε τα πιστωτικά συστήματα ήταν η εσωστρέφεια και από την ύπαρξη διοικητικών ρυθμίσεων, όπως ειδικοί διαχωριστικοί κανόνες στην παροχή πίστης (μακροχρόνιας, στεγαστικής, κ.λπ.), πληθώρα δεσμεύσεων στα διαθέσιμα, στις καταθέσεις και τις χορηγήσεις, υποχρεωτικές ανακαταθέσεις στην κεντρική τράπεζα, διοικητικά καθοριζόμενα επιτόκια (ή όρια επιτοκίων), κ.λπ..

³ Πριν τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο ίσχυε ο κανόνας του χρυσού για τις συναλλαγματικές ισοτιμίες στο διεθνές εμπόριο. Από τις αρχές του 20ου αιώνα, η μεγάλη ανάγκη που υπήρξε για την καθιέρωση ενός διεθνούς νομισματικού συστήματος για την διευκόλυνση του διαρκώς αναπτυσσόμενου διεθνούς εμπορίου, οδήγησε στην καθιέρωση εκ των πραγμάτων στον κλασικό κανόνα του χρυσού. Σύμφωνα με αυτό το σύστημα κάθε χώρα καθόρισε μια συγκεκριμένη ισοτιμία του εθνικού της νομίσματος με τον χρυσό. Το σύστημα αυτό ίσχυσε από την αρχή του 20ου αιώνα έως και τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο οπότε και σταδιακά εγκαταλείφθηκε από τις χώρες που το ακολουθούσαν έως τότε. Μετά τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο και κυρίως από το 1920 έως το 1935 υπήρξε μια διεθνής προσπάθεια για την επαναφορά του συστήματος του κανόνα του χρυσού με πολλά προβλήματα και πολλές δυσλειτουργίες. Έτσι οι ΗΠΑ καθόρισαν την αντιστοιχία 1 ουγκιάς χρυσού στα 35 δολάρια. (<http://el.wikipedia.org/>)

Προς το τέλος του δευτέρου παγκοσμίου πολέμου, πραγματοποιήθηκε η Διάσκεψη του Bretton Wood και εκεί αποφασίστηκε η δημιουργία του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (ΔΝΤ), της Παγκόσμιας Τράπεζας, της GATT καθώς και η υιοθέτηση του συστήματος σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών μεταξύ των νομισμάτων των χωρών που συμμετείχαν σε αυτό. Ονομάστηκε έτσι από την ομώνυμη Νομισματική και Χρηματοοικονομική Διάσκεψη στο Bretton Wood στο New Hampshire των ΗΠΑ η οποία έγινε το από την 1 έως τις 22 Ιουλίου του 1944 και στην οποία συμμετείχαν οι 44 συμμαχικές δυνάμεις οι οποίες είχαν βγει νικήτριες από τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο.

Σύμφωνα με το σύστημα Bretton Wood κάθε χώρα που συμμετείχε αναλάμβανε την υποχρέωση να ασκήσει τέτοια νομισματική πολιτική που να διατηρεί την συναλλαγματική της ισοτιμία σταθερή σε μια καθορισμένη τιμή, με μέγιστη απόκλιση ένα τοις εκατό, σε σχέση με τον χρυσό. Σκοπός της δημιουργίας αυτού του συστήματος ήταν η ύπαρξη ενός ομαλού και προβλέψιμου διεθνούς κλίματος συναλλαγών ανάμεσα στις συμμετέχουσες χώρες, που θα διέπονταν από συγκεκριμένους κανόνες, με περιορισμό των ελέγχων, και την επίτευξη της μετατρεψιμότητας των νομισμάτων όλων των χωρών που συμμετείχαν στο σύστημα Bretton Wood, μέσω των σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών.

Το 1971 με απόφαση του προέδρου Ρίτσαρντ Νίξον, οι ΗΠΑ εγκαταλείπουν την μετατρεψιμότητα του δολλαρίου σε χρυσό και μαζί μ' αυτήν το σύστημα σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών του Bretton Woods. Έτσι αρχίζει η νεότερη εποχή των κυμαινόμενων συναλλαγματικών ισοτιμιών.

Οι εμπορικές τράπεζες, κατά την περίοδο αυτή, επικεντρώνονται σε γενικές γραμμές στην παροχή των τεσσάρων κλασικών τραπεζικών υπηρεσιών διαμεσολάβησης:

- στην προσέλκυση καταθέσεων, όπου ανταγωνίζονται τις αποταμιευτικές και συνεταιριστικές τράπεζες και τα ταμειυτήρια,
- στην παροχή πιστωτικών υπηρεσιών, όπου ανταγωνίζονται τα ειδικά πιστωτικά ιδρύματα, όπως τις κτηματικές τράπεζες, τις αγροτικές τράπεζες και τους επενδυτικούς οργανισμούς,
- στις υπηρεσίες πληρωμών, και
- στο συμψηφισμό και διακανονισμό απαιτήσεων και υποχρεώσεων.

Από μικρή έως μέτρια εμφανίζεται η ανάπτυξη στις κεφαλαιαγορές, όπου κυριαρχούν οι κρατικοί δανειακοί τίτλοι (ομολογίες που εκδίδονται από Κυβερνήσεις) και οι τίτλοι συμμετοχής (μετοχές). Από την άλλη πλευρά, ο ιδιωτικός δανεισμός σχεδόν στο σύνολό του είναι έμμεσος και μη μεταβιβάσιμος, γίνεται δηλαδή, μέσω τραπεζών.

Η Ελλάδα την δεκαετία του 1950 - 1960 αναπτύσσεται με ρυθμούς που βλέπουμε σήμερα μόνο στην Κίνα. Οι ρυθμοί αυτοί κυμαίνονται γύρω από το 10% κάθε χρόνο. Κάποιες χρονιές μάλιστα είχε την ταχύτερη ανάπτυξη (μαζί με την Ιαπωνία) σε όλο τον κόσμο, αφού μπορεί κανείς να διαπιστώσει βλέποντας τα νούμερα πως κατά μέσο όρο η ανάπτυξή μας από το 1950-1967 αυξανόταν κάθε χρόνο πάνω από 7%. Αυτή η περίπου ειδυλλιακή εικόνα δεν διατηρείται για μεγάλο χρονικό διάστημα και καταρρέει στο τέλος της δεκαετίας του 1960, αρχές της δεκαετίας του 1970, όταν επανεμφανίζονται οι κυκλικές κρίσεις οι οποίες επαναλαμβάνονται το 1974 και το 1979-80 .

Με τη λήξη της Συμφωνίας του Bretton Woods το 1971, από τις ΗΠΑ, το δολάριο ξεκίνησε τις ανεξέλεγκτες διακυμάνσεις. Ακολούθησε η Μ. Βρετανία με τη λίρα και στη συνέχεια και άλλες ισοτιμίες χωρών, αποδεσμεύοντας τη σχέση τους με το χρυσό. Οι ισοτιμίες μεμονωμένα παρουσιάζουν διακυμάνσεις, αλλά ισορροπούν μεταξύ τους, μέσω της δυνατότητας των κρατών να κόβουν όποτε επιθυμούν νέο χρήμα. Αυτό έχει ως απόρροια διαδοχικές υποτιμήσεις στο δολάριο, όπως και σε άλλες ισοτιμίες. Η πτώση της τιμής του δολαρίου και η εξόφληση των πετρελαιοπαραγωγών χωρών σε δολάριο, οδηγεί στο εξής: για την ίδια ποσότητα αγοράς πετρελαίου τα χρήματα τους αποκτούν μικρότερη αξία με συνέπεια να αναγκαστούν να αυξήσουν τις τιμές τους.

Τον Οκτώβριο του 1973, λοιπόν, ο Οργανισμός Πετρελαιοπαραγωγών Εξαγωγικών Αραβικών Κρατών κηρύττει εμπάργκο στις χώρες της Δύσης και κυρίως στις ΗΠΑ, εξαιτίας της απόφασης της τελευταίας να στηρίξει με όπλα τους Ισραηλινούς κατά τη διάρκεια του Αραβο-Ισραηλινού πολέμου. Με τη συνέχεια της στήριξης των ΗΠΑ στους Ισραηλινούς, αλλά και του εμπάργκο των Αραβικών κρατών, οι τιμές του πετρελαίου αυξάνονται ραγδαία προκαλώντας αναταράξεις στην προσφορά και οικονομική ύφεση. Οι χρηματιστηριακές αγορές, το 1973 και για ένα χρόνο, γνωρίζουν μια από τις μεγαλύτερες πτώσεις όλων των εποχών. Ο πληθωρισμός φτάνει σε ιστορικά υψηλά μεγέθη. Ο συνδυασμός του εμπάργκο με την συνεχόμενη αύξηση των τιμών του πετρελαίου δημιουργούν, ραγδαία μείωση της παραγωγής και αύξηση του πληθωρισμού και της ανεργίας. Η κατάσταση αυτή επηρεάζει όλες τις μεγάλες χρηματιστηριακές αγορές στον κόσμο. Έτσι, διαμορφώθηκε μία από τις χειρότερες περιόδους ύφεσης στην αγορά μετοχών στη σύγχρονη ιστορία που διαρκεί σχεδόν ένα χρόνο, αφήνοντας όμως μακροχρόνιες επιπτώσεις .

Η μεταπολίτευση βρήκε την ελληνική οικονομία σε στασιμότητα. Η κυβέρνηση Καραμανλή ακολουθώντας «σφιχτή» οικονομική πολιτική χωρίς παροχές, κατάφερε να μειώσει λίγο τον πληθωρισμό, ενώ άρχισε και πάλι να αυξάνεται η ανάπτυξη και το εθνικό προϊόν κατά σημαντικά ποσοστά (3% - 4% ανά έτος). Η Ελλάδα είχε ακόμη αρκετά περιθώρια ανάπτυξης, αλλά οι διεθνείς συνθήκες δεν επέτρεψαν - παρά την καλύτερευση της οικονομίας μας - να προσεγγίσουμε τα επίπεδα του 1960. Παρόλα αυτά, η Ελλάδα γίνεται μέλος της ΕΟΚ και η οικονομία μας αργά αλλά σταθερά αντιμετωπίζει τις διεθνείς δυσκολίες. Τα επόμενα περίπου 10 χρόνια η χώρα θα βυθιστεί σε ένα οικονομικό τέλμα και θα έρθει μπροστά σε τεράστια αδιέξοδα (στο κεφάλαιο τρία θα πραγματοποιηθεί εκτενής ανάλυση που αφορά στη χώρα μας τη χρονική περίοδο από το 1974 και μετά).

Οι απαρχές της κυριαρχίας του νεοφιλελευθερισμού στο πολιτικό σκηνικό σηματοδοτούνται τις χρονιές 1979 και 1980 με την εκλογή της Margaret Thatcher ως πρωθυπουργού στην Αγγλία και του Ronald Reagan στην προεδρία των Ηνωμένων Πολιτειών. Η παγκόσμια οικονομία μπαίνει σε μία νέα φάση που χαρακτηρίζεται από σαφώς ασθενέστερους ρυθμούς ανάπτυξης στο δυτικό κόσμο και την Ιαπωνία, αλλά με ραγδαίους ρυθμούς ανάπτυξης στην Κίνα και αργότερα στην Ινδία και σε άλλες αναδυόμενες οικονομίες, καθώς εκτείνεται διαρκώς το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης.

Οι χώρες της Λατινικής Αμερικής τώρα, αντιμετωπίζοντας μεγάλα προβλήματα στην εξυπηρέτηση εξωτερικών τους χρεών υποχρεώνονται το 1980 σε μια περίοδο συνεχούς ύφεσης των οικονομιών τους. (Τις περιόδους 1960 και 1970 οι χώρες αυτές δανείστηκαν μεγάλα κεφάλαια από τη διεθνή αγορά με σκοπό την εκβιομηχάνιση τους. Η ροή των χρημάτων ήταν τόσο ραγδαία όσο ραγδαία ήταν και η ανάπτυξή τους. Ο σαφώς ανεπτυγμένος αυτός δανεισμός οδήγησε τη Λατινική Αμερική να τετραπλασιάσει το εξωτερικό χρέος της, από 75 δισ. δολάρια το 1975 σε περισσότερα από 315 δισεκατομμύρια δολάρια το 1983, ή το 50 τοις εκατό (50%) του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος της περιοχής). Η εξυπηρέτηση του χρέους (πληρωμές τόκων και αποπληρωμή του αρχικού κεφαλαίου), αυξήθηκε με ακόμα ταχύτερους ρυθμούς, φθάνοντας τα 66 δισεκατομμύρια δολάρια το 1982, πολύ περισσότερα από τα 12 δισ. δολάρια που ήταν το 1975. Για αρκετές χώρες της Λατινικής Αμερικής η περίοδος ύφεσης κράτησε για παραπάνω από 25 έτη, ενώ, όπως δυστυχώς πληροφορούμαστε και στη σημερινή εποχή, σε αρκετές από αυτές οι συνθήκες διαβίωσης των κατοίκων παραμένουν ακόμα δύσκολες (Κίτσος, 2010, Λώλος 2007).

Αναφορικά με τα υπόλοιπα στοιχεία που συνθέτουν την οικονομική πολιτική της νεοφιλελεύθερης εποχής Reagan και Thatcher είναι η εμμονή με την τιθάσευση του πληθωρισμού και με τους ισοσκελισμένους προϋπολογισμούς. Η εμμονή αυτή αντανακλάται και στη συνθήκη του Maastricht⁴, η οποία εμπεριέχει μόνο νομισματικούς στόχους (δημόσιο έλλειμμα, δημόσιο χρέος, πληθωρισμός κ.λπ.) χωρίς καμία αναφορά σε κοινωνικούς στόχους, στην ανάπτυξη, την πλήρη απασχόληση κ.λπ. Διαπιστώνεται, σαφώς, εδώ μια αντίφαση, αφού, ενώ έδιναν τόση μεγάλη έμφαση στον πληθωρισμό και στα άλλα νομισματικά μεγέθη, αγνόησαν επιδεικτικά τους κινδύνους από την έκρηξη των τιμών σε συγκεκριμένες αγορές, όπως η αγορά ακινήτων και χρηματοπιστωτικών προϊόντων. Αντιθέτως, κάθε φορά που φαινόταν ότι μία μεγάλη επιχείρηση ή τράπεζα οδηγούνταν προς τη χρεοκοπία οι κυβερνήσεις, αφήνοντας στην άκρη την ιδεολογία της ελεύθερης αγοράς,

⁴ Η Συνθήκη του Maastricht, επίσημα γνωστή ως Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση, θεωρείται η σημαντικότερη και ιστορικότερη συνθήκη της Ευρωπαϊκής ηπείρου και η δεύτερη ομοίως σε παγκόσμια κλίμακα μετά εκείνης της ίδρυσης του ΟΗΕ. Ιστορικά δεν υπήρξε ποτέ στην παγκόσμια ιστορία παρόμοια συνθήκη με τόσο πλούσιο οικονομικό, πολιτικό, κοινωνικό και πολιτισμικό περιεχόμενο, που να διατηρούσε ταυτόχρονα και το «σότιμον» των συμμετεχόντων κρατών.

Η Συνθήκη του Maastricht, που έλαβε το όνομά της από την πόλη Maastricht στην οποία υπεγράφη στις 7 Φεβρουαρίου του 1992, αποτελεί την τρίτη κατά σειρά θεμελιώδη συνθήκη με την οποία ολοκληρώθηκε η Ευρωπαϊκή Ένωση ως σύγχρονος θεσμός, ύστερα από τη Συνθήκη της Ρώμης (1957) και την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη (1986).

παρενέβαιναν για να τη στηρίξουν. Αποτέλεσμα αυτών των πολιτικών και αυτού του μοντέλου ανάπτυξης ήταν η συγκράτηση των μισθών σε χαμηλά επίπεδα και η αύξηση των ανισοτήτων.

Η Ελλάδα κατά την εκλογική περίοδο του 1985 είχε πληθωρισμό 25% και εκρηκτικό πρόβλημα με τα επιτόκια και τα ελλείμματα. Η παραγωγικότητα της εργασίας κατέρρευσε, οι επιχειρήσεις αντιμετώπιζαν εντελώς ασταθές οικονομικό περιβάλλον, ενώ είχαν επιπροσθέτως να αντιμετωπίσουν πανίσχυρα συνδικάτα, αντιπαραγωγική εργασιακή κουλτούρα, μεγάλες αυξήσεις μισθών και περιορισμούς στις αυξήσεις των τιμών των προϊόντων τους. Κατά τη δεκαετία του 1980 αποδιαρθρώθηκε όλη η εγχώρια παραγωγή, η οποία πλέον στήριξε την επιβίωσή της στο ρουσφέτι, την διαπλοκή και τις ελάχιστες ή μηδενικές επενδύσεις. Η δεκαετία του 1980 αποτέλεσε πρακτικά τη χειρότερη επιχειρηματική περίοδο, καθώς από τα περίπου 680 δις δρχ. χρέους το 1980 φτάσαμε το 1990 στα περίπου 11 τρις δρχ.

Η κρίση των ενυπόθηκων δανείων των δεκαετιών 1980 και 1990 ήταν η αποτυχία 747 αποταμιευτικών ενώσεων να ικανοποιήσουν τα δάνεια που έδιναν με εγγύηση τις καταθέσεις. Αυτού του τύπου τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα στις Ηνωμένες Πολιτείες δέχονταν καταθέσεις ταμιευτηρίου με την ανταλλαγή ενυπόθηκων δανείων, για την αγορά αυτοκινήτων και άλλων προσωπικών δανείων. Το τελικό κόστος της κρίσης εκτιμάται ότι ανήλθε περίπου στα 160,1 δισεκατομμύρια δολάρια. 124,6 δισεκατομμύρια δολάρια περίπου καταβλήθηκαν από την κυβέρνηση των ΗΠΑ, ακριβέστερα με άμεσο ή έμμεσο τρόπο από τον Αμερικανό φορολογούμενο, μέσω των τελών για τις αποταμιεύσεις του και αυτών για τους δανειακούς λογαριασμούς. Το κόστος αυτό συνέβαλε στη δημιουργία μεγάλων ελλειμμάτων του προϋπολογισμού στις αρχές της δεκαετίας του 1990.

Η Ιαπωνική φούσκα που δημιουργήθηκε στις τιμές των περιουσιακών στοιχείων των επιχειρήσεων και διήρκεσε από το 1986 έως και το 1991, οδήγησε σε διόγκωση των τιμών στα ακίνητα και τις μετοχές. Για να καταφέρει να ελέγξει την κατάσταση αυτή, η Ιαπωνική κυβέρνηση, χρειάστηκε μια δεκαετία περίπου, δηλαδή μέχρι το 2003, δεκαετία την οποία οι ίδιοι αποκαλούν ως τη «Χαμένη Δεκαετία». Οι φούσκες αυτές ήταν αποτέλεσμα των μεγάλων αποταμιεύσεων που είχαν προκύψει από τον 2ο Παγκόσμιο Πόλεμο και μετά στην Ιαπωνία αλλά και των τεράστιων εμπορικών της πλεονασμάτων. Τα δύο αυτά γεγονότα έκαναν την ιαπωνική οικονομία να αγγίζει τρομαχτικά μεγέθη πλεονασμάτων στον προϋπολογισμό της. Με τόσο μεγάλη συσσώρευση πλούτου και ρευστότητας η κερδοσκοπία και κατ'

επέκταση η δημιουργία Χρηματοοικονομικής φούσκας στο Ιαπωνικό Χρηματιστήριο και στα ακίνητα ήταν αναπόφευκτη.

Στην απέναντι όχθη του ωκεανού, η ανοδική πορεία της οικονομίας της Αργεντινής και όλα τα κέρδη που απέφερε στην χώρα, αλλά και τους πολίτες της, η υιοθέτηση του νέου οικονομικού μοντέλου, έμοιαζαν να καταρρέουν τον Δεκέμβριο 1994 όταν και έλαβε χώρα η κρίση του Μεξικό, γνωστή και ως «Tequila Crisis». Η κρίση αυτή, αποτέλεσε της κατάρρευσης του Μεξικάνικου peso, προκάλεσε έντονη νευρική κατάσταση στους επενδυτές της Λατινικής Αμερικής, με αναμενόμενη συνέπεια μια μεγάλη φυγή κεφαλαίων από την ευρύτερη περιοχή. Οι επενδυτές της Αργεντινής φοβήθηκαν στην ιδέα ότι το νόμισμα που θα ακολουθούσε ήταν το peso της χώρας κι αυτό είχε ως άμεση απόρροια την μαζική έξοδο κεφαλαίων από την Αργεντινή, μειώνοντας έτσι τα χρηματικά της αποθέματα κατά 18%.

Επιπρόσθετα, στις αρχές του 1995 το ΑΕΠ της χώρας έπεσε κατά 2,8% εξαιτίας της οικονομικής κρίσης του Μεξικό. Η κυβέρνηση είχε ήδη πουλήσει τις περισσότερες από τις μεγάλες εγχώριες επιχειρήσεις της σε εταιρείες του εξωτερικού, γεγονός που οδήγησε τα όποια κέρδη των επιχειρήσεων αυτών να φεύγουν για το εξωτερικό και που καθιστούσε την οικονομική κατάσταση της χώρας ακόμα δυσκολότερη.

Η αντίδραση του Menem και του Cavallo στα γεγονότα που λάμβαναν χώρα εκείνη την περίοδο, ήταν η προστασία και η διατήρηση του «Convertibility Plan» με οποιοδήποτε κόστος. Στην προσπάθεια τους να αντιμετωπίσουν την ολοένα και αυξανόμενη ανεργία, πίεσαν για «εύκολο χρήμα», ώστε να βοηθήσουν την αγορά να κινηθεί, έχοντας πάντα σαν στόχο την προστασία της ισοτιμίας του ένα peso προς ένα δολάριο Ηνωμένων Πολιτειών. Μάλιστα, επιδιώκοντας αμφότεροι να δηλώσουν πιστοί στην εφαρμοζόμενη οικονομική πολιτική τους, αύξησαν τους φόρους και τον φόρο προστιθέμενης αξίας (ο ΦΠΑ αυξήθηκε την περίοδο αυτή από 18% σε 21%).

Τελικά, στα 1996, η κρίση του Μεξικό είχε πλέον αποδειχτεί μάλλον ως ένα σοκ εμπιστοσύνης του «Convertibility Plan», παρά ως ένα βασικό μειονέκτημα του συστήματος και του τρόπου λειτουργίας του, από την στιγμή που η οικονομία της χώρας, με την βοήθεια πάντα του ΔΝΤ, είχε καταφέρει να ανακάμψει. Ο ρυθμός οικονομικής ανάπτυξης της Αργεντινής, με το πέρας της κρίσης στα 1996, έφτασε το 5,5%, ενώ στα 1997 το ΑΕΠ της χώρας άξανε κατά 8,1%, για να πέσει στο 3,9% στα 1998 και να σηματοδοτήσει ουσιαστικά τον μετέπειτα κατήφορο της οικονομίας. Καθ' όλη την περίοδο της κρίσης και της ύφεσης, το γενικό επίπεδο τιμών στην

Αργεντινή παρέμενε σταθερό.

Η τελική «επιβίωση» του «Convertibility Plan», αλλά και η ανάκαμψη της οικονομίας την επομένη της κρίσης, οδήγησαν το ΔΝΤ στη στήριξη της χώρας, παρά τις όποιες επιφυλάξεις διατηρούσε έως τότε. Η κρίση του Μεξικό, όμως, αποτέλεσε ένα «ταρακούνημα» στα θεμέλια της φιλελεύθερης οικονομικής πολιτικής που εφάρμοζε η χώρα και φανέρωσε πολλές από τις αδυναμίες της οικονομίας της. Οι αδυναμίες έγιναν αργότερα εντονότερες και προκάλεσαν την τελική οικονομική κατάρρευση της Αργεντινής στα μέσα περίπου Νοεμβρίου του 2001 (Κίτσος, 2010 - Μυλωνάκης, 2010).

1.3 Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΤΟΥ 2007

Ερχόμενοι στο σήμερα, διαπιστώνουμε πως η διεθνής αλλά και η ελληνική οικονομία βρίσκονται σήμερα αντιμέτωπες με τη μεγαλύτερη ύφεση μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Η παγκόσμια οικονομία, μέχρι το ξέσπασμα του 2007, διένυσε μια μακρά περίοδο ανάπτυξης και σταθερότητας, η οποία χαρακτηρίστηκε από χαμηλό πληθωρισμό και χαμηλά βραχυπρόθεσμα επιτόκια. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, οι ανεπτυγμένες οικονομίες αποδέχτηκαν σημαντικά κεφάλαια, είτε με τη μορφή καταθέσεων είτε με τη μορφή επενδύσεων, από αναδυόμενες και πετρελαιοπαραγωγούς χώρες, οι οποίες αναζητούσαν κερδοφόρες και ασφαλείς επενδυτικές ευκαιρίες στο εξωτερικό. Η πληθώρα των νέων αυτών κεφαλαίων δημιούργησε την ανάγκη επένδυσής τους και οδήγησε τις τράπεζες των ανεπτυγμένων οικονομιών σε έναν έντονο ανταγωνισμό προσέλκυσης δανειοληπτών. Η διαδικασία λήψης δανείου, λοιπόν, από επιχειρήσεις και ιδιώτες κατέστη πολύ εύκολη και τα επιτόκια των δανείων υποχώρησαν σε χαμηλά επίπεδα. Επακόλουθο αυτής της πιστωτικής επέκτασης στις ΗΠΑ ήταν και η σημαντική άνοδος των τιμών των κατοικιών, κυρίως λόγω της μεγάλης αύξησης των στεγαστικών δανείων.

Καθώς η εισροή κεφαλαίων από το εξωτερικό συνεχιζόταν και ο ανταγωνισμός για την προσέλκυση δανειοληπτών εντεινόταν, έκαναν την εμφάνισή τους μια σειρά πρακτικών στον τομέα της στεγαστικής πίστης, οι οποίες αποδείχτηκαν αργότερα ζημιογόνες: οι τράπεζες χορηγούσαν στεγαστικά δάνεια μεγαλύτερα της αξίας του ακινήτου, χωρίς να αξιολογούν επαρκώς την πιστοληπτική ικανότητα των

δανειοληπτών, ενώ παρείχαν δάνεια ακόμη και σε πελάτες με χαμηλή πιστοληπτική ικανότητα ή κακό πιστοληπτικό ιστορικό (subprime mortgages). Οι διαρκώς αυξανόμενες τιμές των κατοικιών και η ευκολία δανεισμού σε συνδυασμό με τα χαμηλά επιτόκια οδήγησαν στην πεποίθηση πολλών, όλων θα λέγαμε, ότι οι τιμές των κατοικιών θα συνέχιζαν την ανοδική τους πορεία και ότι η επάρκεια δανειακών κεφαλαίων ήταν ανεξάντλητη.

Τα κεφάλαια που εισέρρευσαν στις ΗΠΑ και δεν τοποθετήθηκαν ως τραπεζικές καταθέσεις επενδύθηκαν κυρίως σε ομόλογα του Αμερικανικού Δημοσίου, αυξάνοντας τις τιμές τους και μειώνοντας ταυτοχρόνως τις αποδόσεις τους, καθιστώντας τα έτσι λιγότερο ελκυστικά ως επενδυτικές επιλογές. Η διαρκώς όμως αυξανόμενη ζήτηση για επενδύσεις χαμηλού κινδύνου και υψηλών αποδόσεων έδωσε το κίνητρο στις τράπεζες να σχεδιάσουν σύνθετα προϊόντα, για παράδειγμα τα Mortgage Backed Securities (MBS) και Collateralised Debt/Loan Obligations (CDOs/CLOs), τα οποία ήταν συνήθως τιτλοποιήσεις δανειακών απαιτήσεων.

Η διαδικασία της τιτλοποίησης επέτρεπε στις τράπεζες να φέρουν μαζί στο ίδιο προϊόν στεγαστικά δάνεια μειωμένης πιστοληπτικής ικανότητας (subprime loans) με εισπρακτέα υπόλοιπα πιστωτικών καρτών, καθώς και άλλων δανείων, να τα καταναείμουν σε ξεχωριστά «πακέτα» με διαφορετική πιστοληπτική αξιολόγηση το κάθε ένα και να τα διαθέσουν στους επενδυτές. Οι επενδυτές θεωρούσαν ότι πρόκειται για επενδύσεις χαμηλού κινδύνου, καθώς τα προϊόντα αυτά λάμβαναν την ανώτερη πιστοληπτική αξιολόγηση των AAA, η οποία είναι ίδια με την αξιολόγηση που λαμβάνει το χρέος των ισχυρότερων εταιρειών και εθνικών οικονομιών παγκοσμίως, δίνοντας την εντύπωση στους. Όπως αποδείχτηκε όμως εκ των υστέρων, τα προϊόντα αυτά ήταν ιδιαίτερα περίπλοκα και εμπεριείχαν κινδύνους που δεν είχαν εκτιμηθεί σωστά τόσο από τις τράπεζες όσο και από τους επενδυτές, αλλά και τους οίκους αξιολόγησης.

Από όλα τα παραπάνω προκύπτει ότι η χρηματοοικονομική κρίση, που ξεκίνησε στην αγορά στεγαστικών δανείων χαμηλής εξασφάλισης (subprime mortgages) των ΗΠΑ το καλοκαίρι του 2007 μετατράπηκε ραγδαία σε κρίση του παγκόσμιου χρηματοπιστωτικού συστήματος και μεταφέρθηκε μάλιστα στην πραγματική οικονομία με ταχύ ρυθμό. Οι ρυθμοί ανάπτυξης σε παγκόσμιο επίπεδο, ρυθμοί που φάνταζε απίθανο να διαταραχθούν, οδηγήθηκαν σε απότομη πτώση, με ακόλουθη την εκτόξευση της ανεργίας και της ανασφάλειας στο σύνολο σχεδόν των χωρών. Καθώς η κρίση εκτυλίσσονταν, η ένταση και η έκτασή της αύξαναν,

αναγκάζοντας κυβερνήσεις, κεντρικές τράπεζες, αναλυτές, επενδυτές, επιχειρηματίες και καταναλωτές να αναθεωρούν συνεχώς τις αντιλήψεις τους και τις προσδοκίες τους. Για την όσο γίνεται πιο άμεση αντιμετώπιση της κρίσης ελήφθησαν μια σειρά από μέτρα και πολιτικές οι οποίες ήταν αδιανόητο πριν την κρίση ότι θα εφαρμόζονταν ποτέ στα χρονικά, όπως η κρατικοποίηση τραπεζών. Οι προηγούμενες αντιλήψεις για μια νέα εποχή χαμηλής μεταβλητότητας των οικονομικών μεγεθών, συνεχούς ευημερίας και αυτορρύθμισης των αγορών κατέρρευσαν μπροστά στη ραγδαία επιδείνωση της κατάστασης. Ανατρέχοντας στο παρελθόν θυμόμαστε ότι μόνο μία φορά η παγκόσμια οικονομία βρέθηκε μπροστά σε τέτοιο κίνδυνο, πριν από 80 χρόνια: την περίοδο που ονομάστηκε η Μεγάλη Ύφεση στη δεκαετία του 1930, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω.

Που οφείλονταν τα προβλήματα αυτά που έκαναν την εμφάνισή τους, στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής; Στη μη προβλεφθείσα αδυναμία εκπλήρωσης υποχρεώσεων στην αγορά στεγαστικής πίστης μειωμένης εξασφάλισης, την αλόγιστη χρήση δομημένων επενδυτικών προϊόντων που εξαρτιόνταν άμεσα από τη δυνατότητα αποπληρωμής των δανείων από τα οποία παράγονταν και επεκτάθηκε διεθνώς. Η ραγδαία οικονομική άνοδος στον στεγαστικό τομέα των ΗΠΑ άρχισε να υποχωρεί το φθινόπωρο του 2005-αλλά χρειάστηκε κάποιο διάστημα για να καταστεί φανερή από το ευρύ κοινό. Λογικό επακόλουθο ήταν η μείωση των πωλήσεων κατοικιών, αφού οι τιμές είχαν αυξηθεί σε τέτοιο σημείο ώστε να είναι ανέφικτη η αγορά κατοικίας για πολλούς Αμερικανούς – ακόμη και με δάνεια χωρίς προκαταβολή και χαμηλού αρχικού επιτοκίου.

Σταδιακά, ως το τέλος της άνοιξης του 2006, η αναμικτή αγορά άρχισε να καταβαρυνώνεται. Οι τιμές έπεφταν με ολοένα και αυξανόμενο ρυθμό. Το δεύτερο τρίμηνο του 2007 σύμφωνα με τον ευρέως χρησιμοποιούμενο δείκτη τιμών κατοικίας Κέις-Σίλερ, οι τιμές είχαν μειωθεί περίπου 3% από το υψηλότερο σημείο τους ένα χρόνο πριν. (Στην πορεία του επόμενου χρόνου έπεσαν πάνω από 15%). Ελάχιστοι όμως έδωσαν τη δέουσα προσοχή στα σημάδια αυτά.

Οι καθυστερήσεις, καθώς και οι αδυναμίες πληρωμής των δανείων αυξήθηκαν σε σύντομο χρονικό διάστημα και η πτώση των τιμών των κατοικιών εντάθηκε. Οι επενδυτές προσπάθησαν να μειώσουν την έκθεσή τους σε σύνθετα και τιτλοποιημένα προϊόντα με έκθεση σε στεγαστικά δάνεια, ενώ το αγοραστικό ενδιαφέρον εξανεμίστηκε. Οι αγοραπωλησίες ελαχιστοποιήθηκαν και όσες πραγματοποιούνταν έγιναν σε τιμές πολύ χαμηλότερες των τιμών πριν από το ξέσπασμα της κρίσης. Οι

οίκοι αξιολόγησης υποβάθμισαν πολλά από αυτά τα προϊόντα κατά τέσσερις βαθμίδες από AAA σε A+, καθώς προέβησαν σε επανεξετάσεις των αρχικών τους αξιολογήσεων. Οι τράπεζες οι οποίες είχαν επενδύσει σε αυτά τα προϊόντα κατέγραψαν σημαντικές ζημίες οι οποίες αναγνωρίστηκαν αμέσως στους ισολογισμούς τους, αφού η εύλογη αξία απαιτεί τη χρήση τιμών αγοράς για την επιμέτρηση των χρηματοοικονομικών περιουσιακών στοιχείων. Η πτώση των τιμών και οι υποβαθμίσεις των αξιολογήσεων «έσπρωξαν» πολλές τράπεζες σε αποφάσεις για πωλήσεις χρηματοοικονομικών περιουσιακών στοιχείων, έτσι ώστε να μειώσουν τη μόχλευση και τον κίνδυνο στους ισολογισμούς τους πιέζοντας τις τιμές τους ακόμη χαμηλότερα. Αποτέλεσμα των παραπάνω ήταν η περαιτέρω μείωση της αποτίμησης του ενεργητικού και των ιδίων κεφαλαίων τους, αναγκάζοντάς τες να αναζητήσουν νέα κεφάλαια από τις αγορές. Αυτό οδήγησε πολλούς τραπεζίτες, αλλά και πολιτικούς, κυρίως στις ΗΠΑ, να κατηγορήσουν τα λογιστικά πρότυπα και κυρίως την εφαρμογή της εύλογης αξίας ότι συνέτειναν αποφασιστικά στην προκύπτουσα μείωση της αξίας των χρηματοοικονομικών περιουσιακών στοιχείων και κατά επέκταση των ισολογισμών τους, συμβάλλοντας στην κάθετη πτώση των τιμών των τραπεζικών μετοχών εκείνη την περίοδο και επιτείνοντας τη χρηματοοικονομική κρίση.

Τον Ιούνιο του 2007, δυο συλλογικά κεφάλαια επένδυσης υψηλού κινδύνου (hedge funds) της επενδυτικής τράπεζας Bears Sterns που είχαν υψηλή έκθεση σε τιτλοποιημένα στεγαστικά δάνεια μειωμένης εξασφάλισης κατέρρευσαν. Αποτέλεσμα αυτού ήταν οι διεθνείς οργανισμοί αξιολόγησης της πιστοληπτικής ικανότητας εταιριών να προχωρήσουν άμεσα σε υποβιβαστική αναθεώρηση της φερεγγυότητας των εκδοτών τους. Τον Ιούλιο του 2007, μια εταιρεία – όχημα ειδικού σκοπού στις ΗΠΑ ανακοίνωσε υψηλές κεφαλαιακές απώλειες από την επενδυτική έκθεση σε τιτλοποιημένα στεγαστικά δάνεια μειωμένης εξασφάλισης, αποτυγχάνοντας παράλληλα να λάβει την απαιτούμενη χρηματοδότηση για την κάλυψη της ανοιχτής της θέσης από την αγορά. Στις 19 Ιουλίου 2007, ο δείκτης Dow Jones Industrial Average ξεπέρασε τις 14.000 μονάδες για πρώτη φορά. Δύο εβδομάδες αργότερα κυκλοφόρησε από τον Λευκό Οίκο ένα «δελτίο πληροφόρησης» όπου γινόταν επαινετική μνεία για τις οικονομικές επιδόσεις της κυβέρνησης Μπους: «Οι αναπτυξιακές πολιτικές του προέδρου συμβάλλουν στην ισχυρή, ευέλικτη και δυναμική οικονομία μας», διακήρυξε. Αναφορικά με τα προβλήματα που ήταν ήδη ορατά στην αγορά στέγης και στα ενυπόθηκα στεγαστικά δάνεια υψηλού κινδύνου, ο

υπουργός Οικονομικών Χένρι Πόλσον, την 1η Αυγούστου σε ομιλία του στο Πεκίνο, δήλωσε ότι «Αναχαιτίστηκαν σε μεγάλο βαθμό».

Έτσι, στο πρώτο εξάμηνο του 2007 υπήρχαν ορισμένοι σοβαροί κλονισμοί, αλλά μέχρι τις αρχές Αυγούστου επισήμως, διαμηνυόταν, πως τα προβλήματα που είχε δημιουργήσει η κρίση στο στεγαστικό τομέα και τα ενυπόθηκα στεγαστικά δάνεια υψηλού κινδύνου αναχαιτίστηκαν - και ο δυναμισμός του χρηματιστηρίου έδειχνε πως οι αγορές συμφωνούσαν με την επίσημη θέση.

Στις 9 Αυγούστου η γαλλική τράπεζα BNP Paribas ανέστειλε προσωρινά την εξαγορά μεριδίων κεφαλαίων συλλογικής επένδυσης λόγω αδυναμίας αποτίμησης και αξιολόγησης κινδύνου των περιεχομένων στο χαρτοφυλάκιό της. Ως εκ τούτου η πρώτη μεγάλη χρηματοπιστωτική κρίση του 21^{ου} αιώνα άρχισε (Eurobank Research, 2009 – Γκόρτσος, Χαρδουβέλης, 2011 - Κρουγκμαν, 2009, Άνθιμος Θωμόπουλος 2010).

1.4 ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

Αναζητώντας τα αίτια της Χρηματοοικονομικής Κρίσης που μελετάμε, οδηγούμαστε στη διατύπωση τεσσάρων βασικών κατηγοριών παραγόντων που θεωρούνται ότι συνέτειναν στην δημιουργία της:

1. Οι παγκόσμιες μακροοικονομικές ανισορροπίες:

Τα τελευταία τριάντα χρόνια η ανάπτυξη της Κίνας στηρίχθηκε στην εξαγωγή βιομηχανικών προϊόντων στις ΗΠΑ. Αυτό οδήγησε το εμπορικό ισοζύγιο της Κίνας σε τεράστια ισοζύγια, τα οποία όμως δεν χρησιμοποιήθηκαν προκειμένου να τροφοδοτήσουν την εγχώρια ζήτηση, αντιθέτως τοποθετήθηκαν σε ομόλογα των ΗΠΑ αλλά και άλλα δολαριακά αξιόγραφα κρατώντας έτσι το δολάριο σε σχετικά υψηλά επίπεδα και τα επιτόκια δανεισμού των ΗΠΑ σε χαμηλά επίπεδα. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την ενίσχυση της ρευστότητας δανεισμού των ΗΠΑ και τη συγκράτηση του πληθωρισμού

2. Υπερβολική Πιστωτική Επέκταση και Μόχλευση:

Η ευρεία πιστωτική επέκταση στις ΗΠΑ και στις στις περισσότερες ανεπτυγμένες οικονομίες τα τελευταία δεκαπέντε χρόνια, προερχόταν όχι μόνο από τη σχετικά μεγάλη αύξηση της νομισματικής βάσης, αλλά και από την απίστευτη μόχλευση εντός και εκτός των ισολογισμών των πιστωτικών ιδρυμάτων και κυρίως των επενδυτικών τραπεζών και των hedge funds. Η μόχλευση αυτή, όπως και σε άλλες χρηματοοικονομικές κρίσεις, υποθήκευσε τη χρηματοοικονομική σταθερότητα και άφησε το σύστημα εκτεθειμένο σε συστημικούς κινδύνους.

3. Ασυμμετρική πληροφόρηση και Προβλήματα Εντολέα-Εντολοδόχου.

Η ύπαρξη ασύμμετρης πληροφόρησης σχετικά με τα δομημένα προϊόντα (CDOs- Collateralized Debt Obligations, CDSs- Credit Default Swaps, κ.α.), παρείχε την ευκαιρία στους εκδότες τους να αναλαμβάνουν υπερβολικό κίνδυνο με αδιαφανή τρόπο, κίνδυνος ο οποίος ούτε τιμολογούταν σωστά και ούτε αντισταθμιζόταν επαρκώς. Ταυτόχρονα, τα συστήματα αμοιβών των εμπορικών τραπεζών, των επενδυτικών τραπεζών, των ασφαλιστικών εταιρειών και των hedge funds δεν χαρακτηρίζονταν από την συμβατότητα κινήτρων ανάμεσα στα στελέχη και τους μετόχους των εταιρειών τους. Απόρροια των παραπάνω ήταν η ανάληψη υπερβολικών κινδύνων από άτομα τα οποία δεν θα υφίσταντο το κόστος των αποτυχημένων επιλογών τους .

4. Ρυθμιστικά κενά και ελλιπής εποπτεία:

Από το 1999 και μετά, τόσο στις ΗΠΑ όσο και σε άλλες χώρες υπήρξε μια αποστροφή, η οποία είχε πολιτικό-ιδεολογικό υπόβαθρο, στην εφαρμογή (κυρίως από τη Fed και την SEC) ρυθμιστικών μέτρων αναφορικά με την επικινδυνότητα της ανεξέλεγκτης πιστωτικής επέκτασης και της μόχλευσης. Την ίδια περίοδο, οι χρηματοοικονομικοί νεωτερισμοί, μεταξύ των οποίων και αυτοί που αναφέρθηκαν παραπάνω, ταχύτατα δημιούργησαν νέες αγορές, χωρίς όμως να συνοδεύονται από τους κατάλληλους κανόνες λογιστικής απεικόνισης και το αντίστοιχο ρυθμιστικό και εποπτικό πλαίσιο. Δίχως αμφιβολία, οι συνέπειες της συνύπαρξης αυτών των παραγόντων είχαν υπερπολλαπλάσιες επιπτώσεις από αυτές που θα είχε κάθε αίτιο μεμονωμένα. Έτσι, το αποτέλεσμα της συνύπαρξης αυτής ήταν μια σειρά από τεράστιες «φούσκες» σε διάφορες αγορές φυσικού και χρηματοοικονομικού κεφαλαίου (ακίνητα, εμπορεύματα, μετοχές, παράγωγα) (Eurobank Research, 2009, Κρούγκμαν, 2009 - Μυλωνάκης, 2010).

Εύλογο είναι το ερώτημα που προκύπτει από όλα όσα αναφέρθηκαν: γιατί δεν

διδασκόμαστε από την ιστορία, αλλά όλα τα παραπάνω λάθη οικονομικής πολιτικής και συμπεριφοράς να επαναλαμβάνονται κατά καιρούς; Η αιτία της κρίσης πρέπει να αναζητηθεί κάπου αλλού, και συγκεκριμένα στη δομή και τη λειτουργία του συστήματος.

Πολλοί, όπως ήδη αναφέρθηκε, αποδίδουν ως αφορμή του ξεσπάσματος ιδιότητες αιτιακής σχέσης με την κρίση χωρίς περαιτέρω ανάλυση. Άλλοι δεν παρερμηνεύουν την αφορμή ως αιτία, αλλά εντοπίζουν την αιτία της κρίσης στο μέγεθος και τον τρόπο λειτουργίας του χρηματοπιστωτικού τομέα μετά τις αλλαγές που επήλθαν με την απελευθέρωση των αγορών, την υιοθέτηση χρηματικών καινοτομιών, την αδρανοποίηση των ελέγχων και την προμελετημένη και σκόπιμη στρατηγική της χρησιμοποίησης αυτού του τομέα ως κυρίαρχου μέσου αποφυγής της οικονομικής στασιμότητας.

Έχει υποστηριχθεί ότι η λογική συνέπεια της προσέγγισης, ότι μεταβαίνουμε από το χρηματοπιστωτικό τομέα στον πραγματικό, στις «ταχύτατα μετακινούμενες τεκτονικές πλάκες του πραγματικού κεφαλαίου», είναι να περιορίζεται η κριτική στον νεοφιλελεύθερο χαρακτήρα (Ο Sapir ισχυρίζεται ότι η πηγή της κρίσης δεν πρέπει να αναζητηθεί στον χρηματοπιστωτικό τομέα αλλά πρέπει να αποδοθεί στον νεοφιλελευθερισμό) που άρχισε να αποκτά το σύστημα πριν από 40 περίπου χρόνια και όχι στον καπιταλισμό αυτόν καθαυτόν.

Τέλος, κάποιοι υποστηρίζουν την περίπτωση της αυτόνομης εμφάνισης της κρίσης: ενώ βέβαια μια χρηματοπιστωτική κρίση μπορεί να εμφανιστεί ως μια φάση της γενικευμένης οικονομικής κρίσης, εντούτοις δεν αποκλείεται, μια χρηματοπιστωτική κρίση να προβάλλει αυτόνομα, ενεργώντας μόνον ανακλαστικά στο παραγωγικό αλλά και στο εμπορικό κύκλωμα. Αντίθετα, υφίστανται άλλες εξηγήσεις που εκκινούν από τον πραγματικό τομέα όπου και αναζητείται η γενεσιουργός αιτία της κρίσης, της οποίας τα τελικά φαινόμενα έχουν διαμεσολαβηθεί από τον χρηματοπιστωτικό τομέα, όπως είναι πασιφανές.

Οι ερμηνείες που εστιάζονται στον πραγματικό τομέα της οικονομίας και που ταυτόχρονα δικαιολογούν τη διόγκωση του χρηματοπιστωτικού τομέα αναφέρονται σε παράγοντες, συνήθως σε συνδυασμό, που συγκροτούν τη δομή του συστήματος:

- Τις περιορισμένες (αν όχι ανύπαρκτες) πραγματικές αυξήσεις στις αμοιβές των εργαζομένων και την αυξανόμενη παραγωγικότητα με συνέπεια τη μείωση του μεριδίου της εργασίας στο παραγόμενο προϊόν που οδηγεί τελικά σε μια χρόνια έλλειψη ικανοποιητικής ενεργού ζήτησης.

- Την αυξανόμενη σημασία της παρουσίας των μονοπωλιακών και ολιγοπωλιακών επιχειρήσεων που οδηγεί επίσης σε μια χρόνια έλλειψη ικανοποιητικής ενεργού ζήτησης.
- Τη σχετική στασιμότητα των επενδύσεων και, τέλος,
- Την πτωτική τάση του ποσοστού του κέρδους στον πραγματικό τομέα της οικονομίας. (Κρούγκμαν, 2009 - Μυλωνάκης, 2010)

1.5 Η ΚΡΙΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Η ελληνική οικονομία επλήγη σαφώς σ' αυτή τη κρίση, η οποία ξεκίνησε από το χτύπημα στη ρευστότητα των τραπεζών τον Οκτώβριο του 2008, με υφεσιακές συνέπειες για την οικονομία. Η κατάσταση χειροτέρευσε με το ξέσπασμα της δημοσιονομικής κρίσης τον Νοέμβριο του 2009 που έπληξε ταυτόχρονα την πραγματική οικονομία και τη ρευστότητα του συστήματος, με αρνητικές συνέπειες η έκταση των οποίων δε μπορεί ακόμα με σχετική βεβαιότητα να διαπιστωθεί.

Στην ελληνική περίπτωση, η χρηματοπιστωτική κρίση ξέσπασε ως αποτέλεσμα της περιστολής στη διεθνή ρευστότητα, με συνέπειες άγνωστες ακόμη στην πραγματική οικονομία. Το κυρίαρχο χρόνια σύμπτωμα ασθένειας, τόσο σε δημόσιο όσο και σε ιδιωτικό επίπεδο, είναι η διαρκής μείωση της ανταγωνιστικότητάς της. Καθίσταται φανερό, άρα, πως όταν μιλάμε για χρηματοοικονομική κρίση αναφορικά με τις δυτικές οικονομίες και την ελληνική, αναφερόμαστε σε διαφορετικά πράγματα τόσο ως προς τα γενεσιουργά αίτια όσο και τις συνέπειές τους. Για το λόγο αυτό κρίνεται χρήσιμη μια αναδρομή στο παρελθόν για να μπορέσουμε να καταλάβουμε τι ακριβώς οδήγησε τη χώρα μας σε αυτό το τέλμα που βρίσκεται.

1.5.1 Η ΠΙΣΤΩΤΙΚΗ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ, ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΚΑΙ Η ΠΟΡΕΙΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ

Από τα τέλη της δεκαετίας του '70, το μεγάλο διεθνές «κύμα» της χρηματοοικονομικής απελευθέρωσης και αποκρατικοποιήσεως (deregulation), μαζί με τις ταχύρρυθμες τεχνολογικές προόδους στη διαχείριση και την ανάλυση

πληροφοριών, την πρόοδο στη χρηματοοικονομική θεωρία, τη χρηματοοικονομική καινοτομία, την παγκοσμιοποίηση και τον εκ του αποτελέσματος οξύτατο ανταγωνισμό, επενέργησαν πάρα πολύ και αναμόρφωσαν τα χρηματοοικονομικά συστήματα σε όλο τον κόσμο (Χαρδουβέλης, Γκόρτσος, 2011).

Στην Ελλάδα η απελευθέρωση του χρηματοπιστωτικού συστήματος ακολούθησε, έστω και αργοπορημένα ή με πισωγυρίσματα, τις γενικότερες κατευθύνσεις και ρεύματα που παρατηρήθηκαν προηγουμένως στον Ευρωπαϊκό χώρο. Η πορεία απελευθέρωσης επισπεύτηκε ουσιαστικά από τα τέλη της δεκαετίας του 1980. Τόσο η πολιτεία, όσο και η Τράπεζα της Ελλάδας, ανταποκρινόμενες στην ανάγκη προσαρμογής του ελληνικού χρηματοπιστωτικού συστήματος προς τις κοινοτικές και διεθνείς προδιαγραφές, προχώρησαν με αποφασιστικά βήματα στο σχηματισμό ενός θεσμικού πλαισίου με βασικά χαρακτηριστικά:

- τη βαθμιαία μείωση, αρχικώς, και την πλήρη κατάργηση, τελικώς, των υποχρεωτικών επενδύσεων σε τίτλους του Δημοσίου,
- την πλήρη απελευθέρωση των επιτοκίων καταθέσεων και χορηγήσεων,
- την άρση των πάσης φύσεως περιορισμών στην κίνηση των κεφαλαίων,
- την κατάργηση των επιδοτήσεων επιτοκίου,
- τη διεύρυνση του φάσματος των χρηματοοικονομικών υπηρεσιών,
- τον εκσυγχρονισμό της νομοθεσίας που διέπει τη λειτουργία της κεφαλαιαγοράς.

Η τραπεζική αγορά εμπλουτίστηκε με νέα εργαλεία και θεσμούς, που στόχο είχαν να συμβάλλουν στη βελτίωση της λειτουργικής αποτελεσματικότητας του χρηματοπιστωτικού συστήματος και να προωθήσουν τη διαφάνεια των συναλλαγών, τη σταθερότητα της αγοράς και την προστασία των συναλλασσομένων (Προβόπουλος, 1995).

Όλα τα παραπάνω (απελευθέρωση του χρηματοπιστωτικού συστήματος, η μείωση των επιτοκίων και η ένταξη στη ζώνη του ευρώ) συνέβαλαν στο γεγονός να χαρακτηριστεί η πορεία της ελληνικής οικονομίας, από τα μέσα της δεκαετίας του '90 μέχρι το 2009, όπου και εμφανίστηκαν τα πρώτα σημάδια της εγχώριας ύφεσης, που συνεχίζεται με κλιμακούμενους ρυθμούς, από υψηλούς ρυθμούς μεγέθυνσης οι οποίοι ξεπερνούσαν σημαντικά τους αντίστοιχους των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ). Το αναπτυξιακό πρότυπο βασίστηκε στην αναζωπύρωση

της εγχώριας κατανάλωσης και την ενίσχυση των επενδύσεων που σε μεγάλο βαθμό χρηματοδοτήθηκαν από εισροές κεφαλαίων από το εξωτερικό. (Χαρδουβέλης, Γκόρτσος, 2011).

Η γρήγορη μεγέθυνση του ΑΕΠ στη χώρα μας οδήγησε σε πραγματική σύγκλιση δηλαδή σε μείωση της διαφοράς μεταξύ του επιπέδου ανάπτυξης στην Ελλάδα και στις περισσότερο αναπτυγμένες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

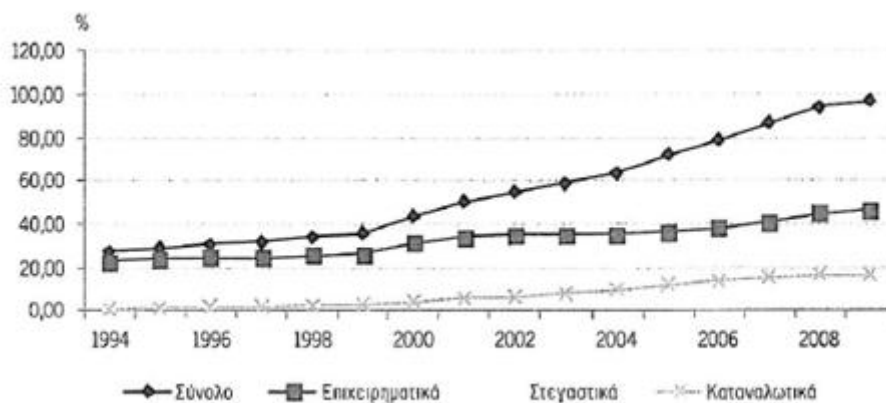
Σε μια χώρα όπως η Ελλάδα όπου η παραγωγή εργασίας κυμαίνεται σε χαμηλότερα επίπεδα συγκριτικά με τις ανεπτυγμένες χώρες, δρουν αντίρροπες δυνάμεις που τείνουν τόσο στην πραγματική σύγκλιση, όσο και στην πραγματική απόκλιση. Αυτός δε ο συνδυασμός αντίρροπων δυνάμεων λειτουργεί διαφορετικά για κάθε χώρα. Όσον αφορά την Ελλάδα, οι δυνάμεις της σύγκλισης έλαβαν χώρα μετά το 1955 καθώς οι κοινωνικές ικανότητες του εργατικού δυναμικού όσον αφορά τη χρήση των τεχνολογιών καθώς και την υιοθέτηση νέων οργανωτικών μεθόδων συνέβαλλαν στην αποτελεσματική χρήση των εισαγόμενων τεχνολογιών. Ειδικότερα μεταξύ 1960-2008 ο μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής πραγματικού ΑΕΠ ανα κάτοικο ήταν 3,4% συγκριτικά με 2,3% στην Ε.Ε Βάση αυτών το ΑΕΠ ανά κάτοικο σε σταθερές τιμές το 2008 ήταν 5 φορές υψηλότερο απ το 1960 στην Ελλάδα ενώ στην ΕΕ ήταν 3 φορές υψηλότερο.

Η δυναμική αυτή είχε τις ρίζες της στο 2^ο μεγάλο μετασχηματισμό της ελληνικής οικονομίας. Αυτός στηριζόταν στα εξής στοιχεία. Αρχικά στην ανάπτυξη του τουρισμού προς τα τέλη του 1960 έως και σήμερα από 3 εκατομμύρια τουριστικών αφίξεων το 1975 σήμερα έφτασε τα 15 εκατομμύρια. Στη συνέχεια και η ναυτιλία όπου σημειώθηκε άνοδος το 1990 εξαιτίας και της ανόδου του διεθνούς εμπορίου και της Κίνας. Τέλος ο τομέας κατασκευών όπου εγκαινιάστηκε ένας νέος κύκλος μεγάλων έργων συνδεδεμένος και με τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2004 οι οποίοι αποτέλεσαν μια σημαντική επενδυτική προσπάθεια στον τομέα των κατασκευών και των δημόσιων έργων, με αποτέλεσμα να παράγουν σημαντικά και πολλαπλά οφέλη για την ελληνική οικονομία (Βλάχου, κ.α., 2011, Ιωακείμογλου 2008).

Η συμμετοχή του τραπεζικού τομέα στην αναπτυξιακή αυτή διαδικασία ήταν καθοριστική. Η πολιτική της σταδιακής και κατά φάσεις απελευθέρωσης του χρηματοπιστωτικού συστήματος που αποσκοπούσε στην εξάλειψη υφιστάμενων διοικητικών ρυθμίσεων επηρέασε σημαντικά την αποτελεσματική λειτουργία του τραπεζικού συστήματος. Η πολιτική αυτή ουσιαστικά ξεκίνησε το 1987 και στη μεγαλύτερή της έκταση πραγματοποιήθηκε μέχρι και το 1994 (Garganas and Tavlas,

2001). Κατά συνέπεια, με το άνοιγμα των τραπεζικών υπηρεσιών και την τοποθέτηση του εγχώριου τραπεζικού τομέα στο χρηματοοικονομικό σύστημα της ζώνης του ευρώ, ο διαμεσολαβητικός ρόλος των τραπεζών παρουσίασε ταχύτατη ανάπτυξη. Η αποτελεσματικότητα της λειτουργίας των τραπεζών και η παραγωγικότητά τους αυξήθηκε ουσιαστικά. Για παράδειγμα, οι Chortareas et. al. (2009) εκτιμούν ότι κατά την περίοδο 1998-2003 η αποτελεσματικότητα κόστους αυξήθηκε κατά 4,3% και η αποτελεσματικότητα σε όρους κερδών κατά 93%. Επιπλέον, η παραγωγικότητά τους, μετρούμενη με έναν δείκτη Malmquist, αυξήθηκε κατά 15%.

Κατά την περίοδο 1994-2009 (Διάγραμμα 1.1), η συνολική χρηματοδότηση του εγχώριου ιδιωτικού μη τραπεζικού τομέα ως ποσοστό του ΑΕΠ υπερτριπλασιάστηκε (από 27,1% το 1991 σε 97,0% το 2009). Ιδιαίτερα αξιοσημείωτη άνοδος σημείωσε η χρηματοδότηση των νοικοκυριών. Η στεγαστική πίστη ως ποσοστό του ΑΕΠ από 3,8% το 1994 διαμορφώθηκε στο 33,9% το 2009, ενώ η καταναλωτική πίστη ως ποσοστό του ΑΕΠ από 0,9% το 1994 έφτασε το 16,5% το 2009. Η τραπεζική χρηματοδότηση προς τις επιχειρήσεις ως ποσοστό του ΑΕΠ περίπου διπλασιάστηκε (από 22,5% το 1994 σε 46,7% το 2009). (Χαρδουβέλης, Γκόρτσος, 2011, Μόσχος – Χορταρέας)

Διάγραμμα 1.1: Τραπεζικά δάνεια προς τον ιδιωτικό τομέα (Ποσοστό % ΑΕΠ)

ΠΗΓΗ: ΕΛ.ΣΤΑΤ. και Τράπεζα της Ελλάδος

Επιπλέον, ο λόγος δανείων προς ΑΕΠ πλησίασε στον αντίστοιχο της ευρωζώνης (Πίνακας 1.1). Η σύγκλιση αυτή ήταν ιδιαίτερα έντονη στα καταναλωτικά και στεγαστικά δάνεια λόγω της θεαματικής αύξησης των δανείων στους ιδιώτες.

ΕΤΟΣ	ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ		ΣΤΕΓΑΣΤΙΚΑ		ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΙΚΑ		ΣΥΝΟΛΟ	
	Ελλάδα	Ευρωζώνη	Ελλάδα	Ευρωζώνη	Ελλάδα	Ευρωζώνη	Ελλάδα	Ευρωζώνη
1998	34,0	41,8	5,8	24,2	2,5	6,6	34,0	82,6
2009	46,7	64,9	33,9	39,5	16,5	15,6	97,0	120,0

**Πίνακας 1.1: Δάνεια προς τον ιδιωτικό τομέα στην Ελλάδα και την ευρωζώνη
(ποσοστό % ΑΕΠ)**

ΠΗΓΗ: ΕΛ.ΣΤΑΤ. και Τράπεζα της Ελλάδος

Αποτέλεσμα όλων των προηγούμενων εξελίξεων, ήταν μετά τους ολυμπιακούς αγώνες και μετά από 2-3 χρόνια επεκτατικής και «κοινωνικής» οικονομικής πολιτικής, να αρχίσουν να φαίνονται τα διαρθρωτικά προβλήματα της χώρας μας. Η ανταγωνιστικότητα της εργασίας άρχισε να μειώνεται, η ανάπτυξη το ίδιο, τα ελλείμματα να αυξάνονται και το δημόσιο χρέος να διογκώνεται.

Όσο αυτός ο φαύλος κύκλος συνεχιζόταν τόσο το δημόσιο δανειζόταν για να χορηγεί «κοινωνικές» παροχές με σκοπό να αντικαταστήσει την αγοραστική δύναμη που χανόταν λόγω της έλλειψης ανταγωνιστικότητας. Επιπλέον, οι συνθήκες στη διεθνή οικονομία μετά το 2001 είχαν αρχίσει να αλλάζουν. Μετά από το 2003 όπου η ανάπτυξη επανήλθε διεθνώς οι εγχώριες αδυναμίες άρχισαν να βαραίνουν την Ελληνική οικονομία.. Συνεπώς, αργά και σταθερά η έλλειψη ανταγωνιστικότητας, το αυξημένο δημόσιο χρέος, η μειωμένη παραγωγικότητα σε σχέση με τον διεθνή ανταγωνισμό, τα μεγάλα ελλείμματα λόγω «κοινωνικών» παροχών και ολυμπιακών αγώνων, η νέα οικονομική κρίση που άρχισε να φαίνεται από το 2007 έφεραν την οικονομία σε νέο γκρεμό.

Συνέπεια όλων αυτών των εξελίξεων ήταν η υπερδιόγκωση του χρηματοπιστωτικού τομέα, με τη χαρακτηριστική ονομασία χρηματιστικοποίηση. Έτσι, για παράδειγμα, στη Μ. Βρετανία μεταξύ του 1995 και του 2005 περίπου, χάθηκαν 1,5 εκ. θέσεις εργασίας στον μεταποιητικό τομέα ενώ ταυτόχρονα δημιουργήθηκαν άλλες τόσες στον τομέα των χρηματοπιστωτικών και άλλων υπηρεσιών. Αυτή η εξωφρενική κούρσα της χρηματιστικοποίησης της οικονομίας ήταν απόρροια και της απορρύθμισης του χρηματοπιστωτικού τομέα που τον μετέτρεψε σε ένα απέραντο καζίνο, σπρώχνοντάς τον στη ζώνη της ακραίας αστάθειας, με πρακτικές που ευνοούν το γρήγορο κέρδος, με τις τεράστιες αμοιβές και τα μπόνους των golden boys, με το short selling και την αχαλίνωτη κερδοσκοπία.

Το χρηματοπιστωτικό σύστημα πληρώνει κέρδη, μπόνους, μισθούς και μοιράζει δάνεια, αλλά δεν παράγει τα προϊόντα, τα οποία θα αγοραστούν με αυτά. Άρα η υπερδιόγκωση αυτή δεν είναι πραγματική. Όταν συμβαίνει αυτό, το αποτέλεσμα είναι να δημιουργούνται «φούσκες», που είναι αποτέλεσμα της ανθρωπινής δραστηριότητας με σκοπό να δώσει μεγαλύτερη αξία στις τιμές κάποιων αγαθών ή περιουσιακών στοιχείων που δεν αντανακλούν τα πραγματικά δεδομένα των αντίστοιχων αγορών. Μία από αυτές τις φούσκες ήταν και η φούσκα στην αγορά ακινήτων, η οποία βοήθησε μεν την Αμερικάνικη οικονομία να βγει από την ύφεση που ακολούθησε την κατάρρευση της Enron⁵ και της WorldCom⁶ το 2000, αλλά που όταν έσκασε το 2006 προκάλεσε τεράστιο πάταγο, συμπαρασύροντας τελικά την παγκόσμια οικονομία στη μεγαλύτερη κρίση των τελευταίων 80 χρόνων και σε μία βαθιά ύφεση (Βλάχου κ.α., 2011 - Μυλώνακης, 2010).

⁵ Το σκάνδαλο της Enron είναι οικονομικό σκάνδαλο που αναδείχτηκε το 2001 και αφορούσε την ενεργειακή Enron και την ελεγκτική Arthur Andersen.

⁶ Το σκάνδαλο της αμερικανικής εταιρείας τηλεπικοινωνιών έρχεται λίγους μήνες μετά τη βόμβα της Enron η οποία συγκλόνισε τη Γουόλ Στριτ και το αμερικανικό πολιτικό σύστημα αναδεικνύοντας μερικές από τις σημαντικότερες συνέπειες της απελευθέρωσης όχι μόνο στις τιμές των προϊόντων και των υπηρεσιών αλλά και σε επίπεδο δημοκρατίας. (<http://el.wikipedia.org>)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΟΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΤΟΥΣ

2.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η διεθνής οικονομική κρίση πέτυχε και την ελληνική οικονομία σε μια ιδιαίτερα δύσκολη περίοδο. Τα σοβαρά διαρθρωτικά προβλήματα της παραγωγικής βάσης, τα υψηλά ελλείμματα του δημόσιου τομέα, το αρνητικό ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών και η γραφειοκρατία του δημόσιου τομέα είναι μερικά από αυτά από τα οποία επιβαρύνθηκε η ελληνική οικονομία από την διεθνή κρίση.

Τα σοβαρά οικονομικά προβλήματα δεν άφησαν ανεπηρέαστο και τον εγχώριο παραγωγικό κορμό.

Οι επιχειρήσεις, μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα βρέθηκαν σε ένα νέο, αρνητικό περιβάλλον, με τα χαρακτηριστικά των αγορών να ανατρέπονται άρδην, τις πιέσεις να κλιμακώνονται και την αβεβαιότητα να υπερισχύει.

Εξαίρεση αποτελούν οι επιχειρήσεις εκείνες, που έχουν άμεση ή έμμεση σχέση με τον κατασκευαστικό κλάδο, οι οποίες αντιμετώπισαν καταστάσεις πίεσης της ζήτησής τους πριν και από το 2008.

Πριν μελετηθεί το κατά πόσο η χρηματοπιστωτική κρίση που άρχισε το 2008 επηρέασε τις επιχειρήσεις και κυρίως τις μικρομεσαίες, οι οποίες αποτελούν τη ραχοκοκαλιά της ελληνικής οικονομίας και εμφανίζονται πιο ευάλωτες στην υφιστάμενη οικονομική κρίση, στο κεφάλαιο αυτό θα γίνει ανάλυση κάποιων στοιχείων από το μάκρο περιβάλλον των επιχειρήσεων τα οποία επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό την εξέλιξη των τελευταίων.

2.2 ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ

Οι επιχειρήσεις είναι η μεγαλύτερη κατηγορία οικονομικών οργανισμών. Ως επιχείρηση ορίζεται η αυτοτελής εκείνη οικονομική μονάδα η οποία συνδυάζει τους συντελεστές της παραγωγής (φύση, εργασία, κεφάλαιο) με διαφορετικούς τρόπους, με απώτερο και τελικό σκοπό την επίτευξη κέρδους μέσω της παραγωγής και διάθεσης αγαθών και υπηρεσιών στην εγχώρια και διεθνή αγορά, διατρέχοντας μικρό ή μεγάλο κίνδυνο κατά τη διεξαγωγή των εργασιών της.

Η έννοια της επιχείρησης είναι βασική και θεμελιώδης για τα θέματα της οικονομίας και της διοίκησης. Μερικοί από τους βασικούς στόχους της επιχείρησης είναι:

- ✓ η συνεχής και απρόσκοπτη λειτουργία της παραγωγικής διαδικασίας,
- ✓ η έγκαιρη εξόφληση ληξιπρόθεσμων και βραχυχρόνιων υποχρεώσεων, η έγκαιρη διάθεση των παραγόμενων προϊόντων και υπηρεσιών, η κάλυψη των βασικών αναγκών της αγοράς, η κάλυψη εξόδων παραγωγής και γενικών εξόδων,
- ✓ η μεγιστοποίηση των αναμενόμενων κερδών
- ✓ η μεγιστοποίηση των πωλήσεων και η επέκταση σε νέες αγορές
- ✓ η ελαχιστοποίηση του κόστους
- ✓ η ελαχιστοποίηση γενικών και ειδικών εξόδων
- ✓ η μεγιστοποίηση επενδύσεων και περιουσιακών στοιχείων (επέκταση των εγκαταστάσεων και μηχανολογικού εξοπλισμού),
- ✓ η μεγιστοποίηση του μεριδίου της αγοράς .

Οι επιχειρήσεις χαρακτηρίζονται και ταξινομούνται σύμφωνα με διάφορα κριτήρια, όπως, κατά κύριο λόγο, το ιδιοκτησιακό καθεστώς, η νομική μορφή, ο τομέας δραστηριότητας, το μέγεθος και η γεωγραφική έκταση των δραστηριοτήτων (Κορρές - Λιαργκόβας, 2009). Βασικό χαρακτηριστικό της χώρα μας είναι ότι η συντριπτική πλειονότητα του επιχειρηματικού ιστού απαρτίζεται από Μικρομεσαίες επιχειρήσεις.

2.3 ΟΙ ΜΜΕ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ- ΒΑΣΙΚΑ ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Σε μια οικονομία όπως είναι φυσικό δραστηριοποιούνται επιχειρήσεις διαφορετικών μεγεθών. Έτσι, ανάλογα με το ποσό μεγάλη η μικρή είναι μια επιχείρηση διαφέρει και ο βαθμός επίπτωσης των οικονομικών συνθηκών. Ανάλογα με το μέγεθος τους λοιπόν διακρίνονται σε μικρομεσαίες (ΜμΕ) και σε μεγάλες. Σύμφωνα με τον σχετικό ορισμό της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τις ΜμΕ (Commission Recommendation 2003/361/EC) μια επιχείρηση χαρακτηρίζεται ως ΜμΕ όταν ο αριθμός των εργαζομένων της δεν ξεπερνά τα 250 άτομα και ο κύκλος εργασιών της είναι έως €50 εκατ. ή το σύνολο του ενεργητικού της είναι έως € 43 εκατ., ενώ μεγάλη χαρακτηρίζεται η επιχείρηση που τα μεγέθη της ξεπερνούν τα προαναφερθέντα όρια (Λεκκός, Βλάχου, χ.χ.)

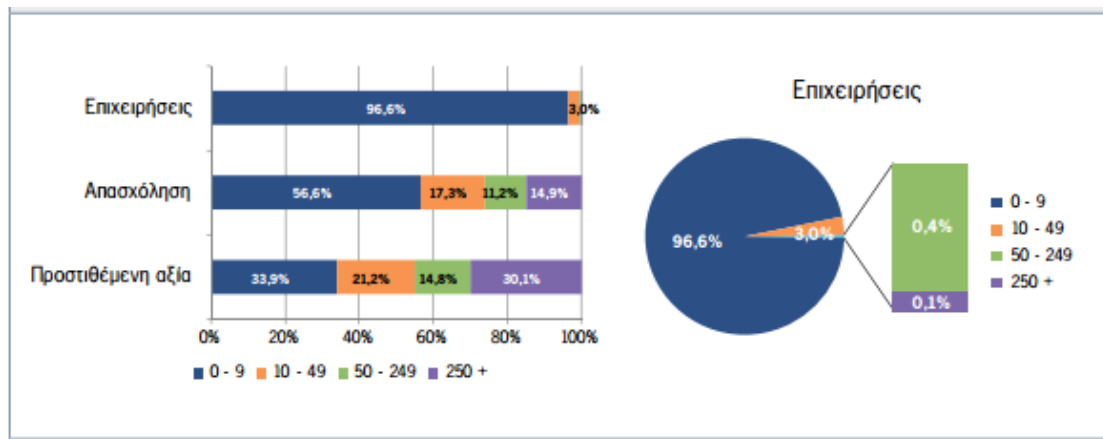
Πίνακας 2.1: ΜΜΕ στην Ελλάδα

	Αριθμός επιχειρήσεων			Απασχόληση			Προστιθέμενη Αξία		
	Ελλάδα		ΕΕ27	Ελλάδα		ΕΕ27	Ελλάδα		ΕΕ27
	Αριθμός	Μερίδιο	Μερίδιο	Αριθμός	Μερίδιο	Μερίδιο	Δις €	Μερίδιο	Μερίδιο
Πολύ μικρές	703.648	96,6	92,2	1.338.671	57,1%	29,6%	23	34,2%	21,2%
Μικρές	21.586	3,0	6,5	404.290	17,2%	20,6%	14	21,2%	18,5%
Μικρομεσαίες	2.649	0,4	1,1	255.492	10,9%	12,7%	10	14,8%	18,4%
Σύνολο ΜΜΕ	727.883	99,9	99,8	1.998.453	85,2%	67,4%	47	70,2%	58,1%
Μεγάλες	399	0,1%	0,2%	346.200	14,8%	32,6%	20	29,8%	41,9%
Σύνολο	728.282	100%	100%	2.344.653	100%	100%	66	100%	100%

Πηγή: European Commission, 2012.

Εκτιμήσεις για το 2011, με βάση τα αριθμητικά στοιχεία της περιόδου 2005-2009 από τη βάση δεδομένων για τη διάρθρωση των επιχειρήσεων (Eurostat)

Διάγραμμα 2.1: Αριθμός επιχειρήσεων και απασχολούμενων, προστιθέμενη αξία ανά τάξη μεγέθους επιχείρησης σε όρους αριθμού απασχολούμενων, Ελλάδα 2011

Πηγή: Λεκκός, Βλάχου, 2013.

Σημείωση: Τα μεγέθη αναφέρονται στη βιομηχανία, τις κατασκευές, το εμπόριο και τις υπηρεσίες.

Όπως παρατηρείται από το παραπάνω σχήμα και διάγραμμα στην Ελλάδα ο αριθμός των μεγάλων επιχειρήσεων αντιστοιχεί μόλις στο ήμισυ του μέσου όρου των χωρών της ΕΕ και παρέχει μόλις το 15% των θέσεων εργασίας. Επιπλέον, εντός του τομέα των ΜμΕ, οι πολύ μικρές επιχειρήσεις αποτελούν το μεγαλύτερο ποσοστό: αντιστοιχούν στο 96,6% των επιχειρήσεων, στο 56,6% των θέσεων εργασίας και στο 33,9% της προστιθέμενης αξίας σε σύγκριση με το μέσο όρο της ΕΕ που είναι 92,2%, 29,7% και 21,2% αντίστοιχα. Υπογραμμίζεται επιπρόσθετα ότι ο αριθμός των ΜΜΕ είναι μικρότερος από το ήμισυ του μέσου όρου της ΕΕ, ενώ η διαφορά είναι μικρότερη αναφορικά με την απασχόληση. Η διαφορά είναι ακόμα μικρότερη όσον αφορά την προστιθέμενη αξία, κυρίως στην περίπτωση των μικρών επιχειρήσεων, όπου η διαφορά είναι αμελητέα. Οι μικρές επιχειρήσεις παράγουν μεγαλύτερη κλίμακα συνολικής προστιθέμενης αξίας από τις άλλες ΜμΕ της ΕΕ, μολονότι ο αριθμός τους είναι μικρότερος σε σχετικούς όρους. Αυτό πρακτικά οδηγεί στο συμπέρασμα πως η παραγωγικότητα των πολύ μικρών ελληνικών επιχειρήσεων είναι πολύ μικρή για τα πρότυπα της ΕΕ. Από την άλλη, απασχολούν μόλις 1,88 εργαζόμενους κάθε μία και η προστιθέμενη αξία τους ανά εργαζόμενο είναι πολύ πιο κοντά στον μέσο όρο της ΕΕ από ό,τι η προστιθέμενη αξία ανά επιχείρηση (European Commission, 2012).

Οι ελληνικές ΜμΕ έχουν την τάση να εξειδικεύονται στις εμπορικές συναλλαγές περισσότερο από τις άλλες ΜμΕ της ΕΕ (38% έναντι 30%) και λιγότερο στις υπηρεσίες (40% έναντι 45%). Σημαντικό είναι ότι, ενώ το ποσοστό των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στις κατασκευές και τη βιομηχανία βρίσκεται πολύ κοντά στον μέσο όρο της ΕΕ (13% και 10% σε σύγκριση με 15% και 10%

αντιστοίχως), η συμβολή τους σε αριθμούς σχετικά με την προστιθεμένη αξία είναι πολύ μικρότερη για τις κατασκευές (7% έναντι 13%) αλλά ελαφρώς υψηλότερα για τη βιομηχανία (22% έναντι 21%). Σε γενικούς όρους, το συνδυασμένο ποσοστό των ελληνικών ΜΜΕ που είναι εξειδικευμένο στις μεταποιήσεις υψηλής τεχνολογίας και στις υπηρεσίες έντασης γνώσης, οι οποίες διαφαίνονται ως πιο παραγωγικές, είναι μόλις 18% στην Ελλάδα, ενώ οι ΜΜΕ αυτές αντιστοιχούν περίπου στο ένα τρίτο του συνόλου της ΕΕ (European Commission, 2012).

2.4 ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ

Με τον όρο «στοιχεία του περιβάλλοντος» εννοούνται οι παράγοντες εκείνοι που αποτελούν συνθετικά στοιχεία τόσο του γενικού (εξωτερικού) περιβάλλοντος ή διαφορετικά του μάκρο περιβάλλοντος, όσο και του ειδικού (εσωτερικού) περιβάλλοντος ή διαφορετικά του μικρο περιβάλλοντος της επιχείρησης (Βάθης κ.α., 1999).

Στη διάρκεια της παρούσας οικονομικής κρίσης πολλά μεγέθη από το μάκρο περιβάλλον υπέστησαν σοβαρό πλήγμα με συνέπεια η κατάσταση αυτή να επηρεάσει, έκτος των άλλων, και τη λειτουργία των ελληνικών επιχειρήσεων οι οποίες έχουν υποστεί δραματικές μειώσεις όσο αφορά τον αριθμό τους, ο οποίος βρίσκεται σήμερα σε επίπεδα κατώτερα από το 2008.

2.4.1 ΤΟ ΜΑΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Η εταιρία και οι προμηθευτές της, οι ενδιάμεσοι φορείς μάρκετινγκ, οι πελάτες, οι ανταγωνιστές και οι ομάδες κοινού λειτουργούν μέσα σ' ένα μεγαλύτερο μακρο-περιβάλλον δυνάμεων που διαμορφώνουν ευκαιρίες και αποτελούν συνάμα απειλές για την εταιρία. Οι δυνάμεις αυτές αντιπροσωπεύουν μεγέθη μη ελεγχόμενα, τα οποία πρέπει να παρακολουθεί και στα οποία πρέπει να ανταποκρίνεται η εταιρία .

Στο μάκρο περιβάλλον της επιχείρησης περιλαμβάνονται:

✓ **Το Οικονομικό περιβάλλον:** περιλαμβάνει τις δομές της οικονομίας, τους ρυθμούς ανάπτυξης, τους δείκτες τους σχετικούς με τον πληθωρισμό, την

απασχόληση, το δημόσιο χρέος κτλ., την πορεία της κεφαλαιαγοράς και των εισοδημάτων, το βαθμό παρέμβασης του κράτους στην οικονομία, το φορολογικό σύστημα, τις διεθνείς οικονομικές σχέσεις κτλ.

✓ **Το Νομικό περιβάλλον:** Περιέχει τους νόμους, σύμφωνα με τους οποίους λειτουργεί η επιχείρηση, οι συναλλαγές, οι εργασιακές σχέσεις κτλ.

✓ **Το Κοινωνικό περιβάλλον:** Συμπεριλαμβάνει την «κοινωνική οργάνωση της χώρας» μέσα στην οποία είναι ενταγμένες όλες οι κοινωνικές ομάδες οι οποίες επιδρούν στη λειτουργία της και την εξέλιξή της. Οι επιλογές τους επιδρούν άμεσα στη διαδικασία παραγωγής και διανομής του προϊόντος. Σε αυτόν τον παράγοντα μπορεί να θεωρηθεί ότι περιλαμβάνονται ακόμη τα δημογραφικά χαρακτηριστικά μιας χώρας, το συνδικαλιστικό της κίνημα κτλ.

✓ **Το Τεχνολογικό περιβάλλον:** Περιλαμβάνει την πλέον «ορατή» επίδραση του εξωτερικού περιβάλλοντος στην επιχείρηση. Επηρεάζει ποιοτικά και ποσοτικά τη φύση και την απόδοση του εξοπλισμού της και των εργαζομένων, το είδος των προϊόντων και των υπηρεσιών.

✓ **Το Πολιτισμικό περιβάλλον:** Σε αυτό περιέχονται τα εθνολογικά και λαογραφικά χαρακτηριστικά μιας κοινωνίας, τα ήθη και τα έθιμα, τις παραδόσεις, τη θρησκεία και ό,τι έχει σχέση με το σύστημα αξιών που την εκφράζει.

✓ **Το Πολιτικό περιβάλλον:** Περιλαμβάνει το θεσμικό πλαίσιο, σύμφωνα με το οποίο λειτουργεί το κράτος (π.χ. εισοδηματική πολιτική, νομισματική πολιτική κτλ. Κυβερνητικές και Πολιτικές αποφάσεις).

Όλοι οι παραπάνω παράγοντες είναι άρρηκτα συνδεδεμένοι με την επιχείρηση, υπό την έννοια ότι επιχείρηση και περιβάλλον έχουν μια δυναμική σχέση, και αλληλεπιδρούν αφού η συμπεριφορά του τελευταίου καθορίζει την πορεία των επιχειρήσεων (Βάθης κ.α., 1999).

Έχοντας αυτή την παραδοχή στην ενότητα αυτή θα μελετηθούν κάποια στοιχεία του μακρο οικονομικού περιβάλλοντος πριν και κατά τη διάρκεια της κρίσης τα οποία επηρέασαν την πορεία των μικρομεσαίων επιχειρήσεων και όχι μόνο, στη χώρα μας.

2.4.1.1 ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΚΑΙ ΑΝΕΡΓΙΑ

Όπως προκύπτει από τον παρακάτω Πίνακα 2.2, μεταξύ του 2003 και του 2012, το εργατικό δυναμικό της χώρας (στο οποίο περιλαμβάνονται οι απασχολούμενοι και οι άνεργοι) παρουσίασε μια μικρή αύξηση. Η τάση εξέλιξης του εργατικού δυναμικού σε εθνικό επίπεδο έχει μια ελαφρώς ανοδική πορεία μέχρι το 2009, σταθεροποιείται και φτάνει στο ανώτατο σημείο του, αριθμητικά, το 2010, ενώ το 2011 και το 2012 παρουσιάζει μια συγκριτικά απότομη μείωση, κάτι που αντανακλά τα σωρευτικά πλέον αποτελέσματα και την αυξημένη ένταση της οικονομικής κρίσης στην οποία έχει περιέλθει η χώρα. (Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας και Ανθρώπινου Δυναμικού, Ετησία Έκθεση 2012).

Πίνακας 2.2: Πληθυσμός κατά κατάσταση απασχόλησης και φύλο, στο σύνολο της χώρας για τα έτη 2003-2012

Χιλιάδες

Κατάσταση απασχόλησης, φύλο	2003	2004	2005	2006	2007
Πληθυσμός	9.014,9	9.063,5	9.108,1	9.157,4	9.207,4
Άρρενες	4.385,4	4.409,2	4.430,6	4.457,2	4.489,9
Θήλεις	4.629,5	4.654,3	4.677,5	4.700,2	4.717,5
Εργατικό Δυναμικό	4.734,4	4.818,8	4.486,5	4.886,8	4.916,8
Άρρενες	2.839,3	2.859,1	2.872,3	2.889,8	2.911,5
Θήλεις	1.895,1	1.959,8	1.974,1	1.997,0	2.005,3
Απασχολούμενοι	4.274,5	4.313,2	4.369,0	4.452,3	4.509,9
Άρρενες	2.663,2	2.670,9	2.696,8	2.727,5	2.760,3
Θήλεις	1.611,3	1.642,2	1.672,1	1.724,9	1.479,5
Άνεργοι	460,0	505,7	477,5	434,5	406,9
Άρρενες	176,1	188,2	175,5	162,4	151,1

Θήλεις	283,8	317,5	302,0	272,1	255,8
--------	-------	-------	-------	-------	-------

(συνέχεια του πίνακα)

Κατάσταση απασχόλησης, φύλο	2008	2009	2010	2011	2012
Πληθυσμός	9.234,1	9.267,4	9.306,3	9.341,9	9.369,7
Άρρενες	4.504,7	4.520,7	4.542,0	4.561,1	4.577,0
Θήλεις	4.729,3	4.746,7	4.764,3	4.780,3	4.792,7
Εργατικό Δυναμικό	4.937,3	4.979,8	5.017,3	4.967,6	4.966,8
Άρρενες	2.923,2	2.917,8	2.915,6	2.870,4	2.848,0
Θήλεις	2.014,0	2.062,0	2.10,8	2.097,2	2.118,8
Απασχολούμενοι	4.559,4	4.508,7	4.388,6	4.090,7	3.763,0
Άρρενες	2.775,3	2.717,8	2.626,8	2.441,5	2.239,5
Θήλεις	1.784,1	1.790,9	1.761,8	1.649,2	1.523,5
Άνεργοι	377,9	471,1	628,7	876,9	1.203,8
Άρρενες	147,9	200,0	288,7	428,9	608,5
Θήλεις	230,0	271,1	340,0	448,0	595,3

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ, 2013

Παρακάτω στον Πίνακα 2.3 παρακολουθείται η αριθμητική εξέλιξη του απασχολούμενου μέρους του εργατικού δυναμικού την δεκαετία 2002-2012.

Πίνακας 2.3: Εξέλιξη του αριθμού των απασχολούμενων στο σύνολο της χώρας και ανά περιφέρεια

Χιλιάδες

	Απασχολούμενοι
--	----------------

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Σύνολο Χώρας	4.212,8	4.277,9	4.331,4	4.383,4	4.462,1	4.519,1	4.553,6	4.476,8	5.017,3	4.967,6	4.966,8
Περιφέρειες											
Ανατολική Μακεδονία και Θράκη	231,6	231,6	229,6	227,0	232,7	237,1	234,8	230,5	227,7	207,3	194,5
Κεντρική Μακεδονία	709,3	734,0	721,9	738,9	762,5	759,6	768,0	739,3	727,0	669,4	614,8
Δυτική Μακεδονία	103,6	101,7	99,7	100,0	106,4	103,6	107,7	107,7	103,4	94,1	84,2
Ήπειρος	125,4	121,7	124,7	123,2	131,3	133,1	134,2	138,1	137,5	127,5	119,4
Θεσσαλία	273,9	283,9	295,7	289,7	292,2	294,8	295,5	297,7	287,5	263,6	246,0
Ιόνια νησιά	81,7	84,0	86,2	92,1	86,3	86,7	92,7	94,7	89,5	90,2	90,2
Δυτική Ελλάδα	265,5	272,6	266,0	268,9	274,4	277,3	278,4	287,7	282,2	262,1	237,0
Στερεά Ελλάδα	211,3	218,5	211,9	216,7	224,4	229,9	218,4	212,1	213,1	197,3	170,6
Αττική	1.544,2	1.557,3	1.612,0	1.640,1	1.654,2	1.703,0	1.732,9	1.678,0	1.642,2	1.536,9	1.404,4
Πελοπόννησος	247,2	235,9	240,0	246,3	256,3	256,3	257,6	249,3	241,5	223,7	205,5
Βόρειο Αιγαίο	65,1	66,6	71,0	69,0	70,5	71,7	70,3	73,6	73,5	67,9	65,6
Νότιο Αιγαίο	109,2	117,1	118,9	117,3	115,2	118,4	119,5	116,9	116,9	114,7	113,5
Κρήτη	244,8	253,0	253,7	254,1	255,8	254,7	252,7	251,1	246,5	236,0	214,3

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ, 2002-2013

Στον πίνακα αυτόν διακρίνεται ολοκάθαρα το δεδομένο ότι η κύρια επίδραση της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα ξεκινά από τα τέλη του 2008 και έκτοτε επιταχύνεται διαρκώς. Στο σύνολο της χώρας η απασχόληση το 2012 φαίνεται να έχει υποχωρήσει κατά 754.000 άτομα ή κατά 17,9% σε σχέση με το 2002. Μέχρι το 2008, για την ακρίβεια, παρατηρείται αύξηση της απασχόλησης σε όλες σχεδόν τις περιφέρειες εκτός από την Ανατολική Μακεδονία και Θράκη, τη Στερεά Ελλάδα, το Βόρειο Αιγαίο και την Κρήτη, περιφέρειες, ωστόσο, που και εκεί η μείωση είναι πολύ μικρή. Το 2009 είναι η χρονιά που η κατάσταση αρχίζει να αλλάζει και παρατηρούνται μειώσεις σε επτά περιφέρειες. Από το 2010 και μετά η τάση αντιστρέφεται δραματικά, με απότοκο την επιταχυνόμενη συρρίκνωση της απασχόλησης χρόνο με το χρόνο.

Η γενική τάση μείωσης της απασχόλησης δεν κατανέμεται βέβαια ισομερώς στις περιφέρειες της χώρας. Ειδικότερα, στην περιφέρεια των Ιονίων Νήσων διαπιστώνεται αύξηση της απασχόλησης 10,4% σε σχέση με το 2002. Στην περιφέρεια του Βορείου Αιγαίου η απασχόληση αυξάνεται ελαφρώς 0,76% σε σχέση με το 2002 και τέλος στο Νότιο Αιγαίο παρατηρείται αύξηση 3,79% σε σχέση με το 2002 (Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας και Ανθρώπινου Δυναμικού, Ετησία Έκθεση 2012).

Σε αυτές τις δύο περιφέρειες καθίσταται φανερή μια ορισμένη σημαντική αντοχή ή και προσαρμογή στις επιπτώσεις της κρίσης όσον αφορά την απασχόληση, κάτι που αναμφίβολα σχετίζεται με το μεγάλο ειδικό βάρος του τουρισμού στην εν γένει οικονομική τους δραστηριότητα. Στις υπόλοιπες περιφέρειες, παρόλα αυτά, παρατηρούνται σημαντικές μειώσεις. Οι πιο μεγάλες απώλειες καταγράφονται στη Στερεά Ελλάδα, όπου η απασχόληση εμφανίζεται το 2012 εν συγκρίσει με το 2007, μειωμένη κατά 23,85% ή κατά 40.700 άτομα. Αξιοσημείωτο είναι ότι η τάση μείωσης της απασχόλησης στη Στερεά Ελλάδα περιλαμβάνει και το 2008, όπου στο σύνολο της χώρας είχε παρατηρηθεί μια ορισμένη ανάσχεση, καθώς και ότι είναι συνεχώς επιταχυνόμενη, με τη μεγαλύτερη μείωση την τελευταία χρονιά, το 2012. Δεδομένου επίσης ότι στη Στερεά Ελλάδα συγκεντρώνεται σημαντικό μέρος της μεταποιητικής βιομηχανίας (βιομηχανικές περιοχές Θήβας-Σχηματαρίου-Οινοφύτων, Χαλκίδας), η μεγάλη μείωση της απασχόλησης σε αυτή τη συγκεκριμένη περιφέρεια δείχνει να αντικατοπτρίζει τις συνέπειες της κρίσης στην «καρδιά» της οικονομικής δραστηριότητας και παραγωγής, τον δευτερογενή τομέα, καθώς και να αφορά σε μεγαλύτερο βαθμό μισθωτούς

Εξίσου σημαντικές είναι οι απώλειες που καταγράφονται στην Πελοπόννησο (-20,3%), στην Κεντρική Μακεδονία (-15,3%), στην Ανατολική Μακεδονία και Θράκη (-19%) και στη Δυτική Μακεδονία (-23%).

Από την προηγούμενη ανάλυση της απασχόλησης εξάγεται το συμπέρασμα ότι και η πορεία της ανεργίας είχε, δυστυχώς, αντίστροφη ανοδική πορεία για την εξεταζόμενη περίοδο. Στον παρακάτω πίνακα δίνεται η γενική εικόνα της ανεργίας στη χώρα και η περιφερειακή της κατανομή.

Πίνακας 2.4: Ποσοστό Ανεργίας ανά περιφέρεια και στο σύνολο της χώρας 2002-2013

(%)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Περιφέρειες												
Ανατολική Μακεδονία και Θράκη	9,8	12,6	11,9	11,9	10,2	9,2	8	11,0	13,2	19,7	21,1	26,8
Κεντρική Μακεδονία	11,8	12,2	11,1	11,1	8,9	8,9	8,2	10,3	13,5	19,1	26,3	30
Δυτική Μακεδονία	14,2	16,4	18,5	18,5	14	11,9	12,5	11,4	14,8	22,3	31	32,3
Ήπειρος	10,6	11,2	12	12	9,9	9,9	10	10,7	14,0	16,2	23,4	27,9
Θεσσαλία	10,9	9,9	9,9	9,9	8,2	8	8,9	9,9	12,4	18,3	23,7	25,1
Ιόνιοι Νήσοι	5,7	4,7	5,4	5,4	7,4	4,4	4,2	5,1	8,1	8,5	11,4	12,9
Δυτική Ελλάδα	10,3	13	10,1	10,1	9,2	10	9,5	9,5	12,5	18,5	27,1	28,8
Στερεά Ελλάδα	9,4	12,2	10,3	10,3	8,8	9,1	8,2	10,1	12,6	19	29,6	28,2
Αττική	9,0	8,9	8,9	8,9	8,1	7,5	6,4	9,4	12,8	18,4	26,8	28,2
Πελοπόννησος	6,9	8,7	8,9	8,9	7,3	7,3	6,5	7,5	10	14,7	20,1	22,9
Βόρειο Αιγαίο	8,9	8,6	10,6	10,6	8,3	6,4	3,7	5,4	9,3	13,9	21,9	20
Νότιο Αιγαίο	8,0	6,1	6,4	6,4	5,3	4,3	2,9	6,6	9,9	10,3	13,3	17
Κρήτη	5,9	5,8	5,5	5,5	4,7	3	4,2	6,4	9,8	14,6	18,1	22,6
Σύνολο χώρας	9,9	9,4	10,2	9,9	8,9	8,3	7,7	9,5	12,6	17,7	24,3	27,4

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ, 2003-2014

Τα ποσοστά ανεργίας στη χώρα μας, μελετώντας τα χρονικά από το 2002 παρατηρείται ότι κινούνται πάνω από το μέσο όρο της ευρωπαϊκής ένωσης, με το 2008 να καταγράφει το χαμηλότερο ποσοστό 7,7%. Έκτοτε οι δραματικές επιπτώσεις της κρίσης στην απασχόληση και την αγορά εργασίας κατέστησαν αισθητές (Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας και Ανθρώπινου Δυναμικού, Ετησία Έκθεση 2012).

Από το 9,9% του 2002, το 8,3% του 2007 και το 7,7% του 2008 η ανεργία «απογειώθηκε» στο 27,4% το 2013 επιδεινώνοντας απότομα και ριζικά τη ζωή της συντριπτικής πλειονότητας των εργαζομένων ανθρώπων της χώρας είτε άμεσα (με την υπαγωγή στην κατάσταση του άνεργου) είτε έμμεσα (με την πίεση στους όρους εργασίας και αμοιβής και τις εργασιακές σχέσεις όσων ακόμη εργάζονται). Ο αριθμός των ανέργων αυξήθηκε πάνω από 2,5 φορές στην εξεταζόμενη περίοδο (Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας και Ανθρώπινου Δυναμικού, Ετησία Έκθεση 2012).

Οι περιφέρειες με τα μεγαλύτερα ποσοστά ανεργίας τα τέλη του 2013 είναι η Δυτική Μακεδονία (32,3%), η Κεντρική Μακεδονία (30%), η Δυτική Ελλάδα (28,8%), η Στερεά Ελλάδα (28,2%), η Αττική (28,2%), η Ήπειρος (27,9%), η Ανατολική Μακεδονία και Θράκη (26,8%) και η Θεσσαλία (25,1%).

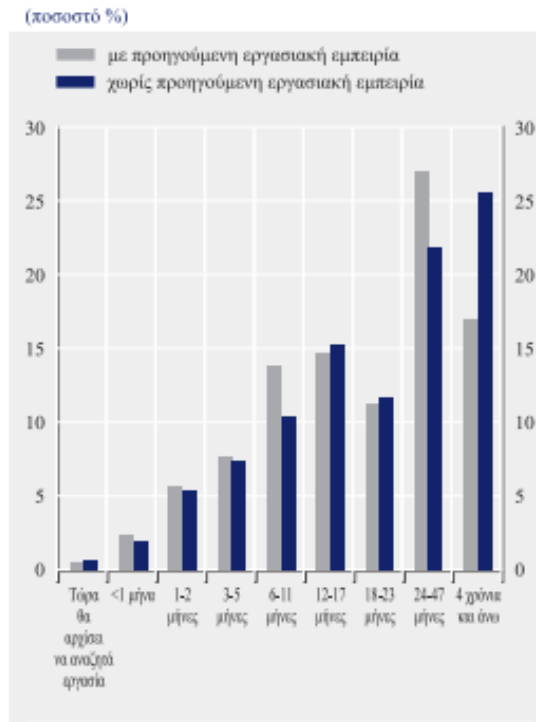
Χαμηλότερη εμφανίζεται η αύξηση της ανεργίας στις περιφέρειες των Ιονίων Νήσων, στο Βόρειο και Νότιο Αιγαίο (για τους λόγους που αναφερθήκαν και παραπάνω).

Γενικά, με τη μερική εξαίρεση των τριών νησιωτικών περιφερειών που προαναφέρθηκαν, εμφανίζεται η τάση για μια ορισμένη «ομογενοποίηση» και

προσέγγιση των ποσοστών ανεργίας σε όλη την ελληνική επικράτεια. Η διαφορά εντοπίζεται στο πόσο απότομα ενισχύεται σε κάθε περιφέρεια το φαινόμενο, ιδιαίτερα την τελευταία εξεταζόμενη χρονιά, το 2013. Παραδείγματος χάρη, στη Δυτική Μακεδονία παρουσιάζεται μια συγκριτικά μικρότερη αύξηση της ανεργίας από άλλες περιφέρειες μέχρι τουλάχιστον τα τέλη του 2010, αν και εκεί η ανεργία ήταν για πολλά χρόνια σε πολύ υψηλά επίπεδα λόγω εκτεταμένων αναδιαρθρώσεων, αποβιομηχάνισης, μεταφοράς πλήθους παραγωγικών μονάδων στις όμορες (κι όχι μόνο) βαλκανικές χώρες, κάτι που αφορά σε σημαντικό βαθμό και τις άλλες μακεδονικές περιφέρειες. Εκτός των άλλων, έμφαση πρέπει να δοθεί και στο γεγονός ότι αν λόγου χάρη, μειώνεται η απασχόληση (και επίσης αυξάνεται η ανεργία) σταθερά και μόνιμα για αρκετά χρόνια σε μια περιφέρεια, όπως είναι η Στερεά Ελλάδα, όπου παράγεται σημαντικό τμήμα του βιομηχανικού ΑΕΠ της χώρας, τότε είναι θέμα χρόνου να υπάρξει αλυσιδωτή επίπτωση και στη δραστηριότητα στον τριτογενή τομέα, που τελικά όπως φαίνεται εκδηλώνεται με πιο απότομο τρόπο (Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας και Ανθρώπινου Δυναμικού, Ετησία Έκθεση 2012).

Σύμφωνα με Έκθεση του Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδας για το 2013 (Φεβρουάριος 2014) από τους ανέργους το 2013, περίπου το 1/5 είναι άνεργοι από το 2009. Αναλυτικότερα, η πολύ μεγάλη αυτή διάρκεια της ανεργίας συναντάται συχνότερα ανάμεσα σε άτομα μεγαλύτερης ηλικίας και ανάμεσα σε άτομα χωρίς εργασιακή εμπειρία (Διάγραμμα 2.2). Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι από εκείνους που δηλώνουν άνεργοι τα τελευταία 4 χρόνια, περίπου το 30% δεν έχει εργαστεί στο παρελθόν (Τράπεζα της Ελλάδος, 2014).

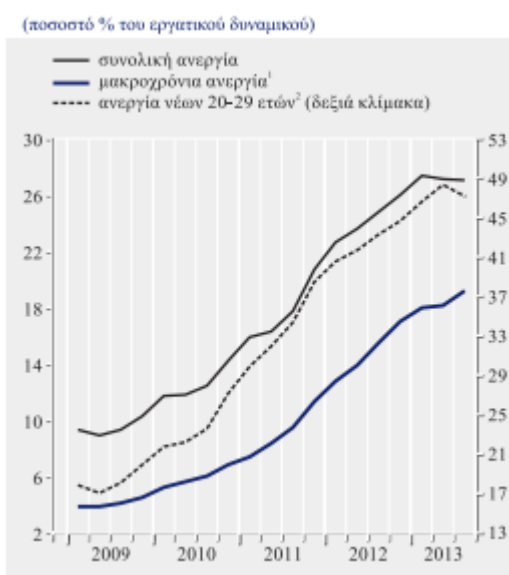
Διάγραμμα 2.2: Κατανομή των ανέργων με και χωρίς προηγούμενη εργασιακή εμπειρία ανάλογα με τη διάρκεια αναζήτησης εργασίας (γ. τρίμηνο, 2013)

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

Το υψηλό ποσοστό των μακροχρόνια ανέργων (Διάγραμμα 2.2) προκαλεί ανησυχίες ότι, όταν θα αρχίσει η ανάπτυξη, θα προκληθεί έλλειψη ατόμων με τις ειδικότητες που απαιτούνται και θα προκληθούν ανοδικές πιέσεις στους μισθούς. Ωστόσο, η ανησυχία αυτή είναι υπερβολική, καθώς η προσφορά εργασίας είναι αυξημένη, όπως καθίσταται προφανές τόσο από τον αριθμό των ανέργων όσο και από τον υψηλό αριθμό των μερικώς απασχολουμένων, ακόμη και ειδικευμένων, που θα ήθελαν να εργάζονται περισσότερες ώρες (Τράπεζα της Ελλάδος, 2014).

Διάγραμμα 2.3: Ποσοστό ανεργίας (τρίμηνο 2009- τρίμηνο 2013)

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

1. Για διάστημα άνω των δώδεκα μηνών
2. Ως ποσοστό του εργατικού δυναμικού αυτής της ηλικιακής ομάδας

2.4.1.2 ΑΚΑΘΑΡΙΣΤΟ ΕΓΧΩΡΙΟ ΠΡΟΙΟΝ

Αναφορικά με το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ) δυστυχώς και εδώ τα πράγματα δεν είναι ιδιαίτερα ευχάριστα.

Η ελληνική οικονομία, μετά από πέντε συνεχόμενα χρόνια ύφεσης, με τη σωρευτική μείωση του ΑΕΠ να ξεπερνά το 20% και τη πρόβλεψη να έχει υπερβεί το 26% στα τέλη του 2014, αλλάζει δραματικά αποκτώντας πλέον χαρακτηριστικά οικονομικής υπανάπτυξης επιστρέφοντας σε παραγωγικά, αλλά και κοινωνικά επίπεδα του παρελθόντος.

Το 2012, το ΑΕΠ, σε τρέχουσες τιμές ανήλθε στα 193.749 εκατ. ευρώ, από 208.532 εκατ. ευρώ, το 2011. Η μείωση του ΑΕΠ (πραγματική μεταβολή) ήταν 6,4% σε σχέση με το 2011 .

Πίνακας 2.5: Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν 2006-2012, σε σταθερές αγοραίες τιμές 2005

	Ετήσιες Εκατοστιαίες Μονάδες						
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
1.Ιδιωτική κατανάλωση	4,4	3,6	4,3	-1,6	-6,2	-7,7	-9,1
2. Δημόσια Κατανάλωση	3,1	7,1	-2,6	4,9	-8,7	-5,2	-4,2
3.Ακαθάριστες επενδύσεις πάγιου κεφαλαίου	14,9	22,8	-14,3	-13,7	-15,0	-19,6	-19,2
3.1.Κατασκευές	22,7	-8,9	-12,7	-10,0	-12,2	-28,4	-15
3.2. Εξοπλισμός	15,6	37,0	1,3	-24,0	-20,0	-18,1	-23,9
3.3.Λοιπές	24,4	-10,2	-4,2	15,8	-7,1	-16,9	-3
4.Εγχώρια τελική ζήτηση	7,0	4,7	-1,2	-3,0	-8,3	-9,3	-9,8
5.Αποθέματα και στατιστικές διαφορές	0,5	1,6	1,1	-1,8	-0,3	0,4	0,8
6.Εξαγωγές αγαθών κ υπηρεσιών	3,1	6,9	1,7	-19,4	5,2	0,3	-2,4
7.Εγχώρια ζήτηση	6,2	5,9	-5,4	-7,1	-8,7	-9,4	-9,8
8.Εισαγωγές αγαθών και υπηρεσιών	8,2	14,6	0,9	-20,2	-6,2	-7,3	-13,8
ΑΕΠ σε αγοραίες τιμές	5,5	3,5	0,2	-3,1	-4,9	-7,1	-6,4
	Συμβολή στη μεταβολή του ΑΕΠ (Εκατοστιαίες Μονάδες)						
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
1.Ιδιωτική κατανάλωση	3,0	2,6	3,0	-1,2	-4,4	-5,6	-6,5
2.Δημόσια Κατανάλωση	0,4	1,3	-0,5	0,9	-1,7	-0,9	-0,8
3.Ακαθάριστες επενδύσεις πάγιου κεφαλαίου	4,2	1,3	-3,9	-3,2	-3,0	-3,6	-3,0
3.1. Κατασκευές	2,9	-1,3	-1,3	-1,7	-1,2	-1,3	-1,6
3.2. Εξοπλισμός	1,1	2,7	2,7	0,1	-2,4	-1,6	-1,6
3.3.Λοιπές	0,2	-0,1	-0,1	0,0	0,1	-0,1	0,0
4.Εγχώρια τελική ζήτηση	7,6	5,2	5,2	-1,4	-3,5	-9,1	-10,5
5.Αποθέματα και στατιστικές διαφορές	-0,1	1,1	1,1	1,1	-2,7	1,3	0,4
6.Εξαγωγές αγαθών κ υπηρεσιών	0,7	1,6	1,6	0,4	-4,7	1,0	-0,6
7.Εγχώρια ζήτηση	8,2	7,9	7,9	-0,3	-6,2	-7,8	-10,1
8.Εισαγωγές αγαθών και υπηρεσιών	8,22,7	4,9	4,9	0,3	-7,7	-1,9	-4,2
ΑΕΠ σε αγοραίες τιμές	5,5	3,5	3,5	-0,2	-3,1	-4,9	-6,4

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος, 2014.

Από την πλευρά της ζήτησης, η μεταβολή αυτή του ΑΕΠ είναι η έκβαση των επιμέρους μεταβολών των μεγεθών που παρουσιάζονται στον Πίνακα 2.5.

Αναλυτικά, η ιδιωτική κατανάλωση εμφάνισε μια μείωση της τάξης του 9,1% σε σχέση με το 2011. Η μείωση αυτή ήταν η μεγαλύτερη μείωση της ιδιωτικής κατανάλωσης μετά την υιοθέτηση και εφαρμογή των προγραμμάτων προσαρμογής. Η μείωση αυτή αντανακλά τις αρνητικές εξελίξεις στο διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών. Οι μειώσεις των μισθών, η αύξηση της ανεργίας, η αύξηση της φορολογικής επιβάρυνσης αλλά και η βεβαιότητα των νοικοκυριών για τις αρνητικές προοπτικές της οικονομίας και συνεπώς της απασχόλησης και του διαθέσιμου εισοδήματός τους περιορίζουν δραστικά την ιδιωτική κατανάλωση (Ινστιτούτο Εργασίας, Ετήσια Έκθεση, 2013).

2.4.1.3 ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΣ

Μεταξύ των χρονολογιών 2010-2013 ο μέσος ετήσιος ρυθμός πληθωρισμού, σύμφωνα με τον Εναρμονισμένο Δείκτη Τιμών Καταναλωτή ήταν στο 2%. Ωστόσο στο διάστημα αυτό εμφανίστηκαν μεγάλες διακυμάνσεις στο ρυθμό Πληθωρισμού(πίνακας 2.8 διάγραμμα 2.4). Το 2010 ήταν 4,7% ενώ το 2011 3,1% πράγμα που σημαίνει ότι ξεπέρασε το 2% ενώ το 2012 περιορίστηκε αισθητά στο 1% και το 2013 πήρε αρνητική μορφή -0,9%(Τράπεζα της Ελλάδος, 2014).

Πίνακας 2.8: Η εξέλιξη των τιμών στην Ελλάδα και τη ζώνη του ευρώ

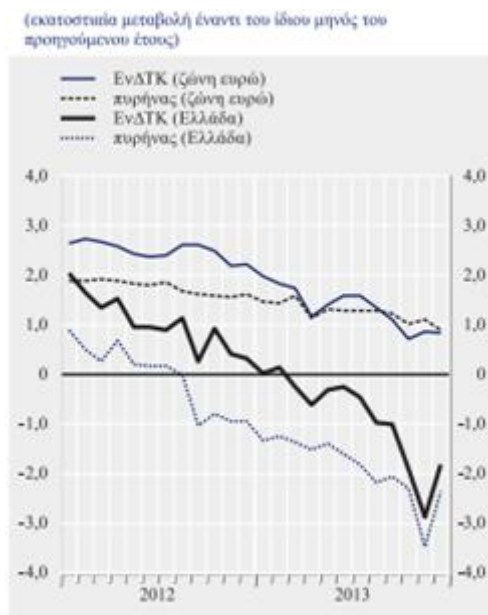
(ετήσιες εκατοστιαίες μεταβολές)

	2009	2010	2011	2012	2013
A. Ζώνη ευρώ					
Εναρμονισμένος Δείκτης Τιμών Καταναλωτή (ΕνΔΤΚ) και συνιστώσες του					
Γενικός Δείκτης	0,3	1,6	2,7	2,5	1,4
Αγαθά	-0,9	1,8	3,3	3,0	1,3
Είδη Διατροφής	0,7	1,1	2,7	3,1	2,7
Επεξεργασμένα είδη διατροφής ¹	1,1	0,9	3,3	3,1	2,2
Μη επεξεργασμένα είδη διατροφής	0,2	1,3	1,8	3,0	3,5
Βιομηχανικά αγαθά	-1,7	2,2	3,7	3,0	0,6
Βιομηχανικά αγαθά εκτός ενέργειας	0,6	0,5	0,8	1,2	0,6
Ενέργεια	-8,1	7,4	11,9	7,6	0,6
Υπηρεσίες	2,0	1,4	1,8	1,8	1,4
Τιμές παραγωγού στη βιομηχανία	-4,8	2,7	5,7	2,8	-0,2
B. Ελλάδα					
Εναρμονισμένος Δείκτης Τιμών Καταναλωτή (ΕνΔΤΚ) και συνιστώσες του					
Γενικός Δείκτης	1,3	4,7	3,1	1,0	-0,9
Αγαθά	-0,1	5,9	4,0	1,9	0,7
Είδη Διατροφής	2,5	3,1	4,2	1,3	0,9
Επεξεργασμένα είδη διατροφής ¹	1,6	5,0	4,7	1,2	0,7
Μη επεξεργασμένα είδη διατροφής	3,9	0,2	3,4	1,4	1,3
Βιομηχανικά αγαθά	-1,7	7,7	3,9	2,3	0,4
Βιομηχανικά αγαθά εκτός ενέργειας	0,8	1,9	-0,2	-0,6	-1,7
Ενέργεια	-12,1	30,4	16,7	12,6	6,3
Υπηρεσίες	3,2	3,1	1,9	-0,2	-2,9
Τιμές παραγωγού στη βιομηχανία	-5,8	6,1	7,4	4,9	-0,7

¹ Περιλαμβάνονται τα αλκοολούχα ποτά και ο καπνός

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος, 2014.

Διάγραμμα 2.4: Εναρμονισμένος Δείκτης Τιμών Καταναλωτή και πυρήνας του πληθωρισμού Ελλάδος και ζώνης του ευρώ (Ιανουάριος 2012-Δεκεμβρίου 2013)

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος, 2014.

Διάγραμμα 2.5: Εξέλιξη των τιμών καυσίμων του ΔΤΚ και του ΔΤΠ και της τιμής του αργού πετρελαίου (Ιανουάριος 2012-Δεκεμβρίου 2013)

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος, 2014.

Οι εξελίξεις των τιμών καταναλωτή αντικατοπτρίζουν τις μεταβολές στους συντελεστές του ΦΠΑ (το Μάρτιο και τον Ιούλιο του 2010 και τον Ιανουάριο του 2011), στους Ειδικούς Φόρους Κατανάλωσης, τις μεταβολές στις τιμές των καυσίμων, καθώς και την αναιμική ζήτηση.

Πόσο χαρακτηριστική είναι η συμβολής της έμμεσης φορολογίας στη μεταβολή του ΕνΔΤΚ φαίνεται από το γεγονός ότι χωρίς την επίπτωση της έμμεσης φορολογίας ο μέσος ετήσιος ρυθμός πληθωρισμού εκτιμάται ότι διαμορφώθηκε στο 1,3% στο διάστημα 2010-2011, ενώ το 2012 ήταν μόλις 0,1%.

Στη διαμόρφωση υψηλών ρυθμών πληθωρισμού το 2010 και το 2011 συνέβαλε σημαντικά η μεγάλη άνοδος των διεθνών τιμών των καυσίμων, των οποίων οι τιμές συνέχισαν να αυξάνονται με διψήφιους ρυθμούς (Διάγραμμα 2.5), ενώ το 2011 συνέβαλε και η άνοδος των τιμών των μη επεξεργασμένων ειδών διατροφής.

Ως εκ τούτου, το διάστημα 2010-2012 το μέσο ετήσιο επίπεδο του πυρήνα του πληθωρισμού -που δεν εμπεριέχει τις τιμές της ενέργειας και των μη επεξεργασμένων ειδών διατροφής- ήταν κατά μέσο όρο 1,4 μονάδα χαμηλότερο από εκείνο του συνολικού ΕνΔΤΚ. Οι τιμές των καυσίμων επιβάρυναν και τις τιμές των βιομηχανικών αγαθών (Πίνακας 2.9). Για τους παραπάνω λόγους οι αυξήσεις των τιμών των αγαθών ήταν υψηλότερες από ό,τι των τιμών των υπηρεσιών (Τράπεζα της Ελλάδος, 2014).

Πίνακας 2.9: Δείκτες τιμών

(ετήσιες εκατοστιαίες μεταβολές)

Έτη	Δείκτες τιμών καταναλωτή						
	Γενικός	Ειδικοί Δείκτες					
		Αγαθά	Υπηρεσίες	ΔΤΚ χωρίς είδη διατροφής & καύσιμα	Διατροφή και μη αλκοολούχα ποτά	Νοπά οπωροκηπευτικά	Καύσιμα
2009	1,2	-0,5	3,6	2,4	1,9	5,3	-15,7
2010	4,7	5,6	3,6	3,0	0,1	-4,3	36,2
2011	3,3	4,2	2,3	1,5	3,1	5,1	18,8
2012	1,5	2,2	0,5	0,3	1,5	1,5	12,0
2013	-0,9	0,1	-2,2	-1,7	0,0	3,0	4,6

Έτη	Δείκτες τιμών παραγωγού στη βιομηχανία						
	Γενικός	Εγχώρια αγορά			Εξωτερική αγορά	Δείκτες τιμών εισαγωγών στη βιομηχανία	
		Ειδικοί δείκτες				Γενικός	Γενικός χωρίς τιμές ενέργειας
		Γενικός χωρίς τιμές ενέργειας	Ενδιάμεσα αγαθά	Καταναλωτικά αγαθά			
2009	-5,8	-0,1	-1,2	0,9	-6,0	-1,8	0,5
2010	6,1	0,9	2,3	-0,3	8,8	6,6	1,4
2011	7,4	2,7	4,8	1,1	8,8	7,6	1,5
2012	4,9	0,8	0,6	1,1	4,1	4,5	0,6
2013	-0,7	0,0	-1,1	1,1	-1,7	-2,7	-0,4

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος, 2014.

Το 2013 η συμπλήρωση του ετήσιου κύκλου των παλαιότερων αυξήσεων των έμμεσων φόρων, σε συνδυασμό με την υποχώρηση του μοναδιαίου κόστους εργασίας, που σωρευτικά ήταν της τάξεως του 18% περίπου κατά την τετραετία 2010-2013 (στο σύνολο της οικονομίας), τις δραστικές μειώσεις του διαθέσιμου εισοδήματος και τη συνακόλουθη κατακόρυφη πτώση της ζήτησης ήταν οι λόγοι που οδήγησαν το μέσο γενικό πληθωρισμό σε αρνητικούς ετήσιους ρυθμούς από το Μάρτιο του 2013, οι οποίοι ενισχύθηκαν κατά το τελευταίο τρίμηνο του έτους. Στους σαφώς αρνητικούς ετήσιους ρυθμούς του πληθωρισμού προς το τέλος του 2013

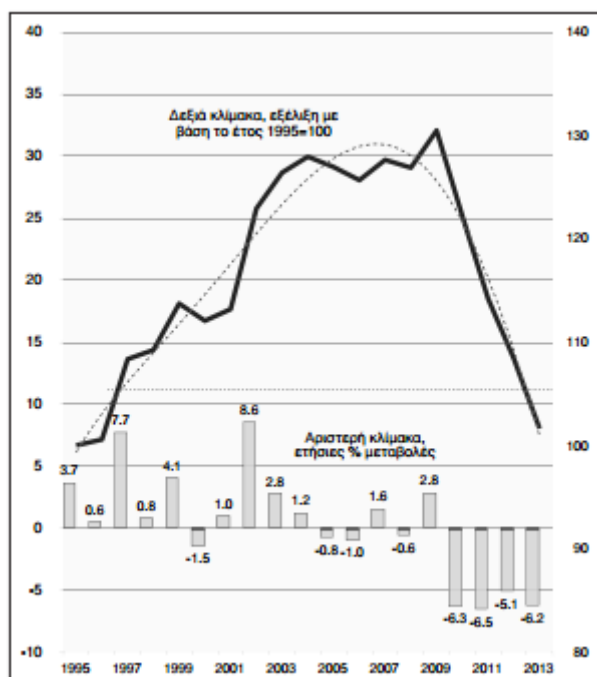
συνετέλεσαν επιπροσθέτως η μείωση του συντελεστή του ΦΠΑ στην εστίαση στο 13% από 23%, η συμπλήρωση του ετήσιου κύκλου από την αύξηση του ΕΦΚ στο πετρέλαιο θέρμανσης τον Οκτώβριο του 2012, αλλά και ο νέος θεσμός των ενδιάμεσων εκπτώσεων που εφαρμόστηκε για πρώτη φορά το πρώτο δεκαήμερο του Νοεμβρίου. Έτσι, το μέσο επίπεδο του πληθωρισμού υποχώρησε από 4,7% το 2010 σε 3,1% το 2011, 1,0% το 2012 και -0,9% το 2013. Κατ' αντιστοιχία, το μέσο επίπεδο του πυρήνα του πληθωρισμού (ΕνΔΤΚ χωρίς την ενέργεια και τα μη επεξεργασμένα είδη διατροφής) επίσης υποχώρησε από 3,0% το 2010 σε 1,7% το 2011, -0,1% το 2012 και -1,9% το 2013.

Το 2014 ο ρυθμός του πληθωρισμού θεωρείται ότι θα διατηρηθεί περίπου στα ίδια επίπεδα με το 2013, αλλά ο πυρήνας του πληθωρισμού αναμένεται να μειωθεί με σημαντικά ηπιότερο ρυθμό από εκείνον του 2013 (Τράπεζα της Ελλάδος, 2014).

2.4.1.4 Ο ΜΕΣΟΣ ΜΙΣΘΟΣ

Στο διάστημα 1995-2009 η μαζική αύξηση των μέσων πραγματικών αποδοχών σύμφωνα με το διάγραμμα 2.6 οδήγησε την αγοραστική δύναμη των μέσων αμοιβών σε επίπεδα περίπου 30% υψηλότερα, συγκριτικά με το 1995 (με δείκτη για το 1995=100 ενώ για το 2009=131). Αυτό ήταν το αποτέλεσμα της ανόδου της παραγωγικότητας εργασίας, των διεκδικήσεων των εργατικών συνδικάτων καθώς και του μεταπολιτευτικού θεσμικού πλαισίου της αγοράς εργασίας., το οποίο ευνοούσε τη σχετική σταθερότητα στην πρωτογενή διανομή προϊόντος. Σύμφωνα με το διάγραμμα 2.6 η αύξηση της αγοραστικής δύναμης των αποδοχών δεν έχει πλέον ισχύ μιας και μειώθηκαν οι μισθοί τα τελευταία 3 χρόνια(έτος 1995=100, έτος 2013=101,5) (Ινστιτούτο Εργασίας, Ετήσια Έκθεση, 2013).

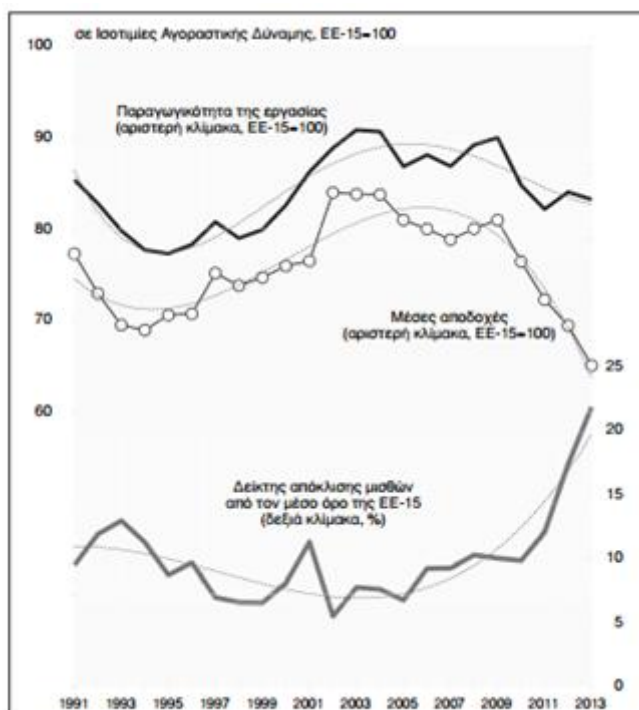
Διάγραμμα 2.6: Αγοραστική δύναμη μέσω αποδοχών σε σταθερές τιμές (ετήσιες % μεταβολές και δείκτης 1995=100), (1995-2013)

Πηγή: Ινστιτούτο Εργασίας, 2013.

Μέχρι και το 2009, η αύξηση των πραγματικών αποδοχών ανά απασχολούμενο, οδήγησε στο να συγκλίνουν σημαντικά, οι αμοιβές στην Ελλάδα έναντι του αντίστοιχου μέσου όρου των 15 πιο προηγμένων χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Όπως φαίνεται από το Διάγραμμα 2.7, μέχρι το 2009, η σύγκλιση ακολουθούσε ανοδική τάση παρά τις περιστασιακές διακοπές της πορείας της. Το γεγονός αυτό οδήγησε, το 2009, τις μέσες αποδοχές των εργαζομένων, σε μονάδες αγοραστικής δύναμης, να φτάσουν στο 81% της μέσης αγοραστικής δύναμης των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης των 15. Κατά το 2010-2013, όμως, η ανοδική πορεία της σύγκλισης των αποδοχών έχει αντιστραφεί και ο δείκτης σημείωσε σημαντική πτώση, αφού από το 84% του μέσου όρου της ΕΕ-15 έφτασε στο 65%. Η σύγκλιση των πραγματικών μισθών έναντι του μέσου όρου της ΕΕ-15 έχει οπισθοχωρήσει περίπου κατά μία τριακονταετία, σε επίπεδα της δεκαετίας του 1980 (Ινστιτούτο Εργασίας, Ετήσια Έκθεση, 2013).

Διάγραμμα 2.7: Μέσες αποδοχές εργαζομένων και παραγωγικότητα στην Ελλάδα % της ΕΕ-15 σε μονάδες αγοραστικής δύναμης. Απόκλιση % των μέσων αποδοχών από τον μέσο όρο της ΕΕ-15(1991-2013)

Πηγή: Ινστιτούτο Εργασίας, 2013.

Η σημαντική σύγκλιση των μέσων πραγματικών αποδοχών ανά απασχολούμενο στην Ελλάδα που παρατηρήθηκε μέχρι το 2009, αλλά και η υποχώρηση τού 2010-2013, έχει προφανώς άμεση σχέση με την γενικότερη πορεία σύγκλισης / απόκλισης της ελληνικής οικονομίας προς τα αντίστοιχα μέσα μεγέθη των 15 περισσότερο προηγμένων χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Όπως κατέστη φανερό από την παραπάνω ανάλυση στην Ελλάδα, οι μακροοικονομικές εξελίξεις των τελευταίων ετών ήταν ιδιαίτερα δυσμενείς.

Το βασικό συμπέρασμα είναι πως ύφεση αυτής της έντασης και διάρκειας είναι ιστορικά πρωτοφανής για την ελληνική οικονομία σε καιρό ειρήνης και έχει σημαντικές συνέπειες τόσο στα εισοδήματα όσο και στο παραγωγικό δυναμικό και την κοινωνική συνοχή, καθώς η έλλειψη επενδύσεων και η παρατεταμένη ανεργία συμβάλλουν στην απαξίωση του υλικού και του ανθρώπινου κεφαλαίου. Η ύφεση

έχει αρνητική επίδραση και στη δημοσιονομική προσαρμογή, μειώνοντας τα δημόσια έσοδα και αυξάνοντας τις κοινωνικές δαπάνες, ενώ οδηγεί σε συρρίκνωση της καταθετικής βάσης των τραπεζών και άρα των δυνατοτήτων τους να παρέχουν χρηματοδότηση. Τέλος, διαμορφώνει ένα αρνητικό κλίμα για την αποδοχή διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων από την κοινωνία και τελικά επιβαρύνει το λόγο χρέους/ΑΕΠ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΟΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΥΦΕΣΗΣ

3.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Με βάση τα όλα αναλύθηκαν και σχολιάστηκαν στο προηγούμενο κεφάλαιο είναι προφανές ότι οι πολύ μικρές και μικρές επιχειρήσεις της χώρας μας βρίσκονται αντιμέτωπες με έναν πρωτοφανή συνδυασμό από κρίσιμα προβλήματα τα οποία θα αναλυθούν στη συνέχεια (έλλειψη ρευστότητας, μείωση της ζήτησης, αστάθεια επιχειρηματικού / επενδυτικού περιβάλλοντος, αύξηση κόστους λειτουργίας, αύξηση βραχυχρόνιων υποχρεώσεων, κατάρρευση της εμπιστοσύνης στην εγχώρια αλλά και τη διεθνή αγορά κ.λπ.), με άμεση συνέπεια τη διακινδύνευση όχι μόνο της ανταγωνιστικότητάς τους αλλά της ίδιας τους της βιωσιμότητας.

Σύμφωνα με έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (2013), η παρατεταμένη ύφεση, που επιδεινώνεται από τα μέτρα λιτότητας, (σημειωτέον ότι πολλά φορολογικά κίνητρα και/ή απαλλαγές που υπήρχαν για τις ΜΜΕ, σήμερα έχουν καταργηθεί) έχει πλήξει σοβαρά τις ΜΜΕ και μάλιστα σε δυσανάλογα μεγαλύτερο βαθμό από τις μεγάλες επιχειρήσεις.

Στο κεφάλαιο αυτό θα γίνει μια προσπάθεια να αποτυπωθεί η σημερινή κατάσταση των επιχειρήσεων καθώς και τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν κατά της διάρκεια της μακράς οικονομικής ύφεσης.

3.2 ΜΙΚΡΟΜΕΣΑΙΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

Η Ελλάδα διανύει την πέμπτη χρονιά βαθιάς ύφεσης. Σε μια χώρα όπου το 85% της ιδιωτικής απασχόλησης βρίσκεται συγκεντρωμένο στον τομέα των ΜμΕ και περισσότερο από το 50% στις πολύ μικρές επιχειρήσεις (0-9 εργαζόμενοι), η παρατεταμένη ύφεση, την οποία επιδεινώνουν τα μέτρα λιτότητας και η καθυστέρηση των απολύτως απαραίτητων διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων, έχει πλήξει σοβαρά τις ΜμΕ και σε δυσανάλογα μεγαλύτερο βαθμό από τις μεγάλες επιχειρήσεις, καθώς την τελευταία πενταετία καταγράφονται σταθερά αρνητικά ποσοστά μεγέθυνσης του ΑΕΠ σε τιμές του 2005.

Τις μεγαλύτερες απώλειες την περίοδο 2008-2012, υπέστη ο κατασκευαστικός κλάδος των ΜμΕ αλλά και των μεγαλύτερων επιχειρήσεων, λόγω της σημαντικής πτώσης του αριθμού των αδειών οικοδόμησης που χορηγούνται (-11,1% το 2010 και -36,7% το 2012). Οι ΜμΕ υπέστησαν τη μεγαλύτερη μείωση του αριθμού των εργαζομένων (-35%) και προστιθέμενης αξίας (-33%), έναντι (-19%) και (-20%) που ήταν οι αντίστοιχες μειώσεις στις μεγάλες επιχειρήσεις. Μεγάλες ήταν οι ζημιές επίσης των ΜμΕ και στον μεταποιητικό κλάδο. Με μια συνολική εκτίμηση, την περίοδο 2008-2012 παρατηρείται συρρίκνωση του αριθμού των εργαζομένων κατά περίπου 20% και μείωση της προστιθέμενης αξίας κατά περίπου 10%. Η αρνητική ανάπτυξη μπορεί να αποδοθεί εν μέρει στα μέτρα λιτότητας, ιδιαίτερα στην αύξηση των φόρων και σε άλλες εξελίξεις, όπως είναι η μείωση των μισθών και των συντάξεων. Η κατάσταση αυτή είχε ως απότοκο την αυξημένη χρηματοπιστωτική επιβάρυνση, καθώς και φορολογικές υποχρεώσεις για τις επιχειρήσεις, σε συνδυασμό με μείωση της αγοραστικής δύναμης των καταναλωτών (Ινστιτούτο Μικρών Επιχειρήσεων, 2013).

Αναλυτικότερα, με βάση έρευνα που πραγματοποίησε το Ινστιτούτο Μικρών Επιχειρήσεων της ΓΣΕΒΕΕ σε συνεργασία με την εταιρία MARC ΑΕ το β τρίμηνο του 2013 συμπεραίνεται πως πάνω από 3 στις 4 επιχειρήσεις (75,4 %) καταγράφουν επιδείνωση της γενικής οικονομικής τους κατάστασης. Η τάση αυτή είναι οριακά επιβραδυνόμενη σε σχέση με τις προηγούμενες έρευνες. Στα επί μέρους μεγέθη των επιχειρήσεων, επιδείνωση σημειώνεται:

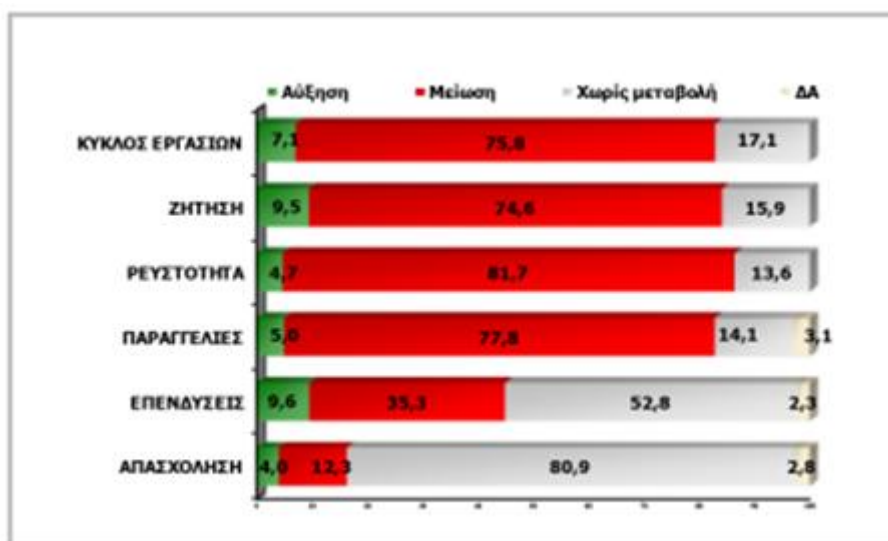
- ✓ στον κύκλο εργασιών για το 75,8 % των επιχειρήσεων
- ✓ στη ζήτηση για το 74,6%

- ✓ στη ρευστότητα το 81,7 %
- ✓ στις παραγγελίες το 77,8%
- ✓ στις επενδύσεις: αύξηση καταγράφει το 9,6%, μείωση το 35,3% και στασιμότητα το 52,8%.

Ο μέσος όρος μείωσης του κύκλου εργασιών αγγίζει το 27,3% κι είναι μικρότερος από το 32,8% της αντίστοιχης μείωσης που καταγράφηκε στο προηγούμενο εξάμηνο. Αν το προσεγγίσει κανείς σωρευτικά, βέβαια, η μείωση αυτή υπερβαίνει το 50% στη συντηρητικότερη εκδοχή της. Ο βαθμός μείωσης της κατανάλωσης και της αγοραστικής δύναμης αντικατοπτρίζεται στο ποσοστό των επιχειρήσεων που παρουσιάζουν μείωση τόσο του τζίρου, όσο και της ζήτησης τους. Η εικόνα αυτή της παρατεταμένης, αν και επιβραδυνόμενης, ύφεσης αποτελεί σαφή ένδειξη της δεινής οικονομικής κατάστασης στην οποία έχουν περιέλθει οι επιχειρήσεις. Σε χειρότερη θέση βρίσκονται οι πολύ μικρές και μικρές επιχειρήσεις (με μικρό τζίρο και ελάχιστο προσωπικό) καθώς επίσης και οι επιχειρήσεις του εμπορίου.

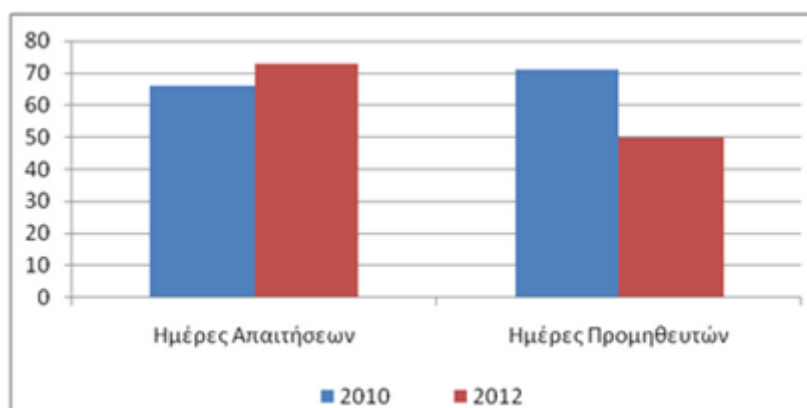
Αν κάτι χρίζει ιδιαίτερης προσοχής από τους δείκτες αποτίμησης του 1ου εξαμήνου του 2013, αυτό είναι η διατήρηση του υψηλού ποσοστού επιδείνωσης που παρουσιάζει ο δείκτης ρευστότητας. Το φαινόμενο αυτό συνδέεται με τις αρνητικές προβλέψεις για μελλοντικές επενδύσεις και παραγγελίες. Η έλλειψη χρηματοδοτικών εργαλείων για τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις συνεχίζει να αποτελεί βασικό εμπόδιο για την ανάπτυξη και τη διατήρηση υγιών επιχειρήσεων κατά τη διάρκεια της κρίσης (Ινστιτούτο Μικρών Επιχειρήσεων, 2013).

Διάγραμμα 3.1: Αποτίμηση τελευταίου εξαμήνου 2013

Από το παραπάνω διάγραμμα καθίσταται εμφανές ότι τα βασικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι μικρομεσαίες είναι το πρόβλημα ρευστότητας, το κυριότερο από τα προβλήματα που καταγράφονται σε σχέση με τη δυνατότητα απρόσκοπτης λειτουργίας και βιωσιμότητας των ελληνικών ΜΜΕ ως ορατό αποτέλεσμα της τρέχουσας οικονομικής κρίσης.

Διάγραμμα 3.2: Αποτύπωση του προβλήματος ρευστότητας των ΜΜΕ

Πηγή: Ε.Τ.Ε. (Μάρτιος, 2013).

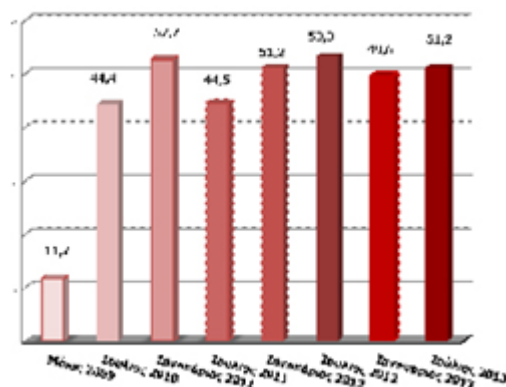
Μελετώντας το Διάγραμμα 3.2, γίνεται άμεσα αντιληπτό το πρόβλημα από την έλλειψη ρευστότητας που ταλαιπωρεί τις ελληνικές ΜμΕ. Είναι γεγονός, ότι κατά την τελευταία διετία οι καθυστερήσεις εισπράξεων από πελάτες έχουν αυξηθεί ενώ οι πληρωμές προς προμηθευτές γίνονται και υπάρχει απαίτηση να γίνονται

συντομότερα. Λεπτομερέστερα, η χρονική απόκλιση της μεταξύ είσπραξης των απαιτήσεων και της αποπληρωμής των προμηθευτών είναι 23 ημέρες υπέρ της αποπληρωμής των προμηθευτών, ενώ το 2010 ο χρόνος εισπράξεων και πληρωμών ήταν πιο ισορροπημένος, αν σκεφτεί κανείς ότι η χρονική διαφορά άγγιζε τις 5 ημέρες υπέρ της είσπραξης των απαιτήσεων. Αυτό είχε το θετικό στοιχείο ότι τα κεφάλαια των προμηθευτών αποπληρώνονταν σε μεταγενέστερο χρόνο σε σχέση με τη χρονική περίοδο είσπραξης των απαιτήσεων και λειτουργούσαν ως κεφάλαια κίνησης. Αντιθέτως, το 2012 η ένταση της κρίσης και ο φόβος μη αποπληρωμής των υποχρεώσεων, ανάγκασε σε πολλές περιπτώσεις τους προμηθευτές να ζητούν προκαταβολικές πληρωμές ή αποπληρωμή σε εύλογο χρονικό διάστημα, όπως αυτό διαφαίνεται από τις συμβάσεις.

Αν συνυπολογίσει κανείς τον περιορισμένο ρόλο των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων στη προώθηση κεφαλαιακών πόρων προς τις ΜΜΕ, καθώς και την αποφυγή επενδυτικών κεφαλαίων από άλλες πηγές, το πρόβλημα διογκώνεται ακόμα περισσότερο.

Σύμφωνα με την ίδια έρευνα, επιπροσθέτως, το ποσοστό των μικρών επιχειρήσεων που θεωρούν πολύ ή αρκετά πιθανό το ενδεχόμενο να έχουν το επόμενο διάστημα σοβαρό πρόβλημα λειτουργίας σε βαθμό που θα κινδυνεύσουν να κλείσουν βαίνει αυξανόμενο (51,2% έναντι 49,6% τον Ιανουάριο του 2013). Το Μάιο του 2009 ο αντίστοιχος δείκτης ήταν 11,7% (Διάγραμμα 3.3).

Διάγραμμα 3.3: Φόβος για ενδεχόμενο κλείσιμο της επιχείρησης

Σε απόλυτα μεγέθη 110.000 επιχειρήσεις έχουν πρόβλημα και βρίσκονται στα όρια τους με την έννοια ότι κινδυνεύουν να κλείσουν, σενάριο που αν

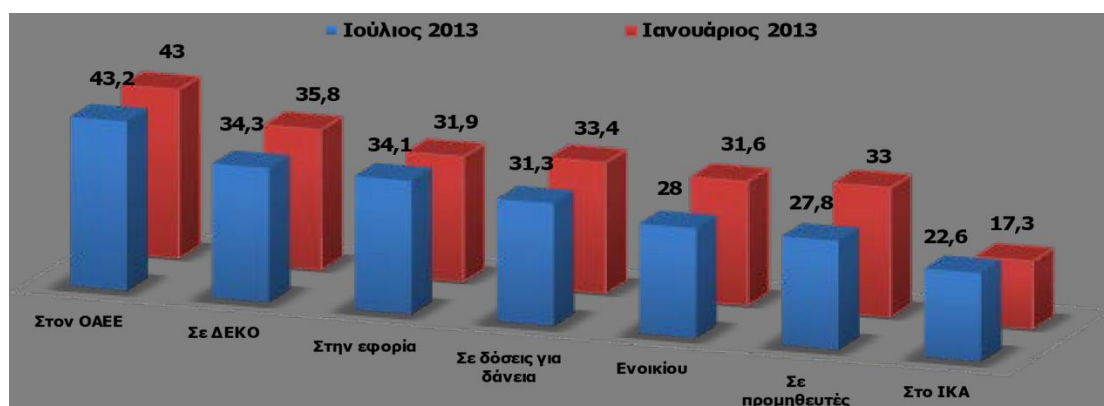
πραγματοποιηθεί συνεπάγεται κίνδυνο απώλειας 85.000-90.000 θέσεων συνολικής απασχόλησης (εργοδότες, αυτοαπασχολούμενοι, μισθωτοί).

Όσον αφορά τις οφειλές των επιχειρήσεων, αναφέρονται από τις περισσότερες αυξημένες ληξιπρόθεσμες οφειλές σε ασφαλιστικά ταμεία και την εφορία (Διάγραμμα 3.4). Στον ΟΑΕΕ (Οργανισμός Ασφάλισης Ελευθέρων Επαγγελματιών) οφείλει εισφορές το 43,2% των ερωτηθέντων, ενώ στο ΙΚΑ οφείλει το 22,6% (έναντι 17,3% τον Ιανουάριο, αύξηση 30% σε ένα εξάμηνο). Το 63,3% των επιχειρήσεων εκτιμά ότι δεν θα είναι σε θέση να ανταποκριθεί στις φορολογικές του υποχρεώσεις.

Επίσης, 1 στις 3 επιχειρήσεις παραδέχεται ότι καθυστερεί να πληρώσει τις οφειλές σε ΔΕΚΟ. Οι ρυθμίσεις των επιχειρήσεων στην ιδιωτική σφαίρα της οικονομίας φαίνεται να έχουν αποδώσει καλύτερα, καθώς μειώθηκαν οι επιχειρήσεις που οφείλουν σε δάνεια, ενοίκια και προμηθευτές (31,3%, 28,0% και 27,8% αντίστοιχα).

Σε σχέση με τις οφειλές, ακόμα, το μεγαλύτερο ποσοστό αύξησης (περίπου 30%) αναφέρεται σε ληξιπρόθεσμα χρέη προς το ΙΚΑ. Ακολούθως αναφέρονται ληξιπρόθεσμα χρέη προς την εφορία, με αύξηση 10%. Το παραπάνω καταδεικνύει ότι η ασφαλιστική και φορολογική επιβάρυνση των μικρών επιχειρήσεων, η οποία δε θεραπεύεται με τις υφιστάμενες ρυθμίσεις, θα επιδεινωθεί ακόμη περισσότερο μέσα στο 2013.

Διάγραμμα 3.4: Καθυστερημένες οφειλές

3.3 ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ

Αναφορικά με τον ζωτικό τομέα της χρηματοδότησης, η Ελλάδα παρουσιάζει τη χαμηλότερη επίδοση στην ΕΕ και η τάση αυτή φαίνεται να επιδεινώνεται με το χρόνο.

Γενικότερα το πρόβλημα της χρηματοδότησης στην Ελλάδα και η πρόσβαση σε αυτήν από τις μικρές επιχειρήσεις υπήρχε έντονα , αλλά τώρα έχει επιδεινωθεί εν μέσω κρίσης σε επίπεδα που απειλείται μαζικά η βιωσιμότητα ακόμα και κατά τα άλλα χαρακτηριζόμενων υγιών μικρών επιχειρήσεων.

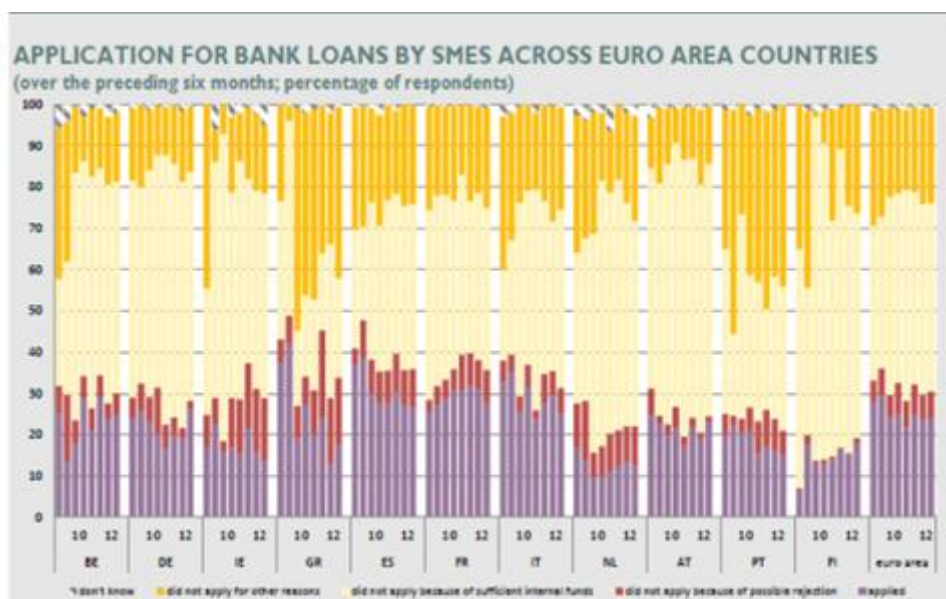
Από την προηγούμενη ανάλυση κατέστη σαφές ότι το πρόβλημα ρευστότητας είναι το σημαντικότερο για τις ΜΜΕ. Η έρευνα της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας ενισχύει τη διαπίστωση αυτή, καθώς οι ελληνικές επιχειρήσεις απαντούν ότι είναι το πιο σημαντικό πρόβλημα που αντιμετωπίζουν σήμερα, με μεγάλη διαφορά από το δεύτερο σημαντικότερο. Το πρόβλημα της ρευστότητας είναι πιο σημαντικό και από την «εύρεση πελατών», αναφέρεται χαρακτηριστικά (Μελέτη του Ινστιτούτου Μικρών Επιχειρήσεων, 2013).

Σύμφωνα με την ίδια πηγή, η Ελλάδα συγκεντρώνει τα υψηλότερα ποσοστά των επιχειρήσεων που δηλώνουν την πρόσβαση στη χρηματοδότηση ως το βασικότερο πρόβλημα ανά χώρα, πριν δηλαδή ξεσπάσει η κρίση στη χώρα μας. Το εύρημα αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό, διότι φανερώνει ότι οι μικρές επιχειρήσεις αντιμετώπιζαν πρόβλημα πρόσβασης στη χρηματοδότηση ακόμα και πριν την κρίση.

Η πλέον πρόσφατη έρευνα της ΕΚΤ (Μάιος 2013) σχετικά με το πρόβλημα της πρόσβασης των ΜμΕ στη χρηματοδότηση είναι αρκετά διαφωτιστική, δίνοντας περισσότερες λεπτομέρειες, όπως φαίνεται στα δύο διαγράμματα που ακολουθούν για τις αιτήσεις και τα αποτελέσματα των αιτήσεων ανά χώρα της ευρωζώνης (Διαγράμματα 3.5 και 3.6).

Σύμφωνα με το Διάγραμμα 3.5, το εξάμηνο Οκτώβριος 2012-Απρίλιος 2013, μόνο ένα 18% των ΜμΕ έκανε αίτηση για χρηματοδότηση στις τράπεζες (από τα χαμηλότερα ποσοστά στην ευρωζώνη), ενώ ένα 16% δεν έκανε αίτηση, αφού πίστευε ότι η αίτηση θα απορριφθεί (από τα υψηλότερα ποσοστά στην ευρωζώνη). Την ίδια στιγμή, το ποσοστό που απάντησε ότι διαθέτει τα απαραίτητα εσωτερικά κεφάλαια (24%) είναι το χαμηλότερο (Μελέτη του Ινστιτούτου Μικρών Επιχειρήσεων, 2013).

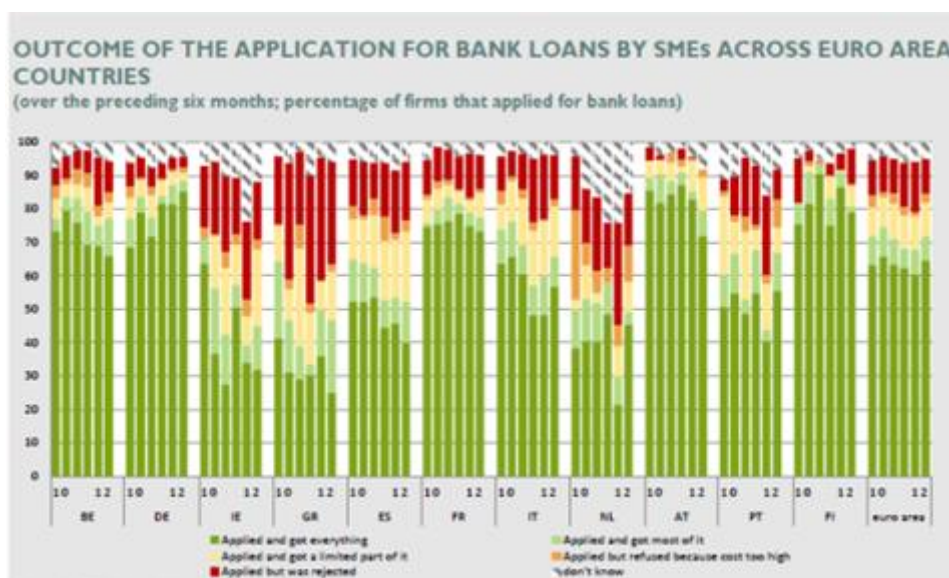
Διάγραμμα 3.5: Αίτηση για τραπεζικά δάνεια

Πηγή: Ινστιτούτο Μικρών Επιχειρήσεων, 2013.

Εκτός των άλλων, από τις επιχειρήσεις που υπέβαλαν αίτηση (διάγραμμα 3.6), μόνο ένα 25% εισέπραξε το ποσό για το οποίο έκανε αίτηση (το χαμηλότερο ποσοστό στην ευρωζώνη κι εδώ), ένα 22% έλαβε λιγότερο από το ποσό για το οποίο υπέβαλε αίτηση, ενώ το ποσοστό απόρριψης είναι 31%. Πρέπει να σημειωθεί παράλληλα ότι το ποσοστό αυτό είναι το υψηλότερο με διαφορά, καθώς το δεύτερο υψηλότερο ποσοστό παρατηρείται στην Ιρλανδία και την Ισπανία στο 17%.

Διάγραμμα 3.6: Αποτελέσματα αίτησης για τραπεζικό δάνεια

Πηγή: Ινστιτούτο Μικρών Επιχειρήσεων, 2013.

Το πρόβλημα στην Ελλάδα λοιπόν είναι διττό: Αφενός, το μεγαλύτερο πρόβλημα που αντιμετωπίζουν οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις εν μέσω οικονομικής κρίσης είναι η εξαιρετικά μειωμένη ρευστότητα, εξαιτίας των γνωστών προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι τράπεζες, ιδιαίτερα δηλαδή από το 2010 έως και σήμερα. Αφετέρου, εντοπίζονται δομικές και μακροπρόθεσμες δυσκολίες των μικρών επιχειρήσεων να αποκτήσουν πρόσβαση σε χρηματοδότηση, ακόμα και στην προ κρίσης εποχή (Μελέτη του Ινστιτούτου Μικρών Επιχειρήσεων, 2013).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

Η ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

4.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Από όλα τα προηγούμενα διαπιστώνεται πως από τα κυριότερα προβλήματα που καλούνται να αντιμετωπίσουν οι επιχειρήσεις και κυρίως οι ΜμΕ και οι μικρές είναι και η ελλιπής πρόσβαση στη χρηματοδότηση, πρόβλημα το οποίο καθίσταται μείζων εν μέσω οικονομικής ύφεσης και δραστηκής μείωσης της πιστωτικής επέκτασης των ελληνικών πιστωτικών ιδρυμάτων.

Η χρηματοδότηση ήταν γνωστό θέμα για τις ελληνικές επιχειρήσεις και η οικονομική κρίση είχε φέρει σε ακόμα δυσκολότερη θέση τις ΜΜΕ διότι δεν είχαν πρόσβαση στην οποιαδήποτε χρηματοδότηση. Αρχικά, θεωρητικά, στο μέρος της πιστοδότησης η ελληνική χρηματοπιστωτική και χρηματοδοτική αγορά προσφέρει σήμερα μια μεγάλη ποικιλία προϊόντων. Η δυνατότητα χρήσης των προϊόντων αυτών, ωστόσο, από τις ΜΜΕ και πολύ μικρές επιχειρήσεις είναι σε πολλές περιπτώσεις δύσκολη και σε ειδικές περιπτώσεις αδύνατη, Ακόμα πολλές από τις επιχειρήσεις αντιμετωπίζουν δυσκολίες στην πρόσβαση στο τραπεζικό σύστημα για πολλούς λόγους. Η έλλειψη ιστορικών στοιχείων και έλλειψης εμπράγματων ή άλλων εξασφαλίσεων είναι κάποιοι από αυτούς. (ΙΜΕ, ΓΣΒΕΕ,2009).

Υπό το πρίσμα των παραπάνω διαπιστώσεων, στο συγκεκριμένο κεφάλαιο θα αναλυθούν οι κύριες πηγές χρηματοδότησης των ΜΜΕ κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης , οι εναλλακτικές μορφές χρηματοδότησης καθώς και διάφορα συστήματα / μηχανισμούς και φορείς που η ελληνική πολιτεία με την αρωγή και τη στήριξη της Ε.Ε. χρησιμοποιεί εδώ και πολλά χρόνια με σκοπό να στηρίξει τις ελληνικές επιχειρήσεις και κυρίως τις ΜΜΕ και αυτές που είναι πολύ μικρές.

4.2 ΟΙ ΤΡΑΠΕΖΙΚΕΣ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΕΙΣ

Ο πιο συνηθισμένος και διαδεδομένος τρόπος για άντληση κεφαλαίων από τις επιχειρήσεις είναι ο τραπεζικός δανεισμός. . Με τις υπηρεσίες που παρέχονται από τις τράπεζες στις επιχειρήσεις καλύπτεται ένα ευρύ φάσμα αναγκών τους, Έτσι για να καλυφθούν οι ανάγκες που προκύπτουν κατά την παραγωγική δραστηριότητα των επιχειρήσεων το τραπεζικό σύστημα παρέχει το αναγκαίο κεφάλαιο κίνησης, με όρους προσαρμοσμένους στις πραγματικές ανάγκες τους.

Η εξειδικευμένη μορφή, τα χαρακτηριστικά και η διάρκεια των χρηματοδοτήσεων είναι αποτέλεσμα των αναγκών που τις δημιουργούν και ταυτόχρονα του σκοπού που τις καλύπτουν. Οι ανάγκες αυτές είναι:

- ✓ Τρέχουσες ανάγκες, βραχυπρόθεσμου χρονικού ορίζοντα που προκύπτουν από τη λειτουργία της οικονομικής μονάδας και κυρίως από τα χαρακτηριστικά του παραγωγικού συναλλακτικού κυκλώματος αυτής. Οι ανάγκες αυτές καλύπτονται κυρίως με βραχυπρόθεσμες χρηματοδοτήσεις κάθε μορφής που κατά κύριο λόγο εκταμειούνται και αποπληρώνονται μέσω πιστώσεως ανοιχτού αλληλόχρεου λογαριασμού
- ✓ Ανάγκες κάλυψης του κόστους απόκτησης παγίων και μηχανολογικού εξοπλισμού, ανάγκες χρηματοοικονομικών επενδύσεων και έκτακτες ανάγκες. Οι ανάγκες αυτές, οι οποίες είναι ανάγκες μεγάλης διάρκειας, καλύπτονται με χρηματοδοτήσεις μακροπρόθεσμης διάρκειας και συνήθως η εκταμίευση και η αποπληρωμή τους γίνεται με τη μορφή δανείου.

Με βάση τα παραπάνω, οι χρηματοδοτήσεις μέσω δανείων μαζί με τις χρηματοδοτήσεις με ανοιχτό αλληλόχρεο λογαριασμό είναι οι σημαντικότερες μορφές χρηματοδοτήσεων για τις επιχειρήσεις.(Αγγελόπουλος, 2010).

4.2.1 ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΣ ΔΑΝΕΙΣΜΟΣ

Ένας όρος που συχνά χρησιμοποιείται για να προσδιορίσει τα δάνεια τα οποία δεν συντηρούνται από ακίνητη περιουσία ή τμήματα καταναλωτικών δανείων είναι ο

όρος «επιχειρηματικά δάνεια». Τα εμπορικά ή επιχειρηματικά δάνεια συνηθέστερα αποτελούν ένα από τα πιο σημαντικά περιουσιακά στοιχεία μιας εμπορικής τράπεζας.

Οι τράπεζες προσφέρουν προς τις επιχειρήσεις δύο μεγάλες κατηγορίες δανείων: κεφαλαίου κίνησης και μακροπρόθεσμα.

✓ Δάνεια για κεφάλαια κίνησης. Τα ανοιχτά ή ανακυκλούμενα δάνεια και οι αλληλόχρεοι λογαριασμοί, όπως αποκαλούνται, είναι προϊόντα που παρέχονται από τα πιστωτικά ιδρύματα για την κάλυψη των αναγκών ρευστότητας των μικρομεσαίων επιχειρήσεων ή των ελεύθερων επαγγελματιών. Στα ανοιχτά δάνεια οι τράπεζες προσφέρουν στον πελάτη – επιχείρηση ένα πιστωτικό όριο ως το οποίο δύναται να δανείζεται. Ο δανειολήπτης μπορεί εάν επιθυμεί να εξοφλήσει μέρος ή το σύνολο της οφειλής του, ενώ μπορεί να δανείζεται και πάλι όταν έχει ανάγκη ως το όριο που του έχει χορηγηθεί, χωρίς να απαιτείται να επιστρέφει σε συγκεκριμένο διάστημα το κεφάλαιο που χρησιμοποίησε. Υπάρχουν τράπεζες που χρηματοδοτούν για κεφάλαιο κίνησης ποσοστό ως και το 100% του τζίρου της επιχείρησης και άλλες όπου το ποσοστό αυτό δεν υπερβαίνει το 50% του τζίρου. Τα δάνεια κεφαλαίου κίνησης είναι είτε μικρής διάρκειας, είτε ανοιχτοί λογαριασμοί.

✓ Μακροπρόθεσμα δάνεια. Οι χορηγήσεις αυτές αφορούν δανειοδότηση προς τις επιχειρήσεις για πάγιες εγκαταστάσεις. Τα Μακροπρόθεσμα δάνεια έχουν μεγάλη διάρκεια και περιλαμβάνουν τα δάνεια εγκατάστασης (επαγγελματικής στέγης), που καλύπτουν την ανάγκη απόκτησης επαγγελματικής στέγης για την επιχείρηση, και τα δάνεια επαγγελματικού εξοπλισμού, τα οποία με τη σειρά τους καλύπτουν τις ανάγκες εξοπλισμού (μηχανήματα, μέσα μεταφοράς, κ.λπ.) (Παπαβασιλείου, 2002).

4.2.1.1 ΕΙΔΗ ΔΑΝΕΙΩΝ

Υπάρχουν διάφορα είδη δανείων: είναι δυνατό να χορηγηθούν από τράπεζες (τραπεζικά δάνεια) ή να διατεθούν σε ιδιώτες-επενδυτές με δημόσια εγγραφή ή με ιδιωτική τοποθέτηση (ομολογιακά δάνεια).

Το θεσμικό πλαίσιο που διέπει τη χορήγηση των τραπεζικών δανείων έχει βάση την ΠΔΤΕ 1955/2-7-91 με την οποία ορίστηκε ότι «η χρηματοδότηση των πάσης φύσεως επιχειρήσεων των επαγγελματιών και των νομικών προσώπων ή ενώσεων προσώπων μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα για την κάλυψη αναγκών τους για

κεφάλαια κίνησης και για την απόκτηση πάγιων εγκαταστάσεων, εξοπλισμού και μεταφορικών μέσων διενεργείται χωρίς περιορισμούς ή ειδικούς όρους κατά την κρίση των Τραπεζών.»

Ειδικότερα, όσον αφορά τις χρηματοδοτήσεις με μακροπρόθεσμα δάνεια, με την ΠΔΤΕ 1955/91, επιτρέπεται μεταξύ των άλλων και η χρηματοδότηση για:

✓ απόκτηση υφιστάμενων παγίων εγκαταστάσεων, μεταχειρισμένου εξοπλισμού και μεταχειρισμένων μεταφορικών μέσων.

✓ δαπάνες κτιριακών και εξοπλισμού για επενδύσεις σε οικοπέδα ή κτίρια τρίτων (εφόσον εξασφαλίζεται η χρήση) και αγορά οικοπέδων, με την προϋπόθεση ότι αυτές εξυπηρετούν την επιχειρησιακή δραστηριότητα (Αγγελόπουλος, 2010).

Το ύψος της χρηματοδότησης μπορεί κατά την κρίση της τράπεζας να αγγίζει μέχρι και στο 100% του κόστους της επένδυσης.

Τα δάνεια χορηγούνται μετά την υπογραφή της σύμβασης δανείου. Με τη σύμβαση του δανείου, η τράπεζα μεταβιβάζει στον πελάτη χρήματα κατά κυριότητα και αυτός υποχρεούται να τα επιστρέψει εντός καθορισμένης ημερομηνίας έντοκα.

Με βάση τον τρόπο απόσβεσης ή αποπληρωμής τα πλέον συνηθισμένα δάνεια που συναντώνται σήμερα είναι τα:

✓ Απλά δάνεια. Τα απλά δάνεια είναι εφάπαξ εξοφλητέα σε ορισμένο χρόνο κατά κεφάλαιο και τόκους. Ο υπολογισμός των τόκων γίνεται στην περίοδο που αναφέρεται στη σύμβαση και είναι πιθανόν να καταβάλλονται σε κάθε περίοδο εκτοκισμού.

✓ Τοκοχρεολυτικά δάνεια. Τα τοκοχρεολυτικά δάνεια εξοφλούνται (αποπληρώνονται ή αποσβένονται) τμηματικά με τακτές, ισόποσες δόσεις. Κάθε δόση, η οποία στην τραπεζική πρακτική καλείται και τοκοχρεολύσιο, περιλαμβάνει τόκο και μέρος του κεφαλαίου (το εξοφλούμενο κεφάλαιο ή χρεολύσιο). Η απόσβεση των δανείων αυτών καλείται τοκοχρεολυτική, οι δόσεις τοκοχρεολυτικές και η μέθοδος απόσβεσης καλείται μέθοδος του σταθερού τοκοχρεολυσίου ή γαλλική μέθοδος (Αγγελόπουλος, 2010).

✓ Χρεολυτικά δάνεια. Τα χρεολυτικά δάνεια εξοφλούνται τμηματικά με δόσεις σε τακτές ημερομηνίες. Οι καταβολές του κεφαλαίου είναι ισόποσες και προκύπτουν από τη διαίρεση του συνολικού ποσού του δανείου με τον αριθμό των περιόδων αποπληρωμής του δανείου. Το ποσό του καταβαλλόμενου κεφαλαίου μπορεί να προκύψει και από λόγο με αριθμητή το εκάστοτε οφειλόμενο υπόλοιπο του δανείου και παρανομαστή τον εκάστοτε αριθμό των υπολειπόμενων προς εξόφληση δόσεων.

Το ποσό του τόκου διαφέρει σε κάθε περίοδο και βαίνει μειούμενο, αφού κάθε φορά το επιτόκιο εφαρμόζεται σε χαμηλότερο υπόλοιπο δανείου. Οι τόκοι υπολογίζονται με την τοκαριθμική μέθοδο. Οι ημερομηνίες υπολογισμού και καταβολής των τόκων μπορεί να διαφέρουν από τις ημερομηνίες καταβολής των δόσεων.

✓ Δάνεια δύο επιτοκίων. Τα χαρακτηριστικά των δανείων αυτών είναι:

- Ο δανειζόμενος (λήπτης του δανείου) δεν καταβάλλει τόκους και κεφάλαιο στο τέλος κάθε εκτοκιστικής περιόδου.
- Το ποσό του δανείου πλέον των τόκων επιστρέφεται στο τέλος της σύμβασης.
- Οι τόκοι που δεν καταβάλλονται και κάθε εκτοκιστική περίοδο κεφαλαιοποιούνται και ανατοκίζονται.
- Ο δανειζόμενος κατά τη διάρκεια του δανείου αποταμιεύει (καταθέτει) ένα ποσό στο τέλος κάθε περιόδου, ώστε στο τέλος της σύμβασης το ποσό που θα συγκεντρωθεί να ισούται με το οφειλόμενο ποσό για αποπληρωμή του δανείου πλέον των τόκων.
- Το επιτόκιο του δανείου είναι διαφορετικό από το επιτόκιο αποταμίευσης.

✓ Δάνεια Sinking fund (Τοκοπληρωμή). Τα χαρακτηριστικά των δανείων αυτών είναι:

- Ο δανειζόμενος καταβάλλει στο τέλος κάθε περιόδου μόνο τους τόκους του δανείου (κεφάλαιο * επιτόκιο).
- Το κεφάλαιο επιστρέφεται συνολικά στη λήξη του δανείου.
- Ο δανειζόμενος αποταμιεύει (καταθέτει) με ανατοκισμό ένα σταθερό ποσό, ώστε στη λήξη του δανείου το συγκεντρωθέν ποσό - κατατεθέν κεφάλαιο και τόκοι - να ισούται με το αρχικό ύψος του δανείου, το οποίο θα αποπληρωθεί στη λήξη. Δηλαδή το ποσό κατάθεσης αποτελεί το χρεολύσιο.
- Το επιτόκιο του δανείου διαφέρει από επιτόκιο της κατάθεσης (Αγγελόπουλος, 2010).

4.2.2 ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΕΙΣ ΜΕΣΩ ΠΙΣΤΩΣΕΩΣ ΑΝΟΙΧΤΟΥ ΑΛΛΗΛΟΧΕΟΥ ΛΟΓΑΡΓΙΑΣΜΟΥ

Μια άλλη σημαντική μορφή χρηματοδότησης είναι αυτή που αποκαλείται χρηματοδότηση με ανοιχτό αλληλόχρεο λογαριασμό και καλύπτει βραχυπρόθεσμες ανάγκες της επιχείρησης ή ανάγκες για κεφάλαιο κίνησης. Οι χρηματοδοτήσεις μέσω ανοικτού αλληλόχρεου λογαριασμού είναι αυξομειούμενου υπόλοιπου. Στη σχετική σύμβαση, τη λεγόμενη σύμβαση πιστώσεως ανοικτού λογαριασμού που υπογράφεται από την τράπεζα και το χρηματοδοτούμενο. Από την σύμβαση προβλέπεται ότι τα δύο μέρη θα έχουν σειρά συναλλαγών, οι οποίες ενσωματώνονται σε ενιαίο λογαριασμό και χάνουν την ατομικότητά τους, μεταβαλλόμενες σε ποσά χρέωσης ή πίστωσης.

Το διαρκώς αυξομειούμενο υπόλοιπο του λογαριασμού επιτρέπει συνεχή κάλυψη των εκάστοτε βραχυπρόθεσμων αναγκών της επιχείρησης, με άλλα λόγια των αναγκών για κεφάλαιο κίνησης ή αναγκών που προκύπτουν κατά την παραγωγική διαδικασία. Η διάρκεια των χρηματοδοτήσεων αυτών δεν πρέπει να υπερβαίνει τη διάρκεια του παραγωγικού συναλλακτικού κυκλώματος της επιχείρησης που δανείζεται.

Με τη σύμβαση ανοικτού λογαριασμού καθορίζεται το ανώτατο ύψος (το όριο) των χρηματοδοτήσεων που μπορούν να χορηγηθούν, καθώς και ο χρόνος ανακύκλωσης (επιστροφής) των χρηματοδοτήσεων. Το καθορισμένο από τη σχετική σύμβαση ανώτατο ύψος χρηματοδότησης δεν επιτρέπεται να ξεπεραστεί. Η υπέρβαση του ορίου είναι δικαιολογημένη μόνο κατά τον καταλογισμό των τόκων, που γίνεται 4 φορές τον χρόνο (31-3, 30-6, 30-9 και 31-12) κι η υπέρβαση αυτή μπορεί να είναι μόνο προσωρινή (Αγγελόπουλος, 2010).

Σε περίπτωση δε που ο ανοικτός λογαριασμός κλείσει, μόνο το τυχόν υπόλοιπο του λογαριασμού μπορεί να απαιτηθεί και όχι οι χωριστές χορηγήσεις μεμονωμένα.

4.2.3 ΤΡΑΠΕΖΙΚΕΣ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΚΙΝΗΣΗΣ

Η χρηματοδότηση για κεφάλαια κίνησης εφαρμόζεται κατά την κρίση των τραπεζικών οργανισμών στα πλαίσια της καλής συνεργασίας με τις επιχειρήσεις. Οι τράπεζες, αφού αναλύσουν τα οικονομικά στοιχεία μιας συγκεκριμένης επιχείρησης, αποφαινόμενες για τη μορφή, το ύψος και τη διάρκεια των αναγκαίων κεφαλαίων κίνησης. Τα αποτελέσματα της ανάλυσης σε συνδυασμό με τα αιτήματα της επιχείρησης οδηγούν στην έγκριση μιας εκ των χρηματοδοτήσεων για κεφάλαια κίνησης που σχετίζονται σε:

✓ Εφάπαξ Χρηματοδότηση. Αποτελεί ενίσχυση της επιχείρησης για κάλυψη εκτάκτων αναγκών σε κεφάλαια κίνησης και η διάρκειά της εξαρτάται από τις ανάγκες που εξυπηρετεί. Είναι δυνατό είτε να είναι βραχυπρόθεσμη π.χ. 5 μηνών είτε μεσοπρόθεσμη ή χρόνων, να αποτελεί, με άλλα λόγια, κεφάλαιο κίνησης μονιμότερου χαρακτήρα. Οι ζητούμενες εξασφαλίσεις προκύπτουν από την ανάλυση και εξαρτώνται από την οικονομική κατάσταση της επιχείρησης. Είναι, τέλος, δυνατό να μη πραγματοποιείται μέσω Ανοικτού Αλληλόχρεου Λογαριασμού (Αγγελόπουλος, 2010).

✓ Χρηματοδότηση με Εξασφάλιση Συναλλαγματικές ή Γραμμάτια-Προκαταβολές επί Συναλλαγματικών ή Γραμματίων. Οι κατηγορίες αυτές χρηματοδοτήσεων για κεφάλαια κίνησης αποτελούν εναλλακτική λύση στις προεξοφλήσεις. Οι χρηματοδοτήσεις προκαταβολών έναντι εμπορικών συναλλαγματικών ή γραμματίων δίνονται, αφού παρακρατηθεί ένα περιθώριο για κάλυψη καθυστερήσεων, τόκων ή επιστροφών. Στις χρηματοδοτήσεις με εξασφάλιση (πρόσθετη ασφάλεια) συναλλαγματικές ή γραμμάτια μπορεί η κάλυψη να είναι μικρότερη ή μεγαλύτερη από 100%, ενώ τα αξιόγραφα (συναλλαγματικές- γραμμάτια) πρέπει να πηγάζουν από εμπορική δραστηριότητα.

✓ Χρηματοδοτήσεις Έναντι Επιταγών. Η ενεχυρίαση, η είσπραξη και η φύλαξη μεταχρονολογημένων επιταγών από τις τράπεζες κατέστη επιτρεπτή το 1991(N.1957/91). Όπως και στην περίπτωση των συναλλαγματικών, οι τράπεζες για τη χρηματοδότηση έναντι επιταγών, παρακρατούν ένα περιθώριο ασφαλείας για κάλυψη τόκων, καθυστερήσεων και επιστροφών. Οι επιταγές προς ενεχυρίαση

ελέγχονται ενδελεχώς τόσο για πιθανά τυπικά ελαττώματα όσο και για την εμπορικότητά τους και τη φερεγγυότητα των εκδοτών.

✓ Χρηματοδότηση με Ενέχυρο Εμπορεύματα. Στην περίπτωση που οι επιχειρήσεις διαθέτουν εμπορεύματα (εισαγωγικές-εξαγωγικές, γεωργικές κ.λπ.) δύνανται να χρηματοδοτούνται για κεφάλαια κίνησης με ενέχυρο τα εμπορεύματα αυτά.

✓ Προχρηματοδότηση-Χρηματοδότηση Εξαγωγών. Οι χρηματοδοτήσεις αυτές χορηγούνται σε επιχειρήσεις για την προετοιμασία παραγγελιών από το εξωτερικό και την παροχή ρευστότητας στις επιχειρήσεις αυτές έως την είσπραξη της αξίας των αποστελλόμενων στο εξωτερικό εμπορευμάτων. Αποτελούν βραχυπρόθεσμη χρηματοδότηση για κεφάλαια κίνησης. Αφού τα προϊόντα ετοιμασθούν και εξαχθούν, η προχρηματοδότηση μετατρέπεται σε χρηματοδότηση. Ο διακανονισμός της προχρηματοδότησης υλοποιείται με την παράδοση στην τράπεζα των φορτωτικών εγγράφων. Η τράπεζα εξοφλείται από το συνάλλαγμα, που προέρχεται από την πληρωμή των φορτωτικών της εξαγωγής. Το ύψος της προχρηματοδότησης εξαγωγών είναι σκόπιμο να φτάνει το 70-80% των παραγγελιών και της χρηματοδότησης εξαγωγών στο 85-90% των φορτωτικών εγγράφων.

✓ Χρηματοδότηση Εισαγωγών. Η μορφή αυτή χρηματοδότησης χορηγείται σε επιχειρήσεις για την πληρωμή προϊόντων που εισάγουν από το εξωτερικό. Αποτελεί βραχυπρόθεσμη μορφή χρηματοδότησης για κεφάλαιο κίνησης και είναι δυνατό να καλυφθεί με διάφορες εξασφαλίσεις. Με τη χρηματοδότηση εισαγωγών εξυπηρετείται το εξωτερικό εμπόριο και ουσιαστικά αυξάνει ο όγκος του διεθνούς εμπορίου. Με την εκταμίευση της χρηματοδότησης ο εισαγωγέας είναι σε θέση να αγοράζει και να εισάγει προϊόντα τα οποία δεν θα μπορούσε σε διαφορετική περίπτωση να εισάγει (Αγγελόπουλος, 2010).

4.3 ΤΟ ΤΑΜΕΙΟ ΕΓΓΥΟΔΟΣΙΑΣ ΜΙΚΡΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΥ ΜΙΚΡΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ (ΤΕΜΠΜΕ)

Μια σημαντική εξέλιξη αναφορικά με την δανειακή χρηματοδότηση μικρών και πολύ μικρών επιχειρήσεων είναι η δημιουργία του Ταμείου Εγγυοδοσίας Μικρών και Πολύ Μικρών Επιχειρήσεων (ΤΕΜΠΜΕ)

Το Ταμείο Εγγυοδοσίας Μικρών και Πολύ Μικρών Επιχειρήσεων λειτουργεί υπό τη μορφή Ανώνυμης Εταιρίας. Σκοπός του Ταμείου Εγγυοδοσίας. Σύμφωνα με τον ιδρυτικό νόμο 3066/2002 (ΦΕΚ Α΄ 252/18.10.2002) του ταμείου, σκοπός είναι η διευκόλυνση της πρόσβασης στο χρηματοπιστωτικό και χρηματοοικονομικό σύστημα της χώρας μας των Μικρών και Πολύ Μικρών Επιχειρήσεων (ΜΕ). Το Ταμείο Εγγυοδοσίας Μικρών και Πολύ Μικρών Επιχειρήσεων στοχεύει:

- ✓ την προώθηση του τεχνολογικού και οργανωτικού εκσυγχρονισμού καθώς και,
- ✓ την εισαγωγή καινοτομιών στην οργάνωση και λειτουργία τους

Για την επιτυχή επίτευξη του στόχου , το Ταμείο παρέχει εγγυήσεις και αντεγγυήσεις υπέρ των Μικρών και Πολύ Μικρών Επιχειρήσεων αναλαμβάνοντας έτσι να καλύψει μεγάλο μέρος των οικονομικών και εμπορικών κινδύνων τους. Βασική αρχή λειτουργίας του Ταμείου είναι η κατανομή των κινδύνων μεταξύ ιδιωτικού και δημόσιου τομέα (επιχειρήσεις, πιστωτικά και χρηματοδοτικά ιδρύματα και ΤΕΜΠΜΕ ΑΕ) (Τράπεζα της Ελλάδας, <http://www.bankofgreece.gr/Pages/el/Supervision/LegalF/debitinstitutions/tempmeae.aspx>).

Επιπρόσθετα, το Ταμείο Εγγυοδοσίας θα εγγυάται την κάλυψη μέρους των δανείων των μικρομεσαίων επιχειρήσεων που χορηγούνται από τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα της χώρας. Αυτό σημαίνει ότι για παράδειγμα αν ένα επενδυτικό σχέδιο δεν ήταν δυνατό να χρηματοδοτηθεί από την Τράπεζα λόγω μη επαρκών εξασφαλίσεων, τώρα θα μπορεί, εφόσον φυσικά η επιχείρηση κριθεί οικονομικά βιώσιμη.

Τέλος, το Ταμείο Εγγυοδοσίας απευθύνεται σε ήδη υπάρχουσες καθώς και σε νεοϊδρυόμενες μικρομεσαίες επιχειρήσεις οποιασδήποτε μορφής (ατομικές, Ο.Ε., Ε.Ε., Ε.Π.Ε., Α.Ε.), που απασχολούν μέχρι 49 άτομα προσωπικό και έχουν ετήσιο κύκλο εργασιών έως €10 εκατ. (Τράπεζα της Ελλάδας, <http://www.bankofgreece.gr/Pages/el/Supervision/LegalF/debitinstitutions/tempmeae.aspx>).

4.4 ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ

4.4.1 ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΙΚΗ ΜΙΣΘΩΣΗ (LEASING)

Η έμμεση χρηματοδοτική αυτή διαδικασία εμφανίστηκε στις ΗΠΑ και στην Αγγλία κατά τα τέλη του 19^{ου} αιώνα η εφαρμογή της ξεκίνησε στην Ελλάδα μετά το 1960 και κυρίως κατά τις δεκαετίες 1980 και 1990.

Στη χρηματοδοτική αυτή πράξη οι βιομηχανικές και οι βιοτεχνικές επιχειρήσεις που έχουν την ανάγκη αγοράς ενός μηχανήματος για τη βελτίωση της παραγωγικής διαδικασίας, ή μεταφορικών μέσων για τις μεταφορές πρώτων υλών και προϊόντων, ή και την αγορά ολόκληρης παραγωγικής μονάδας (εργοστασίου), καταφεύγουν στις τράπεζες, που, (αντί να δανειοδοτήσουν την αγορά, αγοράζουν οι ίδιες το περιουσιακό στοιχείο που θέλει να αποκτήσει η επιχείρηση και το ενοικιάζουν σε αυτή συνήθως για χρονικό διάστημα από 3 έως 7 χρόνια, ανάλογα με το είδος και την αξία του.

Το ποσό της μίσθωσης καθορίζεται σε επίπεδα τέτοια, ώστε μέσα σε αυτό το χρονικό διάστημα η χρηματοδοτούσα τράπεζα να εισπράξει πίσω όλο το χρηματικό ποσό που διέθεσε, πλέον τους τόκους, και από εκεί και μετά το περιουσιακό στοιχείο αυτό περιέρχεται στην κυριότητα της επιχείρησης, όπως προβλέπεται και από την αρχική σύμβαση.

Με τον τρόπο αυτό οι τράπεζες κατέχουν την κυριότητα όλων αυτών των περιουσιακών στοιχείων, που αποτελούν αντικείμενο του leasing για το αντίστοιχο χρονικό διάστημα, θεωρώντας ότι έτσι είναι περισσότερο εξασφαλισμένα τα χρήματά τους. Οι επιχειρήσεις από τη μεριά τους καταφεύγουν σε αυτή τη λύση όταν ο δανεισμός τους είναι μεγάλος και δεν μπορούν να επιφορτιστούν πρόσθετα δάνεια.

Στην πράξη, ωστόσο, της χρηματοδοτικής μίσθωσης όταν οι τράπεζες έχουν αμφιβολίες για τη φερεγγυότητα της επιχείρησης απαιτούν, πρόσθετες εγγυήσεις ή εξασφαλίσεις, προκειμένου να προχωρήσουν στη σύμβαση.

Για την εφαρμογή αυτής της διαδικασίας οι τράπεζες έχουν ιδρύσει εξειδικευμένες θυγατρικές εταιρείες leasing, μέσω των οποίων διεκπεραιώνεται η συμφωνία και η πράξη. Οι βασικές μορφές του leasing είναι οι εξής:

- ✓ Άμεση Χρηματοδοτική Μίσθωση (financial leasing): Αποτελεί τη συνηθέστερη μορφή leasing, σύμφωνα με την οποία η εταιρεία leasing αγοράζει από τρίτο προμηθευτή κινητό πάγιο εξοπλισμό της απόλυτης επιλογής του πελάτη.
- ✓ Leasing ακινήτων: Με την τροποποίηση του νόμου 1565/86, που εισήγαγε ο νόμος 2682/99 σχετικά με leasing ακινήτων, επιτρέπεται η χρηματοδοτική μίσθωση ακινήτου που προορίζεται αποκλειστικά για επαγγελματική στέγη του αντισυμβαλλόμενου. Η διάρκεια της μίσθωσης πρέπει να είναι μεγαλύτερη ή ίση των

10 ετών.

✓ Χρηματοδοτική μίσθωση με συνεργασία προμηθευτών (Vendor leasing): Αφορά τη σύναψη οικονομικής συνεργασίας μεταξύ μιας εταιρείας πώλησης κινητού πάγιου εξοπλισμού (προμηθευτής) και της εταιρείας leasing. Ακολούθως ο προμηθευτής προτείνει στους υποψήφιους πελάτες-μισθωτές το προϊόν του και τη συνεργαζόμενη εταιρεία leasing, ενώ ταυτόχρονα παρέχει εγγύηση-επαναγοράς για τον εξοπλισμό που αποτελεί αντικείμενο μίσθωσης.

✓ Πώληση και επαναμίσθωση (Sale and lease back): Η εταιρεία αγοράζει από τον πελάτη κινητό πάγιο εξοπλισμό ιδιοκτησίας του τελευταίου και στη συνέχεια τον εκμισθώνει στον ίδιο. Το τίμημα της πώλησης που πληρώνει η εταιρεία καθορίζεται συνήθως έπειτα από εκτίμηση του πωλούμενου εξοπλισμού. Τα πλεονεκτήματα μιας σύμβασης πώλησης και επαναμίσθωσης αφορούν κυρίως τη βελτίωση της ρευστότητας του πελάτη, επειδή «παίρνει στο χέρι» την αξία του εξοπλισμού και λύνει έτσι τα ταμειακά προβλήματα, καταβάλλοντας στη συνέχεια ενοίκιο για τον εξοπλισμό αυτό εφόσον κρίνει ότι τον συμφέρει (Παπαβασιλείου, 2002).

Η Χρηματοδοτική Μίσθωση ως μορφή χρηματοδότησης παρουσιάζει πολλά πλεονεκτήματα ιδιαίτερα για τις νέες επιχειρήσεις.

✓ Δεν χρειάζεται να καταβάλλει αμέσως τα ποσά που απαιτούνται για την αγορά του αναγκαίου εξοπλισμού γεγονός ουσιώδες για νέες και μικρές επιχειρήσεις με μικρή ρευστότητα

✓ Δεν αναγκάζεται να καταφύγει σε υπέρμετρο δανεισμό

✓ Έχει την επιλογή μετά το πέρας της μίσθωσης να αγοράσει τον εξοπλισμό, να τερματίσει ή να ανανεώσει τη σύμβαση.

✓ Απαλλάσσεται από τον φόρο για τον εξοπλισμό που μισθώνει αφού το σύνολο των δόσεων αναγνωρίζεται σαν λειτουργική δαπάνη

✓ Εμφανίζει καλύτερη εικόνα στις οικονομικές της καταστάσεις καθώς δεν επηρεάζονται αρνητικά ορισμένοι χρηματοοικονομικοί δείκτες

Δεν χρειάζεται να παράσχει μεγάλες εγγυήσεις όπως συμβαίνει με τον τραπεζικό δανεισμό διότι οι διαδικασίες του Leasing είναι απλούστερες και ταχύτερες.

✓ (Μορφές χρηματοδότησης Μικρομεσαίων,
http://www.specisoft.gr/home/news/docs/arthro_hrimatodotisis_MME.pdf)

4.4.2 ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΩΝ ΑΠΑΙΤΗΣΕΩΝ (FACTORING)

Η πρακτορεία επιχειρηματικών απαιτήσεων αποτελεί έγγραφη σύμβαση μεταξύ μιας επιχείρησης πρακτορείας επιχειρηματικών απαιτήσεων ή αλλιώς ενός Πράκτορα (Factor) και μιας επιχείρησης βάσει της οποίας η επιχείρηση (Προμηθευτής) εκχωρεί στον Πράκτορα τις απαιτήσεις από τους πελάτες της, ιδίως από συμβάσεις πώλησης αγαθών, παροχής υπηρεσιών σε τρίτους ή εκτέλεση έργων, συνολικώς ή μερικώς, για την παροχή εκ μέρους του μιας ή περισσότερων από τις παρακάτω υπηρεσίες:

- ✓ Είσπραξη των εκχωρούμενων εμπορικών απαιτήσεων.
- ✓ Χρηματοδότηση του προμηθευτή με προεξόφληση των εκχωρούμενων απαιτήσεων.
- ✓ Λογιστική και νομική παρακολούθηση και διαχείριση των εκχωρούμενων απαιτήσεων (των πελατών).
- ✓ Αξιολόγηση του πιστωτικού κινδύνου των πιστωτών της επιχείρησης.
- ✓ Διαχείριση των απαιτήσεων.
- ✓ Κάλυψη του πιστωτικού κινδύνου (μερική ή ολική).
- ✓ Ασφάλιση των εκχωρούμενων απαιτήσεων.
- ✓ Παροχή πληροφοριών και συμβουλών marketing για νέες αγορές και νέους πελάτες.

Το Factoring δεν αποτελεί επομένως, μια μεμονωμένη υπηρεσία, αλλά μια δέσμη ή ένα «πακέτο» υπηρεσιών. Η επιχείρηση, η οποία εκχωρεί τις απαιτήσεις και συνεργάζεται με την εταιρεία factoring, μπορεί να επιλέξει το συνδυασμό των υπηρεσιών που καλύπτουν τις δικές της ανάγκες. Στην πράξη, τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της δέσμης υπηρεσιών που προσφέρει το factoring είναι συνεχώς μεταβαλλόμενα και προσαρμοζόμενα στις εκάστοτε συνθήκες και ιδιαιτερότητες της αγοράς.

Σύμφωνα με το ν. 1905/1990 η σύμβαση πρακτορείας μπορεί να καλύπτει και μη γεννημένες απαιτήσεις κατά το χρόνο σύναψης της σύμβασης και να καθορίζει το ύψος του πιστωτικού κινδύνου τον οποίο αναλαμβάνει να καλύψει ο πράκτορας.

Με το ν. 2367/1995 ορίστηκε ότι αντικείμενο της σύμβασης πρακτορείας μπορεί να είναι και απαιτήσεις έναντι πελατών στο εξωτερικό, από επιχειρηματική

δραστηριότητα στο εξωτερικό οίκων εγκατεστημένων στην Ελλάδα, όπως επίσης και απαιτήσεις οίκων του εξωτερικού έναντι πελατών τους στην Ελλάδα.

Στο ν. 1905/1990 επίσης ορίζονται τα ακόλουθα:

- ✓ Η πρακτορεία επιχειρηματικών απαιτήσεων αναγγέλλεται εγγράφως από τον πράκτορα ή τον προμηθευτή στον οφειλέτη.
- ✓ Με την αναγγελία πρέπει να προσδιορίζονται επαρκώς οι απαιτήσεις, στις οποίες η πρακτορεία αφορά και η ταυτότητα του πράκτορα.
- ✓ Αναγγελία θεωρείται και η έγγραφη γνωστοποίηση στον οφειλέτη της ύπαρξης της σύμβασης μεταξύ του πράκτορα και του προμηθευτή, καθώς και η αναγραφή στα προς εξόφληση παραστατικά της ταυτότητας του πράκτορα.

Οι υπηρεσίες προσφέρονται από τον πράκτορα έναντι προμήθειας και τόκων. Το συνολικό κόστος του συνόλου των υπηρεσιών του factoring (full service factoring) για τον πελάτη προκύπτει από τρεις πηγές:

- ✓ Χρηματοδοτικό κόστος (τόκοι + προμήθεια χορήγησης).
- ✓ Προμήθειες λοιπών υπηρεσιών (προμήθεια διαχείρισης και είσπραξης, προμήθεια εξασφάλισης κ.ο.κ.).
- ✓ Εφάπαξ δικαιώματα και έξοδα.

Με την εκχώρηση των απαιτήσεων ο προμηθευτής περιορίζει το κόστος του, αφού δεν ασχολείται με την είσπραξη των απαιτήσεων, με τη λογιστική παρακολούθηση αυτών, με τη φερεγγυότητα και το πλαφόν κάθε πελάτη, ενώ μπορεί να χρηματοδοτηθεί για το σύνολο ή για μέρος των απαιτήσεων που εκχωρεί, πιθανόν με συμφερότερους όρους από αυτούς του τραπεζικού δανεισμού .

4.4.2.1 ΜΟΡΦΕΣ FACTORING

✓ Factoring με δικαίωμα αναγωγής: Η επιχείρηση πρακτορείας επιχειρηματικών απαιτήσεων αναλαμβάνει τη λογιστική παρακολούθηση και την είσπραξη των απαιτήσεων του προμηθευτή και παράλληλα χρηματοδοτεί τις εκχωρημένες απαιτήσεις (τιμολόγια). Δεν καλύπτει όμως τον προμηθευτή σε περίπτωση που ο πελάτης του δεν μπορεί να πληρώσει κάποια τιμολόγια, τα οποία και του επιστρέφει. Δηλαδή ο προμηθευτής αναλαμβάνει τον πιστωτικό κίνδυνο.

✓ Μη χρηματοδοτικό factoring (maturity factoring): Περιλαμβάνει λογιστική παρακολούθηση, είσπραξη απαιτήσεων και κάλυψη πιστωτικού κινδύνου. Η επιχείρηση αποδίδει τις εισπράξεις στον προμηθευτή μετά την είσπραξη από τον πελάτη ή σε προκαθορισμένη ημερομηνία ανάλογα με το μέσο όρο των πιστώσεων.

✓ Factoring μόνο με χρηματοδότηση: Περιλαμβάνει χρηματοδότηση και κάλυψη πιστωτικού κινδύνου, αλλά όχι λογιστική παρακολούθηση και είσπραξη απαιτήσεων.

✓ Αμιγώς χρηματοδοτικό factoring (bulk factoring) με προεξόφληση τιμολογίων (invoice discounting): Περιλαμβάνει χρηματοδότηση με δικαίωμα αναγωγής, δηλαδή δεν καλύπτει τον πιστωτικό κίνδυνο.

✓ Εμπιστευτικό Factoring: Χρηματοδότηση με κάλυψη του κινδύνου, χωρίς όμως να γίνεται αναγγελία στον οφειλέτη, χωρίς δηλαδή να γίνεται εκχώρηση της απαίτησης. Το νομικό πλαίσιο στη χώρα μας θέτει ως προϋπόθεση της εκχώρησης την αναγγελία.

✓ Μη Εμπιστευτικό Factoring: Ο οφειλέτης ενημερώνεται για τη συμφωνία και την εκχώρηση των τιμολογίων (Αγγελόπουλος, 2010).

4.4.3 ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΩΝ ΣΥΜΜΕΤΟΧΩΝ (VENTURE CAPITAL)

Το Venture Capital είναι ένα χρηματοδοτικό εργαλείο που πρωτοπαρουσιάστηκε στη δεκαετία του 1950 στις ΗΠΑ και αρκετά αργότερα αλλά δυναμικά στη Μ. Βρετανία καθώς επίσης και στις άλλες χώρες της Δ. Ευρώπης.

Το Venture Capital συνδέει τρεις παράγοντες: i) το επενδυτικό κοινό, ii) τον διαχειριστή του Επιχειρηματικού Κεφαλαίου Υψηλού Κινδύνου και iii) τις

επιχειρήσεις που υλοποιούν τα επενδυτικά σχέδια με την προοπτική της υψηλής αποδοτικότητας.

Κινητήρια δύναμη στην τριμερή συνεργασία είναι τα υψηλά κέρδη που προσμένεται να επιτευχθούν κατά την πώληση της συμμετοχής που απέκτησαν οι διαχειριστές των Επιχειρηματικών Κεφαλαίων Υψηλού Κινδύνου στις νέες επιχειρήσεις υψηλών προσδοκιών, όταν οι προσδοκίες αυτές αρχίσουν να αποδίδουν. Υπάρχει βέβαια σαφές ρίσκο, καθώς, αν δεν επαληθευτούν οι προβλέψεις, το εγχείρημα θεωρείται αποτυχημένο και είναι δυνατή η απώλεια κεφαλαίων, για το λόγο αυτό, οι διαχειριστές των Επιχειρηματικών Κεφαλαίων Υψηλού Κινδύνου προκειμένου να συμψηφίσουν τους κινδύνους διαμοιράζουν τα κεφάλαιά τους μεταξύ πολλών επιχειρήσεων.

Η προαναφερόμενη συνεργασία για να ωριμάσει απαιτεί γύρω στα δέκα έτη, πρόκειται, με άλλα λόγια, για μακροπρόθεσμη διαδικασία. Στις ΗΠΑ, όπου η τεχνική έχει προοδεύσει σημαντικά, επιτυγχάνεται η ωριμότητα (δηλαδή η πώληση των μετοχών στη νέα εταιρεία) εντός μιας πενταετίας.

Η διαφορά μεταξύ του Venture Capital και της συνήθους χρηματοδότησης επιχειρήσεων σχετίζεται με την αναζήτηση του υψηλού κινδύνου, κάτι που κατά κανόνα αποκλείεται στη συνήθη χρηματοδότηση και στην ενεργό δέσμευση του διαχειριστή κατά την υλοποίηση του επικίνδυνου επενδυτικού σχεδίου με την παροχή πρόσθετων υπηρεσιών.

Η παροχή Επιχειρηματικού Κεφαλαίου Υψηλού Κινδύνου έχει τρία χαρακτηριστικά στοιχεία:

- ✓ Τη συνεισφορά ιδίων κεφαλαίων
- ✓ Τη μακροπρόθεσμη τοποθέτηση και
- ✓ Την ενεργό ανάμιξη στη διαχείριση του επενδυτικού σχεδίου

4.4.3.1 ΘΕΡΜΟΚΟΙΤΙΔΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ & ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΑ ΠΑΡΚΑ

Οι Θερμοκοιτίδες είναι τυποποιημένοι χώροι οι οποίοι δημιουργούνται για να παρέχουν ένα περιβάλλον που προσφέρει κοινές υποδομές και ειδικές υπηρεσίες, για ένα χρονικό διάστημα (3 έως 5 ετών) διευκολύνοντας το ξεκίνημα και την ανάπτυξη νέων καινοτόμων επιχειρήσεων, οι οποίες στη συνέχεια μετακινούνται σε δικούς

τους επαγγελματικούς χώρους και τη θέση τους στη Θερμοκοιτίδα καταλαμβάνουν άλλες νεώτερες επιχειρήσεις.

Ανάλογα με το σκοπό και το χαρακτήρα τους, οι θερμοκοιτίδες χωρίζονται σε:

- ✓ Τεχνολογικές Θερμοκοιτίδες που στοχεύουν στην ανάπτυξη της τεχνολογίας και συνήθως βρίσκονται στο περιβάλλον Τεχνολογικών Επιστημονικών Πάρκων.
- ✓ Εξειδικευμένες Θερμοκοιτίδες οι οποίες φιλοξενούν επιχειρήσεις ενός συγκεκριμένου αντικειμένου.
- ✓ Θερμοκοιτίδες που δημιουργούνται για τη διευκόλυνση μικρών νέων θυγατρικών ή για την εκκίνηση εμπορικών προσαθειών από το τμήμα Έρευνας και Ανάπτυξης (R & D) μιας μεγάλης εταιρείας.

Οι περισσότερες περιπτώσεις Θερμοκοιτίδων αποτελούν τμήμα ενός Τεχνολογικού Πάρκου και είναι άμεσα συνδεδεμένες με Πανεπιστήμια και σε ορισμένες περιπτώσεις με Τεχνολογικά Ιδρύματα.

Στην Ευρώπη λειτουργούν πάνω από 900 τεχνολογικά πάρκα και θερμοκοιτίδες, ενώ στην Ελλάδα έχουν υπάρξει δύο κύματα εφαρμογής των τεχνολογικών πάρκων και θερμοκοιτίδων

Η πλέον διαδεδομένη μορφή στη χώρα μας είναι τα «τεχνολογικά πάρκα» τα οποία δημιουργούνται από φορείς με σκοπό να προωθήσουν συγκεκριμένα συμφέροντα μέσω της δημιουργίας νέων επιχειρήσεων. Περιορίζονται στο να παρέχουν σε νέες επιχειρήσεις (κυρίως) εγκαταστάσεις και (προαιρετικά) υπηρεσίες υποστήριξης επί πληρωμή. Με την υποστήριξη του δημοσίου δημιουργήθηκαν τεχνολογικά πάρκα σε περιφέρειες της Ελλάδας όπως Θεσσαλονίκη, Κρήτη, Πάτρα, Θεσσαλία και Ήπειρος.

Τελευταία, έχουν ιδρυθεί και λειτουργούν κανονικά πλέον οι πρώτες ελληνικές «θερμοκοιτίδες» με την διεθνή έννοια του όρου, κυρίως από ελληνικές εταιρείες Venture Capital.

4.5 ΣΥΣΤΗΜΑ ΕΠΙΧΟΡΗΓΗΣΕΩΝ, ΕΠΙΔΟΤΗΣΕΩΝ ΚΑΙ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΩΝ ΔΙΕΥΚΟΛΥΝΣΕΩΝ / ΑΠΑΛΛΑΓΩΝ

Το σύστημα αυτό σε ότι σχετίζεται με τις επιχορηγήσεις και επιδοτήσεις βασίζεται στους αναπτυξιακούς νόμους της χώρας, σε διάφορα εθνικά προγράμματα συγχρηματοδοτούμενα από την Ε.Ε. (ΚΠΣ και ΕΣΠΑ) καθώς και σε άλλες κοινοτικές πρωτοβουλίες. Η Ευρωπαϊκή Ένωση παρέχει την απαραίτητη στήριξη στις ΜΜΕ με την μορφή επιχορηγήσεων, δανείων και εγγυήσεων. Η υποστήριξη παρέχεται είτε άμεσα είτε μέσω προγραμμάτων, η διαχείριση των οποίων γίνεται σε εθνικό ή περιφερειακό επίπεδο. Ακόμα, οι επιχειρήσεις είναι δυνατό να επωφεληθούν από μια σειρά μέτρων μη χρηματοδοτικής βοήθειας με την μορφή προγραμμάτων και υπηρεσιών υποστήριξης.

Μπορεί εδώ να ληφθεί ως ένδειξη η περίοδος 2007-2013, στην οποία οι ελληνικές ΜΕ και ΠΜΕ μπορούσαν να χρηματοδοτήσουν επενδυτικά σχέδιά τους μέσω διαφόρων κοινοτικών προγραμμάτων. Για το περιβάλλον, την ενέργεια και τις μεταφορές π.χ. το πρόγραμμα Life+, το Πρόγραμμα Πλαίσιο για την Ανταγωνιστικότητα και την Καινοτομία, το πρόγραμμα Marco Polo II ή για την Καινοτομία και την Έρευνα το Έβδομο Πρόγραμμα Πλαίσιο για την Έρευνα και την Τεχνολογική Ανάπτυξη. Τα προγράμματα αυτά προσδίδουν έμφαση μεταξύ άλλων: στην ενίσχυση της ικανότητας των Ευρωπαϊκών ΜμΕ στη καινοτομία και στην ανάπτυξη προϊόντων και αγορών νέας τεχνολογίας, στην ενθάρρυνση ΜμΕ σε ερευνητικές δράσεις και κοινές τεχνολογικές πρωτοβουλίες, στη συμμετοχή των ΜμΕ σε δράσεις με την βιομηχανία και την ακαδημαϊκή κοινότητα, στην οικολογική καινοτομία, στην ενεργειακή αποτελεσματικότητα, στην προώθηση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, στην ενεργειακή διαφοροποίηση, στην προώθηση συμπράξεων δημόσιου και ιδιωτικού τομέα, στην υποστήριξη νέων αγορών για ηλεκτρονικά δίκτυα, πολυμέσα και ψηφιακές τεχνολογίες, στην δημιουργία ολοκληρωμένων συστημάτων για τις μεταφορές.

Μέσω των Διαρθρωτικών Ταμείων, επιπροσθέτως, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή συγχρηματοδοτεί προγράμματα των κρατών - μελών, μέσω των οποίων παρέχεται βοήθεια άμεσα ή έμμεσα στις ΜΕ και ΠΜΕ. Πρέπει, βέβαια, να επισημανθεί πως για την περίοδο 2007-2013 η παροχή άμεσης βοήθειας σε ΜΕ και ΠΜΕ για τη συγχρηματοδότηση των επενδύσεων μπορούσε να πραγματοποιηθεί μόνο σε

λιγότερο αναπτυγμένες οικονομικά περιφέρειες (λεγόμενες περιφέρειες «σύγκλισης»). Σε άλλες περιφέρειες δίνεται προτεραιότητα σε δράσεις που έχουν μεγάλο αναπτυξιακό αντίκτυπο ή βοηθούν στη δημιουργία επιχειρηματικών υποδομών (π.χ. εκκολαπτήρια επιχειρήσεων, μηχανισμοί μεταφοράς τεχνολογίας, δικτύωση, υποστηρικτικές υπηρεσίες, κατάρτιση κ..α.).

Το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ), που αποτελεί το μεγαλύτερο κοινοτικό μέσο χρηματοδότησης των ΜμΕ συγχρηματοδοτεί δραστηριότητες που εντάσσονται σε ευρύ φάσμα τομέων όπως:

- ✓ Επιχειρηματικότητα, Καινοτομία και Ανταγωνιστικότητα των ΜμΕ (ενδεικτικά μπορούν να αναφερθούν η επιχειρηματική καθοδήγηση / entrepreneurial mentoring, οι καινοτόμες τεχνολογίες και τα συστήματα διαχείρισης των επιχειρήσεων, η οικολογική καινοτομία, η καλύτερη χρήση συστημάτων πληροφορικής κ.λπ.)
- ✓ Βελτίωση του Περιφερειακού και Τοπικού Περιβάλλοντος για τις ΜμΕ (π.χ. πρόσβαση σε κεφάλαια για τις ΜμΕ που βρίσκονται στο ξεκίνημα ή στη φάση της ανάπτυξης, επιχειρηματικές υποδομές και υπηρεσίες υποστήριξης για τις ΜμΕ).
- ✓ Διαπεριφερειακή και διασυνοριακή συνεργασία των ΜΜΕ
- ✓ Επένδυση σε ανθρώπινους πόρους, με παράλληλη χρηματοδότηση από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Ακόμη, η πρωτοβουλία Jeremie (Joint European Resources for Micro and Medium Enterprises) που έχει αναληφθεί από κοινού από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και το Ευρωπαϊκό Ταμείο Επενδύσεων, σε συνεργασία με την ΕΤΕπ στοχεύει στη βελτίωση στην πρόσβαση των ΠΜΕ και ΜΕ στη χρηματοδότηση και ειδικότερα στη χορήγηση πολύ μικρών δανείων, σε επιχειρηματικά κεφάλαια ή σε εγγυήσεις. Ιδιαίτερη προσοχή θα δίδεται στην υποστήριξη νεοιδρυθεισών ΜΕ και ΠΜΕ, στη μεταφορά τεχνολογίας, σε Ταμεία Επιχειρηματικών Κεφαλαίων καινοτομίας και τεχνολογίας και στα μικροδάνεια. Απώτερος σκοπός της πρωτοβουλίας Jeremie είναι η παροχή μιας σειράς χρηματοπιστωτικών προϊόντων ειδικά σχεδιασμένων για τις ΜΕ και ΠΜΕ, προϊόντων που θα έχουν ανακυκλούμενο χαρακτήρα, δηλαδή τα αποπληρωμένα ποσά θα είναι δυνατόν να επαναχρησιμοποιηθούν, αντί απλώς να παρέχονται ως εφάπαξ επιχορήγηση. Αυτό θα έχει ως απόρροια να επιτρέπεται η επίτευξη μεγαλύτερου πολλαπλασιαστικού αποτελέσματος επί του προϋπολογισμού.

Η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (ΕΤΕπ) και το Ευρωπαϊκό Ταμείο Επενδύσεων (ΕΤΑΕ), που αποτελούν τον χρηματοδοτικό και εγγυοδοτικό βραχίονα αντίστοιχα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, διευκολύνουν με τα προϊόντα και τα

χρηματοδοτικά μέσα την πρόσβαση των ΜΕ και ΠΜΕ σε χρηματοδοτήσεις, κάποιες φορές μάλιστα με ευνοϊκότερους όρους συγκριτικά με τους ισχύοντες στην αγορά.

Η ΕΤΕπ παρέχει τα επονομαζόμενα «συνολικά» δάνεια (global loans), προϊόντα που άρχισε να χρησιμοποιεί η ίδια από τα τέλη της δεκαετίας του '60. Πρόκειται για μεσομακροπρόθεσμες γραμμές πιστώσεων, τις οποίες η ΕΤΕπ χορηγεί σε ένα μεσολαβούντα φορέα – τράπεζα ή χρηματοπιστωτικό οργανισμό – που με τη σειρά του χρησιμοποιεί τους πόρους για τη χρηματοδότηση επενδυτικών σχεδίων ΜΕ και ΠΜΕ. Τα δάνεια καλύπτουν ένα μέρος (έως το 50%) των επιλέξιμων δαπανών του εκάστοτε επενδυτικού σχεδίου. Όλες οι χρηματοδοτήσεις μέσω των «συνολικών δανείων» μπορούν να γίνονται σε συνδυασμό με άλλα κοινοτικά μέσα υποστήριξης που υπάρχουν για τις ΜΕ και ΠΜΕ, αλλά με την προϋπόθεση πάντα να τηρούνται τα ανώτατα όρια που ισχύουν στην Ε.Ε. για το καθεστώς των κρατικών ενισχύσεων.

Τα «συνολικά» δάνεια μπορούν ακόμη να εξειδικεύονται για συγκεκριμένους στόχους (λ.χ. ενίσχυση περιοχών ή συγκεκριμένων τομέων δραστηριότητας όπως είναι το περιβάλλον, η ενέργεια, η έρευνα και η ανάπτυξη). Οι τράπεζες, όταν χορηγούν χρηματοδοτήσεις από τους πόρους της ΕΤΕπ αξιολογούν τα επενδυτικά σχέδια με βάση συμβατικά κριτήρια που έχουν καθοριστεί σε συνεργασία Ε.Ε. και ΕΤΕπ και αναλαμβάνουν την διαχείριση των δανείων. Η απόφαση, βέβαια, της δανειοδότησης ανήκει στον εκάστοτε ενδιάμεσο οργανισμό, ο οποίος έχει εκ των άλλων την ευθύνη της αξιολόγησης και της τιμολόγησης και αναλαμβάνει τους πιστωτικούς κινδύνους των χρηματοδοτούμενων ΜΜΕ και των επενδυτικών σχεδίων τους.

Επιπροσθέτως, από τις αρχές του 2009 και λόγω της χρηματοπιστωτικής κρίσης η ΕΤΕπ παρέχει πιστώσεις και για κεφάλαια κίνησης. Τις πιστώσεις αυτές για κεφάλαια κίνησης που χορηγεί η ΕΤΕπ οφείλει να τις διπλασιάσει με ισοδύναμο ποσό από τα κεφάλαιά της η κάθε τράπεζα και να τις διαθέσει στη συνέχεια στην αγορά εντός 8μήνου με επιτόκιο βέβαια χαμηλότερο από το συμβατικό. Για την Ελλάδα το βασικό πλεονέκτημα των δανείων αυτών σε σχέση με τα συμβατικά δάνεια των τραπεζών είναι ότι χορηγούνται με ευνοϊκότερους όρους (εκτιμάται ότι το επιτόκιο είναι χαμηλότερο τουλάχιστον κατά 0,5%), αλλά και ότι δεν καταβάλλεται από τον δανειζόμενο η προμήθεια του Ν.128/75 (0,6%), με το συνολικό όφελος για τη ΜΜΕ να φτάνει περίπου το 1%. Για τη χρηματοδότηση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων η ΕΤΕπ συνεργάζεται με πολλές Ελληνικές Τράπεζες έχοντας

υπογράφει συμβάσεις τόσο για επενδυτικά δάνεια όσο και για τα κεφάλαια κίνησης και οι ενεργές πιστωτικές γραμμές για τις ΜΜΕ ξεπερνούν το 1 δισ. ευρώ³⁴.

Το Ευρωπαϊκό Ταμείο Επενδύσεων (ΕΤΑΕ) παρεμβαίνει ώστε να επιτευχθεί η ενίσχυση των ΜΜΕ με διάφορους τρόπους :

✓ αποκτώντας μέσω των Ταμείων Κεφαλαίων Επιχειρηματικού Κινδύνου, συμμετοχές σε σχήματα ή ταμεία κεφαλαίων επιχειρηματικού κινδύνου και σε εκκολαπτήρια επιχειρήσεων που αποσκοπούν κατά κύριο λόγο στο τομέα της τεχνολογίας και στις νεοιδρυθείσες επιχειρήσεις. Υπογραμμίζεται ότι το 40% περίπου των επενδύσεων του ΕΤΑΕ έχει σχέση με μικρομεσαίες επιχειρήσεις που βρίσκονται στα αρχικά στάδια ανάπτυξης τους και το 55% περίπου των επενδύσεων τεχνολογικούς κλάδους (κυρίως τεχνολογίας πληροφορικής και επικοινωνίας και βιοεπιστήμες).

✓ χορηγώντας εγγυήσεις και αντεγγυήσεις για χαρτοφυλάκια δανείων ΜΜΕ, όπως επίσης και για χαρτοφυλάκια τιτλοποιημένων δανείων και χρηματοδοτικών μισθώσεων. Μεταξύ των αντισυμβαλλόμενων του περιλαμβάνονται τράπεζες, εταιρείες χρηματοδοτικής μίσθωσης, εγγυοδοτικοί οργανισμοί και εταιρείες αμοιβαίων εγγυήσεων. Στην περίπτωση της Ελλάδας, η ΤΕΜΠΜΕ Α.Ε. υπέγραψε τον Οκτώβριο 2004 σύμβαση συνεργασίας με το ΕΤΑΕ, το οποίο καλύπτει με αντεγγυήσεις το 50% των εγγυημένων από την ΤΕΜΠΜΕ Α.Ε. δανείων επενδυτικού χαρακτήρα και κατ' ανώτατο ποσό τα 45 εκατ. ευρώ , δανείων που συνήφθησαν την περίοδο 2004 - Ιούνιος 2008.

Αξίζει επίσης να σημειωθεί πως στα πλαίσια του Προγράμματος για την Ανταγωνιστικότητα και την Καινοτομία για την περίοδο 2007-2013 έχουν διατεθεί κονδύλια μεγαλύτερα του 1,2 δισ. ευρώ για δύο χρηματοδοτικούς μηχανισμούς τους οποίους διαχειρίζεται το ΕΤΑΕ για λογαριασμό της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

Ο σκοπός του πρώτου μηχανισμού «Μηχανισμός Υψηλής Ανάπτυξης και καινοτομίας για τις ΜΜΕ» είναι να αυξήσει την παροχή κεφαλαίων για καινοτόμες ΜΜΕ στα πρώτα τους βήματα και κατά τη φάση της επέκτασής τους. Ο μηχανισμός αυτός μοιράζεται τον κίνδυνο και τα κέρδη με ιδιώτες επενδυτές, προσφέροντας σημαντικές δυνατότητες για τη χορήγηση κεφαλαίων σε καινοτόμες επιχειρήσεις.

Στόχος του δεύτερου μηχανισμού «Μηχανισμός Εγγυήσεων υπέρ ΜΜΕ» είναι να παράσχει πρόσθετες εγγυήσεις έτσι ώστε επιτευχθεί η αύξηση των χορηγούμενων πιστώσεων προς τις ΜΜΕ. Ο μηχανισμός αυτός θα επικεντρωθεί κατά κύριο λόγο στη διευθέτηση προβλημάτων που παρουσιάζονται στην αγορά σε τέσσερις τομείς :

- ✓ Πρόσβαση ΜΜΕ σε δάνεια ή χρηματοδοτικές μισθώσεις
- ✓ Χορήγηση μικροπιστώσεων
- ✓ Πρόσβαση σε κεφάλαια ή οιονεί κεφάλαια
- ✓ Τιτλοποίηση δανείων

Πίνακας 4.1: Ελλάδα : Κρατική και Κοινοτική χρηματοδοτική στήριξη για ΜΕ και ΠΜΕ

Μέσα, φορείς, νόμοι κλπ	Βασικά προϊόντα
<ul style="list-style-type: none"> ✓ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟΙ ΝΟΜΟΙ ✓ ΚΠΣ, ΕΣΠΑ ✓ ΚΟΙΝΟΤΙΚΕΣ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Επιχορηγήσεις μέρους του κόστους ✓ επένδυσης ✓ Επιδότησεις κόστους δανείων ✓ Φορολογικές απαλλαγές για νέες ή υφιστάμενες επιχειρήσεις
<ul style="list-style-type: none"> ✓ ΤΕΜΠΜΕ ✓ ΥΠΟΙΟ ✓ ΤΑΝΕΟ 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Εγγυήσεις έναντι οικονομικών κινδύνων ✓ Συμμετοχές σε Ταμεία ✓ Επιχειρηματικών κεφαλαίων για Επενδύσεις σε ΜΕ και ΠΜΕ
<ul style="list-style-type: none"> ✓ ΟΑΕΠ 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Ασφάλιση εξαγωγικών πιστώσεων έναντι πολιτικών και εμπορικών κινδύνων ✓ Ασφάλιση επενδύσεων έναντι πολιτικών κινδύνων
<ul style="list-style-type: none"> ✓ ΕΤΕπ ✓ ΕΤΑΕ 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Παροχή χαμηλότοκων δανείων (global loans) ✓ Παροχή αντεγγυήσεων σε εγγυήσεις ΤΕΜΠΜΕ

Φορείς Εταιρείες	Όροι / Κριτήρια	Συγκριτικό κόστος για ΜΜΕ στατικά και όχι δυναμικά
<p>Τράπεζες</p> <p>Βασικά προϊόντα: Δάνεια Εγγυητικές επιστολές</p> <p>Ποσοστό κάλυψης κινδύνου: Σε γενικές γραμμές το δάνειο είναι μικρότερο ή ίσο του 80% ενός επενδυτικού σχεδίου</p>	<p>Αυστηροί όροι και κριτήρια ιδιαίτερα μετά την εμφάνιση εντός του 2008 της χρηματοπιστωτικής κρίσης. (έλεγχοι πιστοληπτικής ικανότητας και φερεγγυότητας της επιχείρησης, προοπτικές της επιχείρησης και του κλάδου στον οποίο ανήκει, δυνατότητα εκπλήρωσης των υποχρεώσεων που απορρέουν από τη σύμβαση, παροχή εξασφαλίσεων, βαθμολόγηση/αξιολόγηση αναλαμβανόμενων κινδύνων κλπ)</p> <p>Υψηλό σχετικά κόστος, συγκρινόμενο μάλιστα με αυτό του μέσου όρου της ζώνης του ευρώ, αλλά δυνατότητα από την επιχείρηση επιλογής μεταβλητού ή σταθερού επιτοκίου, επιλογής νομισμάτων, επιλογής τρόπου πληρωμής δόσεων, τοκοχρεολυσίων και σε περίπτωση μ/μ δανείων επιλογής περιόδου χάριτος</p>	<p>Το χαμηλότερο κόστος στην ελληνική αγορά, συγκρινόμενο με το κόστος των άλλων προϊόντων του χρηματοδοτικού τομέα</p>
<p>Εταιρείες Factoring</p> <p>Βασικά προϊόντα: Προκαταβολές / προεξόφληση – είσπραξη εμπορικών απαιτήσεων Μικρότερες ή ίσες του 80% της αξίας τιμολογίων Ασφάλιση εξαγωγικών πωλήσεων Μικρότερη ή ίση του 100% της αξίας των τιμολογίων</p>	<p>Αυστηρά κριτήρια και έλεγχος των πελατών των ΜΜΕ Ελάχιστο συνολικό ύψος τιμολογίων</p>	<p>Υψηλότερο κόστος σε σχέση με το κόστος βραχυπρόθεσμου τραπεζικού δανείου</p>
<p>Εταιρείες Leasing</p> <p>Βασικά προϊόντα: Χρηματοδοτική μίσθωση 100% της επένδυσης πώληση και επαναμίσθωση Vendor's Leasing</p>	<p>Αυστηροί όροι και κριτήρια (όπως οι τράπεζες)</p>	<p>Το πιο υψηλό κόστος στην αγορά</p>

Πίνακας 4.2: Προσφορά βασικών προϊόντων της Ελληνικής Χρηματοπιστωτικής και Χρηματοδοτικής αγοράς για τις ΜμΕ

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Η παγκόσμια οικονομία επλήγη από την κρίση, η οποία ξεκίνησε από το χτύπημα στη ρευστότητα των τραπεζών, με υφεσιακές συνέπειες για την οικονομία, και χειροτέρευσε με το ξέσπασμα της δημοσιονομικής κρίσης τον Νοέμβριο του 2009, γεγονός που έπληξε ταυτόχρονα την πραγματική οικονομία και τη ρευστότητα του συστήματος. Η ελληνική οικονομία σαφώς και δεν έμεινε αλώβητη από την κρίση αυτή και τα αποτελέσματα της κρίσης έγιναν ορατά αμέσως στα μακροοικονομικά μεγέθη της ελληνικής οικονομίας.

Πιο συγκεκριμένα στο σύνολο της χώρας η απασχόληση το 2012 σε σχέση με το 2002 έχει υποχωρήσει κατά 754.000 άτομα ή κατά 17,9% με τις πιο μεγάλες απώλειες να καταγράφονται στη Στερεά Ελλάδα. Η πορεία της ανεργίας είχε, δυστυχώς, αντίστροφη ανοδική πορεία. Από το 9,9% του 2002, το 8,3% του 2007 και το 7,7% του 2008 η ανεργία «απογειώθηκε» στο 27,4% το 2013 επιδεινώνοντας απότομα και ριζικά τη ζωή της συντριπτικής πλειονότητας των εργαζομένων ανθρώπων της χώρας είτε άμεσα. Επιπλέον, σημαντικές μειώσεις καταγράφηκαν και στο Α.Ε.Π. Το 2012, το ΑΕΠ, σε τρέχουσες τιμές ανήλθε στα 193.749 εκατ. ευρώ, από 208.532 εκατ. ευρώ, το 2011. Η μείωση του ΑΕΠ (πραγματική μεταβολή) ήταν 6,4% σε σχέση με το 2011.

Όλα τα παραπάνω σοβαρά οικονομικά προβλήματα δεν άφησαν ανεπηρέαστο και τον εγχώριο παραγωγικό κορμό. Οι επιχειρήσεις, μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα βρέθηκαν σε ένα νέο, αρνητικό περιβάλλον, με τα χαρακτηριστικά των αγορών να ανατρέπονται άρδην, τις πιέσεις να δυναμώνουν και την αβεβαιότητα να κυριαρχεί. Μέσα σε αυτό το κλίμα ήρθαν αντιμέτωπες με έναν πρωτοφανή συνδυασμό από κρίσιμα προβλήματα (έλλειψη ρευστότητας, μείωση της ζήτησης, αστάθεια επιχειρηματικού / επενδυτικού περιβάλλοντος, αύξηση κόστους λειτουργίας, αύξηση βραχυχρόνιων υποχρεώσεων, κατάρρευση της εμπιστοσύνης στην εγχώρια αλλά και τη διεθνή αγορά κ.λπ.), με άμεση επίπτωση την έκθεσή τους σε κίνδυνο τόσο της ανταγωνιστικότητάς τους όσο και της ίδιας τους της βιωσιμότητας.

Στις ΜΜΕ σημειώθηκε η μεγαλύτερη μείωση του αριθμού των εργαζομένων (-35%) και προστιθέμενης αξίας (-33%), ενώ ο κατασκευαστικός κλάδος υπέστη τις μεγαλύτερες απώλειες εξαιτίας της σημαντικής πτώσης του αριθμού των αδειών οικοδόμησης που χορηγούνται.

Το κυριότερο πρόβλημα με το οποίο έρχονται αντιμέτωπες οι μικρομεσαίες είναι αυτό της ρευστότητας παρόλο που οι πηγές χρηματοδότησης εξακολουθούν να είναι αρκετές, οι ΜΜΕ δεν έχουν εύκολη (ούτε και πριν τη κρίση είχαν) πρόσβαση σε αυτές με αποτέλεσμα η έλλειψη ρευστότητας να δημιουργεί πρόβλημα επιβίωσης.

Το πρόβλημα αυτό αφορά κυρίως δυο κατηγορίες επιχειρήσεων: Από τη μία πλευρά είναι οι υγιείς επιχειρήσεις οι οποίες προσπαθούν να αναλάβουν κάποια χρηματοδότηση προκειμένου να αυξήσουν την επενδυτική δραστηριότητα τους και από την άλλη βρίσκονται οι υπερδανεισμένες επιχειρήσεις οι οποίες προσπαθούν να ρυθμίσουν εκ νέου τις οφειλές του προβαίνοντας σε κάποια αναδιάρθρωση των χρεών τους. Και στις δυο περιπτώσεις πάντως το πρόβλημα είναι οξύ και γίνεται ακόμα μεγαλύτερο συνυπολογιστεί ο περιορισμένος ρόλος των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων στη προώθηση κεφαλαιακών πόρων προς τις ΜΜΕ, καθώς και η αποφυγή επενδυτικών κεφαλαίων από άλλες πηγές.

Έτσι, με βάση τα σημερινά δεδομένα, αν η επιδείνωση της ρευστότητας συνδυαστεί με περαιτέρω μείωση της κερδοφορίας, μείωση των εξαγωγικών και εμπορικών πιστώσεων και περιορισμένη πρόσβαση σε τραπεζικό δανεισμό, οι συνθήκες ρευστότητας του επιχειρηματικού κόσμου φαντάζουν ασφυκτικές.

Για την αντιμετώπιση των προβλημάτων ρευστότητας οι επιχειρήσεις πέρα από τον εξωτερικό δανεισμό μπορούν να προβούν στα παρακάτω:

✓ Στρατηγικό σχεδιασμό ο οποίος θα αφορά τον καθορισμό βραχυχρόνιων και μακροχρόνιων στόχων. Η διαπραγμάτευση με τους πιστωτές της είναι η καλύτερη στρατηγική. Αν με αυτό τον τρόπο η επιχείρηση καταφέρει επιμήκυνση του χρόνου αποπληρωμής των υποχρεώσεων ίσως και μείωση του ύψους των δόσεων θα εξασφαλίσει επιπλέον ρευστότητα. Ακόμα, η επικοινωνιακή στρατηγική είναι πολύ δυναμική. Η συνεχής επικοινωνία χρησιμοποιώντας διαφημιστικό υλικό και άλλες προωθητικές ενέργειες, ενισχύουν την εικόνα της επιχείρησης.

✓ Μείωση των δαπανών. Η ενέργεια αυτή είναι από τις πρώτες στις οποίες πρέπει να προβαίνουν οι επιχειρήσεις σε περίοδο ύφεσης, η οποία όμως ενέργεια πρέπει να γίνεται στοχευόμενα και προσεκτικά. Για παράδειγμα μείωση του κόστους σε μια επιχείρηση μπορεί να πραγματοποιηθεί με την απλοποίηση των προϊόντων που

παράγει, δηλαδή να εστιάσει την προσοχή της σε προϊόντα που πραγματικά της αποδίδουν και να σταματήσει την παραγωγή προϊόντων που αποδίδουν οριακά. Μείωση κόστους μπορεί να πετύχει ακόμα και με την ανάθεση εργασιών σε τρίτους (outsourcing), καθώς και με τη μείωση των λειτουργικών εξόδων της.

✓ Μείωση αποθεμάτων. Η μείωση αποθεμάτων σε όλα τα στάδια της παραγωγικής μειώνει το κόστος που συνεπάγεται η αποθήκευση και απαλλάσσει έτσι την επιχείρηση από την διατήρηση ρευστού στο ταμείο της για το σκοπό αυτό.

✓ Τέλος, οι συνεργασίες με άλλες επιχειρήσεις ενδεχομένως να καταλήξουν ακόμα και εξαγορές ή συγχωνεύσεις (Περιοδικό: Επιστημονικό μάρκετινγκ, 2013).

Την τόνωση της επιχειρηματικής δραστηριότητας προσπαθεί μέσα από μια σειρά προγραμμάτων να πετύχει και το κράτος το οποίο δια μέσου του Υπουργείου Ανάπτυξης, Ανταγωνιστικότητας, Υποδομών, Μεταφορών και Δικτύων, επιχειρεί με 11 δράσεις, να βοηθήσει στην αντιμετώπιση του προβλήματος της ρευστότητας των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, αξιοποιώντας ευρωπαϊκούς και εθνικούς πόρους. Τα προγράμματα που έχουν ενεργοποιηθεί είναι τα ακόλουθα:

✓ Διατίθενται 1,44 δις. ευρώ για δάνεια σε ΜΜΕ ως το 2015.

✓ Διατίθενται 1,5 δις. ευρώ ετησίως, με τη μορφή ανακυκλούμενων εγγυήσεων, για τη διευκόλυνση του εξωτερικού εμπορίου. Η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων, θέτει σε εφαρμογή πρόγραμμα παροχής εγγυήσεων προς τις ελληνικές τράπεζες για τη χρηματοδότηση του εξωτερικού εμπορίου της Ελλάδας. (Δανειοδότηση μέσω του Εθνικού Ταμείου Επιχειρηματικότητας και Ανάπτυξης (ETEAN)).

✓ Διατίθενται 550 εκατ. ευρώ για κεφάλαια κίνησης και χρηματοδότηση επενδύσεων, με χαμηλότοκα δάνεια, μέσω του Ταμείου Επιχειρηματική Επανεκκίνηση:

✓ Διατίθενται 315 εκατ. ευρώ με ευνοϊκά δάνεια για εξωστρέφεια, καινοτομία, τουρισμό, νεανική και πράσινη επιχειρηματικότητα.

✓ Διατίθενται 80 εκατ. ευρώ, με άτοκα ή χαμηλότοκα δάνεια για την ενίσχυση νησιωτικών τουριστικών επιχειρήσεων:

✓ Διατίθενται 150 εκατ. ευρώ σε δάνεια, μέσω του Ταμείου Εγγυοδοσίας. Το Ταμείο Εγγυοδοσίας αποσκοπεί στην ενίσχυση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων μέσω της παροχής εγγυήσεων για επενδύσεις και κεφάλαια κίνησης. Τα διαθέσιμα του Ταμείου από πόρους της ETEAN είναι 50 εκατ. ευρώ ενώ τα συνολικά δανειακά κεφάλαια που θα αποτελέσουν αντικείμενο εγγυήσεως από το Ταμείο εκτιμάται ότι

θα ανέλθουν σε 150 εκατ. περίπου. Το Ταμείο αναμένεται να ενεργοποιηθεί τις επόμενες ημέρες.

- ✓ Διατίθενται 45 εκ. ευρώ σε εγγυήσεις για την έκδοση εγγυητικών επιστολών.
- ✓ Διατίθενται 50 εκατ. ευρώ για την ενίσχυση νέων και νεοϊδρυόμενων επιχειρήσεων, στους τομείς Πληροφορικής και Επικοινωνιών, μέσω venture capital.
- ✓ Διατίθενται 48 εκατ. ευρώ για δάνεια σε Πολύ Μικρές και Μικρές Επιχειρήσεις, μέσω του προγράμματος Ευνοϊκά Δάνεια Επιμερισμού Ρίσκου.
- ✓ Διατίθενται 58 εκατ. ευρώ για την ενίσχυση Μεσαίων Επιχειρήσεων, μέσω του προγράμματος Ευνοϊκά Δάνεια Επιμερισμού Ρίσκου.
- ✓ Διατίθενται 177 εκατ. ευρώ για κεφάλαια κίνησης και επενδύσεις στον κλάδο της Πληροφορικής, μέσω του προγράμματος Συγχρηματοδότηση Επιχειρηματικών Δανείων.

Επιπλέον το πρόγραμμα «Ενίσχυση Μ.Μ.Ε. που δραστηριοποιούνται στους τομείς Μεταποίησης - Τουρισμού – Εμπορίου & Υπηρεσιών» και λαμβάνει χώρα μέσω του ΕΣΠΑ 2014-2020, αποτελεί μια επιμέρους πρωτοβουλία του Υπουργείου Ανάπτυξης, Ανταγωνιστικότητας Υποδομών, Μεταφορών και Δικτύων με στόχο την ενίσχυση υφιστάμενων, νέων και υπό σύσταση πολύ μικρών, μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων που θα υλοποιήσουν επενδύσεις προσανατολισμένες στην καινοτομία, το περιβάλλον και τις τεχνολογίες πληροφορικής. Τα επενδυτικά σχέδια θα υλοποιηθούν στις 13 Περιφέρειες της χώρας, στους σχετικούς Άξονες των πέντε Περιφερειακών Επιχειρησιακών Προγραμμάτων (ΠΕΠ) με συνολικό Προϋπολογισμό 456 εκ. ευρώ (Υπουργείο Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας).

Ολοκληρώνοντας το εγχείρημα αυτό, αξίζει να αναφέρουμε ξανά ότι οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις αποτελούν τη ραχοκοκαλιά της ελληνικής οικονομίας, επομένως οι προσπάθειες ενίσχυσης της ρευστότητας τους κρίνεται επιτακτική ανάγκη από όλους τους φορείς, ιδιωτικούς και δημόσιους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

A. ΕΛΛΗΝΙΚΗ

1. Αγγελοπούλος Χρ. Π., (2010), *Τράπεζες και Χρηματοπιστωτικό σύστημα*, Αθήνα: Σταμούλης
2. Βάθης Αγγ., Μπουραντάς Δ., Παπακωνσταντίνου Χρ., Ρεκλείτης, Π., 1999, *Αρχές Οργάνωσης και Διοίκησης Επιχειρήσεων*, Αθήνα: Ο.Ε.Δ.Β.
3. Βλάχου Ανδ., - Θεοχαράκης Ν., Μυλωνάκης Δ., (2011), *Οικονομική Κρίση και Ελλάδα*, Αθήνα: Gutenberg.
4. Γκόρτσος Βλ. Χρ., Χαρδουβέλης Α. Γ., (2011), *Η διεθνής κρίση, η κρίση στην Ευρωζώνη και το Ελληνικό χρηματοπιστωτικό σύστημα*, Αθήνα: Ελληνική Ένωση Τραπεζών.
5. Κίτσος Γιάννης, (2010), *Ιστορική αναδρομή στις Οικονομικές και Χρηματοπιστωτικές Κρίσεις της Ιστορίας από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα. Μέρος Α΄*,
6. Κορρές Μ. Γ., Λιαργκόβας Γ. Π., (2009), *Οικονομική των Επιχειρήσεων – Θεωρία, Εφαρμογές, Ασκήσεις*, Αθήνα: Σταμούλης.

7. Κρουγκμαν Πωλ (Μετάφραση: Αλαβάνου Αρ.), (2009), *Η κρίση του 2008 και η επιστροφή των οικονομιών της ύφεσης*, Αθήνα: Καστανιώτη.
8. Λώλος Σαράντης (2007), *Χρηματοοικονομικό Σύστημα και Οικονομική Ανάπτυξη*, Παντείο Πανεπιστημιο
9. Μανιάτης Θανάσης (2012), *Οψεις της Κρίσης της Οικονομίας*
10. Μυλωνάκης Δ, (Ομιλία) 2010, *Η Οικονομική Κρίση και η Κρίση της Οικονομικής Θεωρίας*.
11. Προβόπουλος Γ., (1995), *Το Ελληνικό Χρηματοπιστωτικό σύστημα*, Αθήνα: Ινστιτούτο Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών
12. Παπαβασιλείου Κ. Δ., (2002), *Το χρήμα*, Αθήνα: Λιβάνη
13. Kotler P., (Μετάφραση: Σοκοδήμος Α.) (1991), *Μάρκετινγκ Μάνατζμεντ*, Αθήνα: Interbooks

B. ΠΗΓΕΣ ΑΠΟ ΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

1. Άνθιμος Θωμόπουλος (2010), *Διεθνής κρίση και λογιστικά πρότυπα*
<http://62.1.43.74/5Ekdosis/UpIPDFs//sylogikostomos/5b%20THOMOPOULOS%20101-122.pdf>
2. Γαγλία Κ., *Θερμοκοιτίδες ή εκκολαπτήρια επιχειρήσεων*, (Ηλεκτρονική έκδοση)
<http://www.ikariamag.gr/%CF%84%CE%B9-%CE%B5%CE%AF%CE%BD%CE%B1%CE%B9-%CE%B8%CE%B5%CF%81%CE%BC%CE%BF%CE%BA%CE%BF%CE%B9%CF%84%CE%AF%CE%B4%CE%B5%CF%82-%CE%BA%CE%B1%CE%B9%CE%BD%CE%BF%CF%84%CF%8C%CE%BC%CF%89%CE%BD->

%CE%B5%CF%80%CE%B9%CF%87%CE%B5%CE%B9%CF%81%CE%AE%CF%83%CE%B5%CF%89%CE%BD

3. Δημήτριος Μόσχος - Γεώργιος Χορταρέας, *Χρηματοπιστωτικό σύστημα και οικονομική δραστηριότητα* (Ηλεκτρονική έκδοση)

<http://62.1.43.74/5Ekdosis/UplPDFs/sylogikostomos/2-a%20Moschos-Xortareas53-66.pdf>

4. Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας και Ανθρώπινου Δυναμικού, (2013), *Ετήσια Έκθεση 2012: Εργασία και Απασχόληση στην Ελλάδα*, (Ηλεκτρονική έκδοση)

<http://www.eiead.gr/publications/docs/%CE%95%CE%99%CE%95%CE%91%CE%94,%20%CE%95%CE%A4%CE%97%CE%A3%CE%99%CE%91%20%CE%95%CE%9A%CE%98%CE%95%CE%A3%CE%97%202012.pdf>

5. European Commission, 2012, (Ηλεκτρονική έκδοση)

http://www.startupgreece.gov.gr/sites/default/files/SME%20Factsheet%20%20Greece%202012_el.PDF

6. Eurobank Research, (2009), *Η κρίση του 2007-2009*, Τόμος IV, Τεύχος 8, (Ηλεκτρονική έκδοση)

http://www.eurobank.gr/Uploads/Reports/Economy%20and%20Markets%20IV_8_DEC2009.pdf

7. Ενημερωτικό δελτίο για την SBA (2012),

http://www.startupgreece.gov.gr/sites/default/files/SME%20Factsheet%20%20Greece%202012_el.PDF

8.

9. Λέκκος, Βλάχου, χ.χ., (Ηλεκτρονική έκδοση)

<http://62.1.43.74/5Ekdosis/UplPDFs//sylltomos14/691-706%20Lekkos%202014.pdf>

10. Ηλίας Ιωακείμογλου (2008), *Η ελληνική οικονομία 1960-2007* (Ηλεκτρονική έκδοση)

http://www.ine.otoe.gr/Upl/pdf/Greece_IneOtoe.pdf

11. Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ, (2013), Ετήσια Έκθεση: *Η ελληνική οικονομία και η απασχόληση* (Ηλεκτρονική έκδοση)
<http://www.inegsee.gr/sitefiles/files/ekthesh-15email.pdf>
12. Ινστιτούτο Μικρών Επιχειρήσεων, (2013), *Μελέτη του ΙΜΕ ΓΣΕΕ: Εναλλακτικές πηγές χρηματοδότησης και μικρές επιχειρήσεις*, (Ηλεκτρονική έκδοση)
http://www.imegsee.gr/attachments/article/708/enallaktikes_piges_xrimatodotisis.pdf
13. Ινστιτούτο Μικρών Επιχειρήσεων, *Χρηματοδοτικές Υποδομές υπέρ των ΜΜΕ στην ΕΕ*, (Ηλεκτρονική έκδοση)
http://www.imegsee.gr/attachments/article/173/xrimatodotisi_mirkwn_epixeirisewn_b.pdf
14. Ινστιτούτο Μικρών Επιχειρήσεων, (Ηλεκτρονική έκδοση)
<http://www.imegsee.gr/component/content/article/52-deltia-tupou-ime-gsee/704-2013>
15. *Μικρομεσαίες επιχειρήσεις στην Ελλάδα και οικονομική κρίση*, (Ηλεκτρονική έκδοση)
<http://www.indepanalysis.gr/?q=makrooikonomia%E2%80%8E/mikromesaies-epicheirhseis-sthn-ellada-kai-oikonomikh-krish>
16. Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, *Τρόποι χρηματοδότησης μιας καινούργιας επιχείρησης*, https://dasta.uom.gr/Moke/files/afises_seminaria/seminario5122011.pdf
17. Περιοδικό: Επιστημονικό Μάρκετινγκ, (2013), *Στρατηγικές Επιβίωσης των επιχειρήσεων εν μέσω οικονομικής ύφεσης* (Ηλεκτρονική έκδοση)
<http://www.epistimonikomarketing.gr/stratigikes-epibiosis-ton-epixeiriseon-en-meso-oikonomikis-yfesis/>
18. Τακόπουλος Α., *Μορφές Χρηματοδότησης Μικρομεσαίων Επιχειρήσεων*,

(Ηλεκτρονική

έκδοση)

http://www.specisoft.gr/home/news/docs/arthro_hrmatodotisis_MME.pdf

19. Τράπεζα της Ελλάδος, (2014), *Εκθεση του Διοικητή για το έτος 2013* (Ηλεκτρονική έκδοση) <http://www.bankofgreece.gr/BogEkdoseis/ekthdkth2013.pdf>

20. Υπουργείο Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας, (Ηλεκτρονική έκδοση) http://www.mindev.gov.gr/?page_id=11239

21. http://www.bankofgreece.gr/Pages/el/Bank/News/PressReleases/DispItem.aspx?Item_ID=4106&List_ID=1af869f3-57fb-4de6-b9ae-bdfd83c66c95&Filter_by=DT

22. <http://www.esee.gr/%CE%A5%CF%80%CE%BF%CF%83%CF%84%CE%AE%CF%81%CE%B9%CE%BE%CE%B7%CE%95%CF%80%CE%B9%CF%87%CE%B5%CE%B9%CF%81%CE%AE%CF%83%CE%B5%CF%89%CE%BD.aspx>

23.

24. <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-C122/38/218,1097/>

25. <http://el.wikipedia.org/>

26. <http://ypervasi.wordpress.com/2012/08/>

27. <https://athens.indymedia.org/post/1217066/> , Αλέκος Αναγνωστάκης (2010)

28. http://www.24grammata.com/wp-content/uploads/2012/03/Eliade-krissi-24grammata.com_.pdf, Αμαλία Κ. Ηλιάδη (2012)

29. http://books.eudoxus.gr/publishers/CID_821/cid_00821-0532-ABS.pdf

30. http://www.fcnet.gr/gr/overview/?id=60#.U488pPl_vPV

